Intervju: Gordana Matković

Naše strategije – spisak lepih želja

Nauka: Otkriće gravitacionih talasa

Ajnštajn je opet bio u pravu

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 RSD

01305

9 770353 802002

VREME

broj 1311

18. februar 2016.

INTERVJU:

PREDRAG J. MARKOVIĆ,

POTPREDSEDNIK SPS-a

MI NE UČIMO NAPAMET VOĐINE STAVOVE

Nova **Tetra Brik® Aseptic 250 Base Crystal** ambalaža dizajnirana je da zadovolji i najzahtevnije potrošače. Zasečene bočne strane omogućavaju lakše držanje dok centralno postavljena slamčica daje sasvim novo iskustvo u ispijanju omiljenog napitka.

Mogućnost brzog prilagođavanja proizvodne linije obezbediće da se vaš proizvod, uz mala ulaganja, istakne na prodajnom mestu.

Prvi u Srbiji! Moja Kravica čokoladno mleko u Tetra Brik® Aseptic 250 Base Crystal ambalaži.

Dizajn za efikasnost

ŠTITI
Tetra Pak®
ŠTO JE DOBRO

Za vise informacija posetite **www.tetrapak.rs**

VREME
BROJ 1311
18. februar 2016.

04 Izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije:
Milioni, avioni, kamioni

06 Intervju: Predrag J. Marković

12 **Srbija i Hag: Pola tone problema**

14 Intervju: Gordana Matković

19 Nuspojave: Od gromova do prdeža

20 Zakon o restituciji:
Pravda za jevrejsku zajednicu

22 Fudbal: Slučaj Andrije Živkovića

24 Poslednji intervju sa Slobodanom Santračem:
Ljudi su dolazili da gledaju fudbal

18 Dan državnosti: Orašac i Oplenac

28 TV manijak: Sretenje u Lisoviću

29 Lisica i ždral: Gde su, šta rade

KULTURA

30 Izložbe: Dela Dimitrija Avramovića iz zbirki Narodnog muzeja u Beogradu

32 **40 godina „Taksiste“:**
Čekajući kišu, prezirući šljam

35 Roman: „Sestre Palavejev“ Aleka Popova

37 Lagunine knjige

SVET

40 **Havanska deklaracija: Susret pape i patrijarha Ruske pravoslavne crkve**

44 Grčka Siriza godinu dana posle:
Pakt sa osiromašenim narodom

47 Portret savremenika: Senator Džon Mekejn

MOZAIK

50 Otkriveni gravitacioni talasi:
Ajnštajn je opet bio u pravu

58 Vreme nauke:
Testament za izgubljenog rođaka

59 Navigator: Ajfone, otvori se

60 Strip: Mala otkrića (3)

62 Vreme uživanja: Uputstvo za upotrebu mačke

Zašto u slučaju Šešelja i radikalske trojke ima mnogo manje manevarskog prostora nego što se veruje u Nemanjinoj 11

PIŠE: **DEJAN ANASTASIJEVIĆ**

Prošlo je tačno četiri decenije od premijere „Taksiste“ Martina Skorsezea, filma koji je ostavio ogroman trag u umetnosti i popularnoj kulturi

PIŠE: **ĐORĐE MATIĆ**

Susret pape Franje i patrijarha Kirila šalje snažnu poruku, a njegove posledice će se tek videti. Naravno da neće doći do naglog približavanja dve crkve niti do raspetljavanja teoloških i drugih čvorova koji postoje već vekovima

PIŠE: **JELENA JORGAČEVIĆ**

Fotografija na naslovnoj strani: **Marko Rupena**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

Milioni, avioni, kamioni

Nadzor nezavisnih tela nad načinima finansiranja medija i trošenja javnog novca preko je potreban. Ali, izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije o tokovima javnog novca u medijima aljkav je i polovičan, pa ostavlja prostor za stavljanje na stub srama ni krivih ni dužnih

U periodu od 2011. do kraja 2014. nedeljnik NP "Vreme" je, prema Izveštaju Saveta za borbu protiv korupcije, dobio od ustanova iz javnog sektora 34.653.393.48 dinara. Ili rečima: trideset četiri miliona, šeststo pedeset tri hiljade, trista devedeset tri dinara i četrdeset osam para. Na ovu sumu nemamo nikakve primedbe. No, na metodologiju kojom je izračunata, način na koji je predstavljena, kao i na reakcije pojedinih medija – imamo, jer naprosto nisu fer ni logične.

PRETPLATA KAO MITO

O prihodovanju "Vremena" od ustanova iz javnog sektora, čitaoci se mogu detaljno obavestiti na sajtu Saveta za borbu protiv korupcije *http://www.antikorupcija-savet.gov.rs*, iz tabele na stranama 135 do 137, dokumenta koji se zove "Izveštaj o mogućem uticaju institucija javnog sektora na medije kroz plaćanje usluga oglašavanja i marketinga". Pošto je izveštaj javno dostupan, nema potrebe za kopiranjem i prenošenjem prilično dugačke liste. Ipak, neophodno je naglasiti da je spisak tako dug jer su na njemu ubeleženi brojni iznosi od po dve ili tri hiljade dinara, na godišnjem nivou ili pak za sve četiri godine koliko izveštaj obuhvata. Verovali ili ne, pojedine institucije javnog sektora imaju običaj da se pretplaćuju na štampane medije. Teško da je "Vreme" tu neki izuzetak, tek, pretplata na novine u izveštaju Saveta tretirana je kao "plaćanje usluga oglašavanja i marketinga". I to ne makar kakva, već ona koja bi mogla da utiče na medije.

"Vreme" je novinsko preduzeće čija je primarna delatnost izdavanje političkog nedeljnika. Međutim, uz primarnu delatnost, privatnim preduzećima dozvoljeno je da obavljaju i neke druge, sve dok te druge delatnosti ne prelaze obim one koja je glavna. Nedeljnik "Vreme" izlazi svakog četvrtka, pa osnovna delatnost teško može da bude ugrožena. Druge delatnosti su povremeno izdavanje knjiga, veb-emisije, organizacija tribina i – produkcija dokumentarnih filmova. Brojne stavke koje su navedene u izveštaju Saveta odnose se upravo na sponzorstva izdavačke delatnosti i filmske produkcije, ali to u izveštaju ne piše.

PARA KO PESKA

No, pređimo na velike iznose, njihovo poreklo ionako mnogo više zanima javnost nego pomenuta "sića". Nažalost, poreklo višemilionskih iznosa koje je "Vreme" dobilo od 2011. do kraja 2014. nije bogzna kako zanimljivo. Krenimo od najvećeg: 15.777.500 dinara koje je u periodu 2011, 2012, 2013. izdvojila Skupština grada Beograda. Tih godina, u "Vremenu" je izlazio komercijalni mesečni dodatak "Vreme Beograda", vizuelno i fizički izdvojen od ostatka novina i s naznakom o tome ko je finansijski podržao dodatak. Dakle, jasno obeležen PR sadržaj. U tom su dodatku obrađivane uglavnom komunalne teme ali važne za javni interes: koliko je vrtića obnovljeno ili otvoreno, koje su komunalne usluge poboljšane u kom delu grada, koliko će Grad izdvojiti za porodilje, veštačku oplodnju i slično. Istina je, svrha dodatka je bila da promoviše aktivnosti i rezultate tadašnje gradske vlasti. Međutim, kada je reč o "mogućem uticaju" Grada Beograda na ostatak medijskih sadržaja u "Vremenu", prostom pretragom arhive iz tog perioda dolazimo do niza kritičkih tekstova na vrlo slične teme: Teofil Pančić ni dan-danas nije oprostio tadašnjim vlastima zabranu prodaje alkohola posle 22 sata, Tatjana Tagirov se polomila da objasni zašto Infostan nema pravo da 2011. godine naplaćuje zaostala dugovanja stara deset i više godina, a tadašnjeg gradonačelnika Beograda Dragana Đilasa uredno smo kritikovali zbog stavova o Paradi ponosa, te iznova i iznova podsećali na njegovu čuvenu izjavu kako nema ništa protiv homoseksualnosti sve dok "oni to rade u svoja četiri zida". Ovo su stvari zbog kojih su Demokratska stranka i Dragan Đilas najčešće kritikovani u "Vremenu" u vreme dok je Grad plaćao komercijalni dodatak u ovom listu, ali ima toga još...

Tu dolazimo do glavne zamerke na metodu kojom je urađen izveštaj Saveta: ne može se prostim prikazivanjem cifara, bez uporedne analize medijskog sadržaja, govoriti o uticaju na pisanje medija kroz oglašavanje. Osim toga, sporan je i sam naziv izveštaja, koji glasi: "Izveštaj o mogućem uticaju institucija javnog sektora na medije kroz plaćanje usluga oglašavanja i marketinga". Problematična je konstrukcija "mogući uticaj". Dakle, Savet nije uspeo sa sigurnošću da dokaže kako uticaja ima, pa izveštaj obiluje implikacijama, insinuacijama i nejasnoćama.

Sledeća krupna brojka u izveštaju Saveta jeste 7.155.796 dinara od Ministarstva kulture i informisanja. Od toga, 806.000 iz 2011. i 949,796 iz 2012. dobijeni su na javnim konkursima za sufinansiranje medijskih projekata. To je onaj model pomoći medijima koji se danas žestoko promoviše kao najpošteniji, i koji ostavlja najmanje prostora za uticaj na medije. Medijske kuće konkurišu sa predlozima, nezavisne komisije ih razmatraju i onda odlučuju da li će dodeliti sredstva i u kom iznosu. Najčešće, mediji dobijaju manje od traženog iznosa, jer je ukupan fond ograničen, a ideja je pomoći što više medija. Ovako dobijena sredstva, mediji su dužni da pravdaju nakon realizacije projekta. Svako kome posao podrazumeva projektno finansiranje, zna da je procedura pravdanja nešto poput devetog kruga pakla. Znaju to i oni mediji koji se takođe projektno finansiraju, ali iz nekog razloga imaju potrebu da zbog iste stvari prozivaju druge.

Elem, osim dva medijska konkursa na kojima je "Vreme" apliciralo i uspešno

MOGLO JE TO I BOLJE: Predstavljanje izveštaja Saveta za borbu protiv korupcije
Foto: Medija centar

prošlo 2011. i 2012, tu je i "neverovatnih" 5.400.000 koje je Ministarstvo kulture i informisanja izdvojilo 2014. godine. Suma naizgled ogromna, ali reč je o sredstvima za snimanje igrano-dokumentarnog filma *Heroj 1914* dobijenim na konkursu za projekte ovog tipa. Film obrađuje temu od nacionalnog značaja, prikazan je na javnom servisu, u udarnom terminu.

AP Vojvodina našla se u delu izveštaja koji se odnosi na "Vreme" sa 6.256.000 dinara. Od toga, 2.000.000 dinara 2013, a 4.256.000 dinara 2014. godine. I tu se opet vraćamo na sufinansiranje medijskih projekata i pitanja za Savet: da li ukinuti projektno finansiranje medija i kako to ukidanje uskladiti sa medijskom legislativom? Bez namere da se napori Saveta za borbu protiv korupcije izvrgavaju ruglu: nadzor nezavisnih tela nad načinima finansiranja medija i trošenja javnog novca preko je potreban; ima, uostalom, u ovom izveštaju veoma važnih stvari koje javnosti nisu bile poznate. Međutim, ovaj i ovakav izveštaj urađen je aljkavo i polovično. Neželjeni efekat je stavljanje na stub srama ni krivih ni dužnih, koji su do tog novca došli sasvim legalnim, čak poželjnim tokovima.

ALJKAVO I TRAPAVO

Sam izveštaj sadrži 24 preporuke i čitav niz napomena. Jedna od tih napomena nalazi se u odeljku koji govori o ugovoru između NP "Vreme" i Pokrajinskog sekretarijata za međunacionalnu saradnju i lokalnu samoupravu, čiji je predmet bio predstavljanje rezultata istraživanja javnog mnjenja o evropskim procesima i njihovoj percepciji na teritoriji Vojvodine. "Vreme" se obavezalo na organizaciju okruglog stola, dodatak u novinama na osam strana i isti sadržaj na sajtu *vreme.com*. Zamerka Saveta odnosi se na to što je jedan od učesnika okruglog stola bio Branislav Bugarski iz Demokratske stranke, pokrajinski sekretar koji je ujedno i potpisao ugovor sa "Vremenom" u ime Sekretarijata. Pošto su na okruglom stolu predstavljani rezultati istraživanja koje je sproveo Sekretarijat, sasvim je logično da sekretar bude jedan od onih koji će te rezultate predstaviti. U izveštaju je to, međutim, okarakterisano kao lična promocija političara Branislava Bugarskog. Međutim, prostom pretragom na sajtu *vreme.com* lako je utvrditi da se ime ovog političara u "Vremenu" našlo svega tri puta od 2000. godine. Nijednom nije bila reč o intervjuu ili tekstu koji ima bilo kakve veze sa politikom.

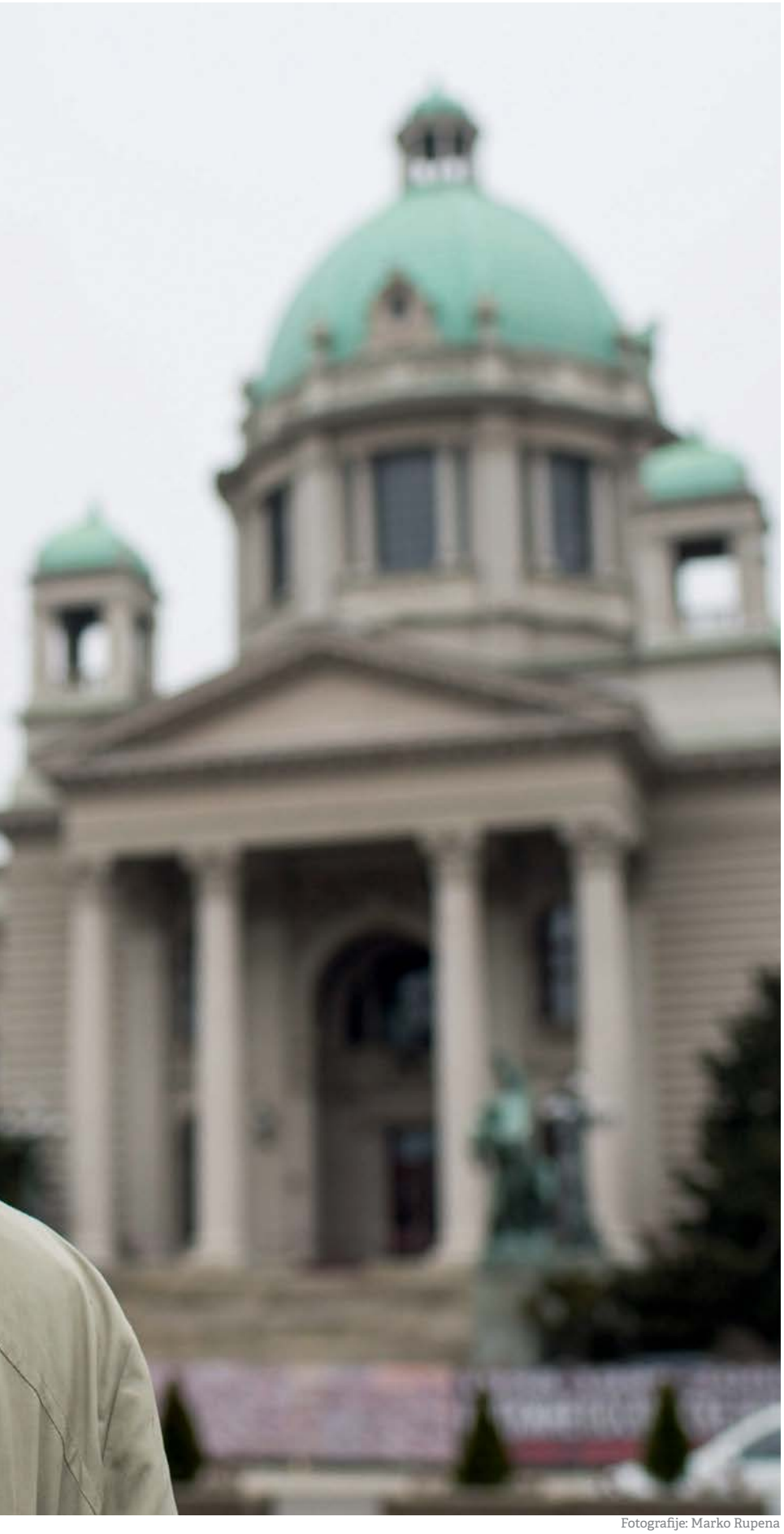
Dakle, eto otkud "Vremenu" toliki novci za četiri godine koje obrađuje izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije. Ako ima još koji urednik nekog medija koji ovo ne razume, uvek može da svrati i izračuna koliko godina – da, godina – jedan novinar "Vremena" radi za iznos koji isti taj što pokazuje prstom i viče "drž'te lopova" zaradi za mesec dana. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Mi ne učimo napamet vođine stavove

Postoji jedna vrsta unutarpartijske demokratije. Ono što je Ivica rekao o koalicionom partneru, pa dobro, to i jeste situacija u kojoj je red da se taj nivo odluka prepusti rukovodiocu. Ali zato ne pretresa govore i istupanja svojih saradnika, ne naređuje im šta da kažu, nego ljudi zaista govore šta misle a neki od tih ljudi su bujne prirode kao što je Milutin Mrkonjić

Fotografije: Marko Rupena

Toliko primetna, upadljiva promena u njegovoj karijeri nije bila ni kada se politički aktivirao u Demokratskoj stranci, pa je napustio, niti kada je ušao u pokret "Dosta je bilo", kao kada je u septembru prošle godine pristupio vladajućoj stranci, socijalistima. Istoričar Predrag J. Marković, postavši potpredsednikom SPS-a, svoj prelazak na drugu stranu i drugi politički tas obrazložio je u otvorenom pismu, a između ostalog rekao:

"Ivica Dačić, koji je svoje talente za ubeđivanje pokazivao od Argentine do Ist Rivera, ubedio je i mene, rekavši da me je pozvao upravo zbog nezavisnosti i integriteta." Ali, koliko je moguće održati nezavisan individualan "partijski" stav, balansirati između istorije i politike, već stečenih ubeđenja i novonastale partijske uloge?

"VREME": Kojoj grupi istoričara pripadate, onoj koja je za suđenje i eventualnu rehabilitaciju Milana Nedića ili onoj koja je a priori protiv suđenja?

PREDRAG J. MARKOVIĆ: Zar mi, koji smo kao narod dali i bukvalno najveći broj boraca protiv fašizma, zar mi da budemo prvi koji će rehabilitovati kolaboracioniste tog ranga? Pa Nedić bi i sam sebe osudio... Da je bio general jugoslovenske vojske na strani saveznika 1945, on bi sam sebe osudio. Kao što su i sve njemu slične vođe bile osuđene. U njegovu odbranu plasira se priča o ultimatumu Nemaca koji će navodno pustiti ustaše, Bugare i Mađare u Srbiju da je raskomadaju, ukoliko Nedić odbije da stane na čelo kolaboracionističke vlade. Međutim, interesantno je da se takva ista priča javlja i kod slovačkog kolaboracioniste Tise. Dakle, i Tisi su pretili da će da raskomadaju Slovačku ako ne pristane da bude šef vlade. To je izgleda neko opšte mesto, pa ili su Nemci svima tako pretili ili je to neki zajednički alibi.

S druge strane, postoji jedan deo javnosti koji imitira nekakve obrasce iz inostranstva pa optužuju Nedića i za progon Jevreja, a on za to nije kriv. Naime, i pre nego što je postao šef kolaboracionističke vlade, u Srbiji su se već svi jevrejski muškarci nalazili u logorima. Nijedan nije bio »

na slobodi u tom trenutku. Žene i decu su Nemci nešto kasnije poubijali delom i u zloglasnim kamionima-dušegupkama. Tako da za razliku od drugih država, Nedićeva administracija ne može biti optužena za progon Jevreja po Srbiji, naprosto zato što ih već tada nije ni bilo, već su ih Nemci bili poubijali. Međutim, ono što je veliki problem s Nedićem jeste njegovo učešće u ubijanju Srba.

Na osnovu čega je o njemu stvorena slika kao o "zaštitniku Srba"?

Na osnovu toga što je primio izbeglice, ali onda treba da nagradimo i nemačkog zapovednika Srbije. Jer, Nemci su odobrili da on primi izbegle Srbe i Slovence u Srbiju. Po toj logici, hajde i Nemce da rehabilitujemo. Nedić je bio jedan od političara koji je imao mesijanski kompleks. Svesno je podneo žrtvu misleći da je to najbolje za narod. Odnosno, verovatno je mislio da je ubijanje članova pokreta otpora neophodna cena za ono što su Nemci zvali "pacifikacijom", jer zaista posle 1941. stradanja nisu bila tako velika u centralnoj Srbiji. A za današnje vreme ima i jedan vrlo zanimljiv detalj: njegova propaganda stalno pominje da je Srbija deo evropske porodice, deo evropske zajednice...

Ali o kom trenutku govorite?

O 1942. i 1943. godini. Da nama nije prijatelj daleka Rusija, nego da nam je prijatelj naš sused Nemačka, tako da je za današnje vreme to jedna vrlo zanimljiva priča.

Govorite o Evropi Trećeg rajha.

I Treći rajh je tvrdio da brani evropske vrednosti. Kao što vidite, evropska ideja može da se tumači vrlo različito.

Dobro, jasno je da udarate šamar Evropi, ali nije jasno zbog čega ste protiv suđenja Nediću?

Kao prvo, Hitlerova Evropa ipak nije Evropska unija. A drugo, broj Srba koji je pobila Nedićeva administracija je ogroman. Naravno da on nije mogao da podnese ostavku jer je ušao u savez sa đavolom. Ispao je politički naivan, poverovao je Nemcima, a Hitler je prezirao Srbe. Zato je Nedić i pokušavao da kod Hitlera dobije neki bolji status za Srbe, ali zalud. Ima nešto što mu ja nikad ne bih oprostio. Posle strašnih masakara u oktobru 1941. mogao je bar da kazni svoje ljude koji su učestvovali u tim masakrima. A on to nije uradio. Na primer, samo taj detalj dovoljan je da se Nedić nikad ne rehabilituje.

Zbog čega ili koga danas postoji tolika potreba za revizijom istorije?

Revizija je reč koja je malo dobila ideološko značenje. Nova tumačenja su normalna stvar. Nova tumačenja nisu uvek zlo, kako im se pripisuje. Treba imati jednu stvar u vidu, a to je da su komunisti dugo tvrdili da su svi antikomunisti fašisti. I sada je veliki broj ljudi zbunjen, ne i nauka, ona je u tom smislu dosta homogena, ali u javnosti deo ljudi je poverovao da ako su komunisti lagali za jedne, da nisu možda lagali i za sve? U pitanju je nijansirana slika. Draža Mihailović je svakako bio antifašista, ali ne i svi četnici. Mnogi njegovi komandanti sarađivali su sa okupatorom, dok su Draža i zvaničan deo ravnogorskog pokreta do kraja ostali antifašistički... Nedić je potpuno druga priča od Draže Mihailovića.

Ne čini li vam se da je rehabilitacija Draže Mihailovića prošle godine širom otvorila vrata za slične postupke?

Ljudi kažu ako ste rehabilitovali Dražu, što ne biste i Nedića. Ali, to je potpuno druga priča, i naravno, uvek ima neko ko će to zloupotrebiti. Hrvati to na primer zloupotrebljavaju, a treba poći od toga da čak ni Nedić nije bio ono što je bio Pavelić. Hitler je veoma voleo ustaše, Pavelić je bio njegov omiljeni državnik, i poslednja država koja je zvanično do kraja ostala uz Nemačku, čak i posle Hitlerove smrti, bila je NDH. U vreme kada je Berlin već pao, u Hrvatskoj se više od sto hiljada ljudi još uvek bori na strani fašizma. Osim toga, rehabilitaciju Nedića pokrenula je njegova porodica, a to je njihovo pravo. Nemojte da preterujemo, niko zvanično to nije pokrenuo osim njegove porodice.

Mislite, to je samo porodično pitanje, koje država nije mogla da ospori i odbije?

Razgovarao sam sa nekim sudijama o tom procesu i oni su prosto zbunjeni kako da reaguju. Pre svega, mi kao akademska zajednica moramo da stvorimo uverljiv postkomunistički narativ. Mi ne možemo da pričamo kao SUBNOR, ali ne možemo da pričamo ni kao Mađari, Ukrajinci, Hrvati...

Posle Draže Mihailovića, po vama, koga još treba rehabilitovati?

Morali bi da budu rehabilitovani svi seljaci koji su robijali zbog žita i zemlje krajem 1940-ih. Zato što su robijali zbog ideološkog ludila režima. Manje su krivi čak i od IB-ovaca koji su neka vrsta ideoloških protivnika. A u pitanju su stotine hiljada seljaka.

Vidite li negde logiku sadašnjeg trenutka, kada sa jedne strane imamo pokretanje suđenja Nediću, a sa druge donošenje zakona o rešavanju pitanja imovine nastradalih Jevreja bez naslednika?

Taj zakon je dosta neobičan i sad smo zadali neprijatan zadatak Poljacima, Mađarima, Estoncima, Litvancima, zemljama sa ogromnim jevrejskim manjinama. Kod nas je u pitanju mala zajednica i veoma mali iznos, a simbolički za sada zvuči kao naša velika pobeda. I "Vašington post" je pohvalio taj zakon, mi smo jedna od prvih zemalja koje su to uradile. Inače, oba procesa su dve strane iste medalje. Radi se o tome da se država zakonski postavi prema greškama iz prošlosti, pri čemu neke greške nisu greške. Proglašavanje Nedića za izdajnika nije greška.

Dok izjednačavanje četnika i partizana, po vama, takođe nije greška?

Mnoge zemlje imaju dva pokreta otpora.

Postoji li još neka zemlja u Evropi koja je u novije vreme ispravljala svoju "grešnu" istoriju?

Grčka, samo što je tamo bilo obrnuto. Tamo su pobedili "četnici" pa su

maltretirali partizane sve doskora i tek su nedavno partizani izjednačeni sa "četnicima".

Da li nas takva revizija istorije vodi ka skretanju udesno?

Program četnicima pisao je Živko Topalović, predsednik Socijalističke partije.

Jedno je program...

Dobro, ali Mihailović je inače imao problema u karijeri jer se smatralo da je rusofil i levičar. Istorija nije crno-bela, ona se sastoji od mnogo nijansi sive, da parafraziram onu užasnu knjigu.

Sebe doživljavate kao levičara?

Da. Svi smo mi pomalo levičari.

Ili, danas su skoro svi levičari.

Evo zašto, to mogu da objasnim. Nijedna naša partija u prošlosti nije bila desničarska, mi zapravo nikad nismo imali desnicu. I Pašićeva stranka je počela kao revolucionarna stranka, i nikad nisu promenili program. Mi Srbi smo, sociološki gledano, a neki to kritikuju, egalitaran narod. Ali, suština egalitarnog opredeljenja je da verujete u jednakost, jer mi naprosto nemamo aristokratiju, nemamo neku snažnu crkvu, buržoazija je uglavnom iz jednog generacijskog kolena i nema ko da bude pravi desničar.

Mislite, i danas nemamo desnicu?

E, sada imamo veće prisustvo desničarskih ideja nego ikada u našoj istoriji. Kod nas je interesantno da su neke radikalno desne ideje doneli "beli emigranti" iz Rusije. I, zanimljivo, prihvatio ih je episkop Nikolaj, koji je bio ozbiljna desničarska figura. Sada te ideje izgledaju življe nego 1930-ih godina, što je vrlo neobično i za veliko razmišljanje. Recimo, mi nikad nismo bili neki naročiti ziloti, putnici sa Zapada su uglavnom bili zapanjeni kako smo mi u XIX veku bili bezbožan narod, a sada imamo pojavu verskog fanatizma kakav nije postojao ranije. Cela naša moderna istorija je izrazito sekularna, a sada imamo, mada još na margini, snažnu obnovu fanatične religioznosti u jednom segmentu društva, i to češće među mladima, nego što je ikada bio slučaj

Da ste prošle godine u vreme rehabilitacije Draže Mihailovića bili u SPS-u, da li bi iz te stranke možda stizali i neki drugačiji glasovi osim ogorčenosti zbog tog postupka?

Pa dobro, problem je u tome što je stvarno deo četničkog pokreta bio grozan, tu su bile razne paravojske, seoski koljači, razbojnici. Meni je rat devedesetih mnogo pomogao da shvatim kako je izgledao i Drugi svetski rat, a to znači nepostojanje kontrole nad većinom terena. Veoma mnogo ružnih i strašnih stvari počinjeno je pod kapom četničkog pokreta, ali kada je reč o zvaničnom delu četničkog pokreta, o njegovom antifašizmu, tu nema sumnje.

Kako su vas prihvatili novi partijski drugovi, s obzirom na to da govorite o dva pokreta otpora?

Postoje mnoge nijanse crvene, nije boja SUBNOR-a jedina nijansa. Ruku na srce, ako hoćemo da budemo pošteni, mnogi ljudi koji su mobilisani u partizane 1944, pre toga su bili u ravnogorskom pokretu. Dakle, šta god da su bili do oktobra 1944, posle toga su bili partizani.

Kao potpredsednik SPS-a, da li ste bili iznenađeni tekstom Ivice Dačića objavljenim u "Politici", odmah posle intervjua sa Milutinom Mrkonjićem u "Vremenu"?

Pa, Ivica Dačić je čovek koji je lojalan saradnik i to je jedna od njegovih najvažnijih osobina. On je lojalan i onim ljudima u stranci zbog kojih ga boli glava, ali je lojalan. SPS je imao mnogo manje odbacivanja i izbacivanja članova stranke nego što je to slučaj u drugim strankama, a tu veliku ulogu igra lična trpeljivost Ivice Dačića. Samim tim, on smatra da treba da bude lojalan i svom koalicionom partneru Aleksandru Vučiću. Jer ako si već u vladi, red je da pokažeš solidarnost sa tim partnerom.

Još nešto se moglo pročitati u tom tekstu. Postoji li uopšte sloboda ličnog stava u okviru partijskog diktata?

Ja radim isto što sam radio i ranije u životu, držim predavanja, sakupljam ideje, razmišljam o novim idejama, o novim načinima da se iskažu neke stvari, odgovaram na pitanja...

Koliko slobodno?

Mene je prijatno iznenadilo nepostojanje sektaške discipline u SPS-u. Rukovodioci u SPS-u misle svojom glavom, neko bi rekao čak isuviše svojom glavom. Ne postoji napamet učenje vođinih stavova pa da svi rukovodioci ponavljaju šta kaže vođa. Postoji jedna vrsta unutarpartijske demokratije.

Ono što je Ivica rekao o koalicionom partneru, pa dobro, to i jeste situacija u kojoj je red da se taj nivo odluka prepusti rukovodiocu. Ali zato ne pretresa govore i istupanja svojih saradnika, ne naređuje im šta da kažu, nego ljudi zaista govore šta misle a neki od tih ljudi su bujne prirode kao što je Milutin Mrkonjić. I sad, ko može da obuzda Mrku?

Često se zaboravlja da je Ivica ozbiljan državnik i uspesi njegove spoljne politike najveći su od Titovog vremena. Godina 2015. bila je jedna od najuspešnijih u našoj spoljnoj politici, i to u novijoj istoriji. Bar tri događaja ogromnog značaja desila su se ove godine: predsedavanje OEBS-om, Srebrenica i Unesko. A što se nisu desila 2011? Tako da Dačić i nema baš vremena da sad po ceo dan disciplinuje svoje saradnike.

Gledano van partije, kako cenite ulogu intelektualaca danas i njihovo učešće u aktuelnim pitanjima?

Ne bih mnogo o tome. Kako kaže Đorđe Balašević u jednom stihu, oni se prodaju za kavurmu i čvarke. Ali ja ne volim kavurmu. U svakom slučaju, ne bih ja preterivao s intelektualcima, jer kod nas više postoje intelektualci opšteg tipa. Ono što bih voleo to je da zapravo stručni ljudi imaju veću ulogu, ljudi koji imaju stav o nečemu čime se ozbiljno bave. Ali ne, ovde imate ljude, a plašim se da i sam ne postanem takav, koji o svemu imaju mišljenje. Drugo, intelektualci u celom svetu gube uticaj. Niko danas u »

Francuskoj nema uticaj kao što je imao Sartr, niko u Rusiji nema uticaj kao što su imali njihovi veliki intelektualci...

Zašto? Njihov glas se ne čuje, ne smeju da govore?

Ima nešto još gore, postoji šum. Sad postoji internet i svako može da ima stav o bilo čemu. U kakofoniji svih mogućih glasova, više ne postoji taj koji ima neprikosnoveni autoritet. Internet je zaista postmoderna dekonstrukcija kanona. On je uništio hijerarhiju vrednosti, tako da sada Sartr piše svoj komentar na neki tekst, ali piše i bot. A ja kao čitalac nisam baš siguran šta je šta.

Dobro, sad vas pitam kao političara, kakav je stav SPS-a po pitanju odlaska Šešelja u Hag i izručenja troje radikala?

Mi nemamo ideološku komisiju koja procenjuje svaki stav i ovo je zaista moj lični stav, jer nisam ni stigao da o tome pričam sa drugima. Dakle, po mom mišljenju, Haški tribunal je čudo od neprincipijelnosti i gluposti, političke korupcije, i u moru glupih odluka ovo je jedna od najgorih. Osim toga, to je direktno mešanje u unutrašnju politiku Srbije, jer šta god da se desi to je podrška radikalima. Da li je Haški sud samo glup, što je možda i tačno, ili je neka vrsta političke intrige, ne znam, ali ovo je definitivno politički poklon Šešelju. Šta god da uradi Haški sud, Šešelj iz ove najnovije krize izlazi kao heroj.

Smatrate li da treba da bude 31. marta u Hagu na izricanju presude?

Prvo da se vratimo na početak priče. Njemu je suđeno za govor mržnje. Proveo je dvanaest godina robije za nešto slično što govori ministar EU Zlatko Hasanbegović. Uopšte ne sumnjam u nepravednost čitavog procesa prema Šešelju. Taj sud nema nikakav princip, osude ljude, pa oslobode, pa ih opet osude, a očekuju od svojih žrtava da ih poštuju. Nemam nikakvih simpatija za Šešelja kao političara, ali kad je reč o njemu kao o haškom sužnju, podržavam svaki njegov izbor.

Verovatno je isti stav i kada je reč o izručenju troje radikala, pa ma šta da su radili ometajući suđenje.

Za razliku od svedoka na Kosovu. Kako to da na Kosovu niko nije uhapšen, a tamo su pobili sve svedoke? Koliko je taj sud lažan? Što se nas tiče, ponavljam, šta god sad Šešelj da uradi on će biti heroj. I inače je čovek koji obožava spektakl i performans, i sad će samo da bira gde će biti efektniji njegov neobičan medijski nastup.

Zadovoljenje pravde očito ne pominjete...

Nema nikakve pravde u Hagu, samo što se on nikad do sada nije ovako mešao u unutrašnju politiku. Osim na Kosovu, gde je podržao ljude koji su verovatno zločinci da budu na vlasti.

Koga, po vama, personifikuje Haški tribunal?

Ameriku. Ako ima neke doslednosti u Hagu, to je da svi saradnici Amerike, nje-

Mnogo ružnih i strašnih stvari počinjeno je pod kapom četničkog pokreta, ali kada je reč o zvaničnom delu četničkog pokreta, o njegovom antifašizmu, tu nema sumnje

ne vojske, službi, bivaju ili blago kažnjeni ili nagrađeni.

A ipak je nepokolebljiv izbor šefa vaše stranke put ka EU?

Mi nemamo drugi izbor, ne možemo da ostanemo usamljeno ostrvo. Hteli – ne hteli, nemamo drugi put.

Pogoršava li to odnose sa Rusijom?

Pitanje je da li je ta dilema stvarna ili je to samo trenutna situacija.

Pa, sudeći po zahtevima EU...

EU nema svoju politiku, ona uglavnom sledi Ameriku. Teško je reći zašto je interes EU da se konfrontira sa Rusijom sem taj što sluša Ameriku. Amerika je strana koja forsira sukob sa Rusijom, ali mnogi poslovni ljudi i političari u EU nisu srećni sa tim.

U koji biste politički ili, ako hoćete, istorijski kontekst stavili najavu novih parlamentranih izbora?

U novije vreme, posle uvođenja višestranačja, imali smo tri perioda izbora. Devedesete, postpetooktobarski period i imamo novo vreme koje počinje 2014. godine. Mi sada živimo u jednom potpuno novom političkom trenutku, već dve godine smo u jednom potpuno novom političkom sistemu o kome još ne znamo dovoljno.

Po vašem tumačenju, šta je sad prouzrokovalo najavu izbora?

SPS je bio protiv vanrednih parlamentarnih izbora jer oni remete stabilnost države i administracije. A možda su oni dobra prilika da se proveri koje ideje imaju korene u narodu.

Kao neko ko se bori za "društvenu pravdu i nacionalno dostojanstvo", a bili ste već u odboru za kulturu pokreta "Dosta je bilo", kako tumačite novi zakon kojim se ukidaju ustanove kulture od nacionalnog značaja?

Ivan Tasovac je čovek koji je došao na mesto ministra kulture sa najvećom podrškom ikada, popeo se i seo na tu stolicu, a završiće mandat sa najmanjom podrškom ikada za jednog ministra kulture. Baš nijedna odluka koju je doneo kao ministar nije bila neproblematična. Zamalo nije bilo ukinuto i finansiranje "Letopisa Matice srpske", jednog od najstarijih časopisa u Evropi. Vrlo poučan primer da čovek treba oprezno da ulazi u vlast.

I vi ste donedavno bili u opoziciji, a sada ste prešli u poziciju. Koliko je to bilo oprezno?

Nekoliko puta sam to već rekao: nije mi žao da se obrukam, ako uradim nešto dobro. Mene zanima da popravim stvari koliko mogu, ako je to moguće. Ima tu još nešto. Koliko je ljudi, od onih koji kritikuju moj moralni profil zbog tako dramatične odluke, bilo u situaciji da odlučuje o nečem važnom?

Sledi nam izborna kampanja, a u tim kampanjama vaš partijski šef Ivica Dačić redovno se do sada oštro obračunavao i sa 5. oktobrom i sa "dosmanlijama". Hoćete li ga podržati u tome?

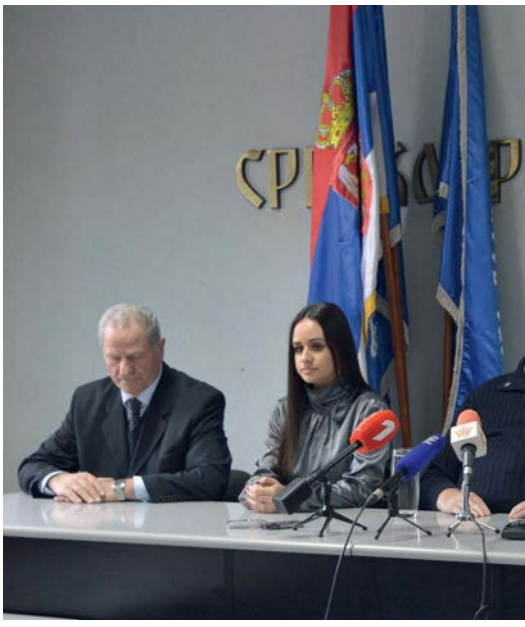
Mislim da će kampanja SPS-a biti nijansirana i da će imati razne poruke, a voleo bih da ima i neke nove oblike. Ne više te mitingaške, nego neke nove, bliže ljudima, bliže stvarnom kontaktu sa narodom. Što se tog mitingašenja tiče, a to svi rade, to mi ne izgleda dobro, ni marketinški ni principijelno. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

FEST
44
MEĐUNARODNI FILMSKI FESTIVAL
INTERNATIONAL FILM FESTIVAL
26. FEBRUAR - 6. MART 2016
FEBRUARY 26 - MARCH 06
BRIŠE GRANICE
PRODAJA ULAZNICA NA BLAGAJNAMA DVORANA, ZA PROJEKCIJE U SAVA CENTRU I NA EVENTIM PRODAJNIM MESTIMA
SAMO ZA PROJEKCIJE U SAVA CENTRU ONLINE KUPOVINA ULAZNICA WWW.EVENTIM.RS
PROGRAM U PDF FORMATU MOŽETE PREUZETI SA SAJTA: WWW.FEST.RS
Beograd
www.beograd.rs
Republika Srbija
Ministarstvo kulture i informisanja
CEBEF
CENTAR BEOGRADSKIH FESTIVALA
WWW.FEST.RS

Pola tone problema

Zašto u slučaju Šešelja i radikalske trojke ima mnogo manje manevarskog prostora nego što se veruje u Nemanjinoj 11

Da je Međunarodni sud krivični sud za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji (MKSJ) birao najzgodniji trenutak da dovede u nepriliku srpske vlasti uopšte, a premijera Aleksandra Vučića posebno, nije mogao da izabere bolji datum od 31. marta. Tada će, manje od mesec dana od parlamentarnih i lokalnih izbora u Srbiji, konačno biti izrečena prvostepena presuda Vojislavu Šešelju, lideru Srpske radikalne stranke i bivšem Vučićevom mentoru, čime se dodatno komplikuje situacija oko odbijanja Srbije da uhapsi i isporuči troje radikalskih funkcionera koji su optuženi da su uticali na svedoke tokom suđenja njihovom šefu.

"Vreme" je u prošlom broju, pišući o pomenutoj trojci, koju čine Vjerica Radeta, Petar Jojić i Jovo Ostojić, nagovestilo da bi MKSJ mogao da zakaže izricanje presude za kraj marta. U međuvremenu je to i zvanično potvrđeno, tako da Beograd više ne duguje Hagu tri, nego četiri radikala, od kojih nijedan ne želi da vlastima olakša situaciju i dobrovoljno se preda, već poručuju da će morati da ih nose. "Ne znam samo kako će uspeti da nas prenesu do Haga. Evo, ja imam 130 kila, Petar Jojić 120, Jovo Ostojić isto toliko, a naša Vjerica tu do 100, pa vi sračunajte. To vam je gotovo 500 kilograma", rekao je Šešelj novinarima prošle nedelje. Usput je poručio da će i on i njegovi stranački drugovi i drugarica nastojati da do 31. marta nabace dodatnu kilažu, kako bi posao vlastima sasvim bukvalno otežali.

KLIN I PLOČA

A da je nezgodno, nezgodno je. Kao što je u prošlom broju ukazano, Vučić se kao jedan od lidera Šešeljevog pravnog tima uzgredno pominje u optužnici protiv Radete i ostalih, a dodatni detalji o njegovoj ulozi u odbrani vojvode koji bi na suđenju trojci mogli da iskrsnu izvesno bi ga politički oštetili u trenutku kada pokušava da zacementira vlast. Ukoliko bi još morao da hapsi Šešelja, uz najavljenu buku i cirkus, izgubio bi dodatne poene. Stoga je reakcija na odbijanje Tribunala da usvoji zahteve Srbije da se ta stvar sa Šešeljem, Radetom i ostalima odloži za neko zgodnije vreme (kao da je u Srbiji ikada bilo zgodno prebacivati optuženike u Hag) bila izvanredno žestoka.

Najpre je u Hag diplomatskim putem poslata protestna nota (kao da je MKSJ država ili međunarodni politički entitet, a ne sud), a zatim su krenule salve sa levog (Aleksandar Vulin) i desnog krila (Nebojša Stefanović). Vulin je kao ministar za rad, boračka i socijalna pitanja poručio sudu da Srbija nije njihova kolonija i da "ostavi gospodina Šešelja da se bavi politikom i da živi svoj život". Stefanović je namirisao zaveru: "Ovde nije reč o Šešelju. Nije reč ni o jednom pojedincu, već o destabilizaciji Vlade. Oni pokušavaju da imaju Srbiju koja je slabija, koja neće imati dobru pregovaračku poziciju u razgovorima sa Prištinom, koja neće moći da vodi samostalnu politiku, da napravimo slabiju Vladu. Mislim da je to suština onoga što se sada dešava u Hagu." On je posebno istakao da je Vučić sada u neprijatnoj poziciji jer će ga napadati i ako izruči Šešelja Hagu i ako to ne učini.

Na kraju se oglasio i sam Vučić, kome je smrt generala Vojske Republike Srpske Zdravka Tolimira, koji je osuđen na doživotnu robiju zbog svoje uloge u genocidu u Srebrenici, a koji je prošle nedelje umro od srčanog udara u ćeliji, dobro došla kao ilustracija ponižavajućeg odnos MKSJ prema Srbiji. "To za mene predstavlja veliki problem, zato što ne mogu da objasnim ljudima u Srbiji zašto jedan čovek umre, a da nam Hag ništa ne objasni, a da nam onda kažu izručićete ga (Vojislava Šešelja) tog dana, slučajno u jeku kampanje, da li da pomognemo desničarima ili da rušimo tebe, potpuno je svejedno. Oni koji su želeli da naprave problem Srbiji, napravili su ga", kazao je Vučić novinarima prilikom otvaranja novog pogona Koka-Kole u Zemunu. Premijer je poentirao izjavom da će konačnu odluku doneti sam i da će ta odluka "uvek biti najbolja za Srbiju".

A onda je, za mnoge neočekivano, u priču uključio još jedan bivši Šešeljev stranački drug, predsednik Srbije Tomislav Nikolić. "Ako (Šešelj) mora da ide na izricanje presude, mora tamo da bude. Isto važi i za Vjericu. To je država." On je u velikom intervjuu za "Danas" povodom Dana državnosti podsetio da se Šešelj, pre nego što je konačno optužen, godinama dobrovoljno nudio da ide u Hag. "On voli to lažno junačenje. Znate, '93. godine kada su nas napali socijalisti, kada su oni pobedili SRS, svi smo bili zaduženi da govorimo da ako nas već hapse, želimo i da nam sude u Hagu u jedinom pravom sudu, pošto Miloševićev sud nije pravedan. E sad je to drugačije, sad je priča o Hagu, priča o junaštvu", kazao je Nikolić.

Ovaj deo intervjua podstakao je stare spekulacije o tinjajućem sukobu predsednika i premijera, ali izgleda da je ovde reč prosto o tome da je Nikolić u sasvim drugačijoj situaciji od Vučića kada je reč o Šešelju, i politički i lično. On nije bio u Šešeljevom pravnom timu, ne ide na izbore i ne mora da misli o rejtingu ; odluku o eventualnom izručenju doneće Vučić, kao što je uostalom i sam najavio. A zatim, treba se podsetiti da je Šešelj, otkad je pušten na privremenu slobodu, uporno napadao Nikolića, dok je Vučić uglavnom ostao pošteđen.

"Šešelj mi je pre nekoliko meseci na svom Tviter nalogu psovao mrtvu majku.

NEĆE DOBROVOLJNO U HAG:
V. Šešelj, P. Jojić i V. Radeta
Foto: Beta

I tu prestaje moja priča da li je on normalan, zdrav ili nije. Gotovo. Neka je živ i zdrav. Niti mu želim dobro, niti mu želim zlo", rekao je Nikolić.

TEORIJA I PRAKSA

Ostavljajući po strani teorije zavere i priče o skrivenim silama koje uporno pokušavaju da destabilizuju Vučićevu vladu, stvari stoje ovako: Srbija je dužna da do 15. marta u MKSJ pošalje izveštaj o tome šta preduzima da obezbedi Šešeljevo prisustvo u sudnici na izricanju presude i o eventualnim problemima s tim u vezi. Sem toga mora da, po ranijem nalogu, svakog prvog u mesecu šalje raport o Radeti, Jojiću i Ostojiću.

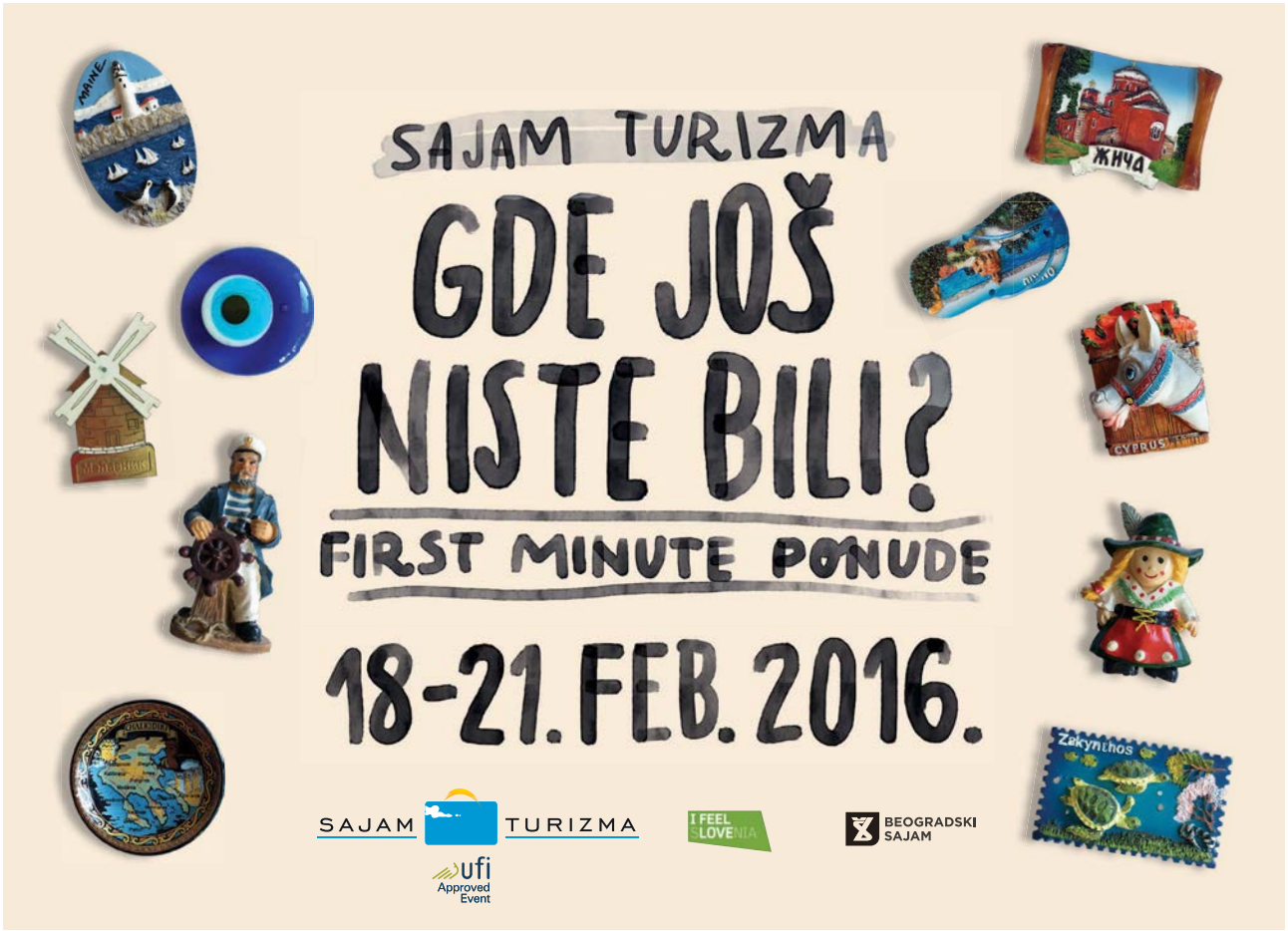
Tu ima manje manevarskog prostora nego što se nekima u Nemanjinoj čini. Ideja da Hag ustupi radikalsku trojku srpskom pravosuđu nije naišla na podršku MKSJ, između ostalog i zbog nelogičnosti: ako vlasti veruju da bi hapšenje radikala moglo da dovede do destabilizacije, na osnovu čega tvrde da su u stanju da im pravedno sude u Beogradu? Sem toga, Hag dosad nije nijedan od predmeta koje je ustupio sudovima u bivšoj Jugoslaviji predao nakon što je optužnica već podignuta.

Odlaganje izricanja presude Šešelju, ili prihvatanje njegovog zahteva da okončanje prvostepenog postupka prati putem video-linka, takođe bi bilo presedan. Ukoliko bi se ovaj čin odložio za neki drugi datum, ko može da garantuje da će se Šešelj stvarno pojaviti nekog drugog dana? Inače, svi dosadašnji zahtevi optuženih koji su bili na privremenoj slobodi da ne budu prisutni na izricanju presude su glatko odbijeni, čak i u slučajevima kada je postojala visoka verovatnoća da će presuda biti oslobađajuća.

Situaciju Srbije otežava i okolnost da Holandija, koja je dosad pokazivala veliku osetljivost kada je reč o saradnji sa MKSJ, trenutno predsedava Evropskom unijom, a Srbiji je veoma stalo da do juna otvori poglavlja 23 i 24, koja se tiču pravosuđa i osnovnih prava. Reč je o takozvanim superpoglavljima, od kojih zavisi i otvaranje svih ostalih, a ako se ona ne otvore, proces evropskih integracija bio bi defakto suspendovan.

Bivši predsednik Srbije i šef Socijaldemokrata Boris Tadić ne misli da bi EU reagovala na odbijanje Srbije da postupa po nalazima Haga. On je nedavno izjavio da veruje da posledica neće biti sve dok se Vučić ponaša kooperativno u procesu normalizacije odnosa sa Prištinom. Ako Vučić, vagajući odluku, pomišlja da uzme u obzir ovaj savet, trebalo bi da se podseti u kojoj je meri njegov dolazak na vlast rezultat Tadićevih loših procena. ¶

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

Naše strategije su

Država vas tera da uplaćujete doprinose na četiri i pet prosečnih plata, a onda vam kaže: pa izvini, sad nemam, nema veze što si uplaćivao više. To je logika osiguranja, ako si uplaćivao četiri puta više, tvoja penzija treba da bude četiri puta veća. Kako sad mi možemo da kažemo da je nekom dovoljno i manje? Pa je l' to osiguranje ili nije osiguranje? Takvom odlukom se narušava sistem

Od 2010. godine Republički zavod za statistiku (RZS) se, prilikom merenja rizika siromaštva u Srbiji, sa merenja apsolutnog siromaštva na osnovu Anketa o potrošnji domaćinstva, preorjentisao na merenje rizika relativnog siromaštva na osnovu dohotka, po metodologiji SILC (*Statistics on Income and Living Conditions* – Anketa o dohotku i uslovima života). Ipak, jedan od glavnih zaključaka prošlogodišnje međunarodne radionice o merenju siromaštva, održane u Beogradu, bio je da je za Srbiju merenje apsolutnog siromaštva i dalje relevantno. Jedna od učesnica pomenute radionice bila je i Gordana Matković, profesorka na Fakultetu za ekonomiju, finansije i administraciju (FEFA) u Beogradu, programska direktorka Centra za socijalnu politiku i ministarka za socijalna pitanja u vladi Zorana Đinđića, koja je i tada, a i sada, izričito za nastavak merenja apsolutnog siromaštva u Srbiji.

"Moje duboko uverenje jeste da praćenje apsolutnog siromaštva i te kako jeste relevantno, jer u Srbiji postoji veliki broj ljudi koji ne mogu da zadovolje osnovne potrebe", kaže Gordana Matković. "Relativno siromaštvo je nešto drugo, ono sadrži u sebi element nejednakosti. Taj procenat relativno siromašnih ljudi je prilično visok i u razvijenim zemljama, jer zavisi od toga koliko vi, kao pojedinac, odnosno vaše domaćinstvo, živite dobro ili loše u odnosu na veliki broj ljudi u vašoj zemlji."

"VREME": Ali, što je zemlja siromašnija, ta granica relativnog siromaštva se spušta, a i onemogućava da se zemlje upoređuju po tom parametru.

GORDANA MATKOVIĆ: Da, teorijski posmatrano, moguće je da u slabo razvijenoj zemlji relativno siromaštvo bude nisko zbog toga što svi imaju sličan standard, a da u zemlji koja je visoko razvijena relativno siromaštvo bude visoko zbog toga što postoji velika nejednakost. Dešava se još jedna situacija, koja je postala uočljiva nakon krize iz 2008. godine – da se medijana dohotka spušta, a pošto je linija relativnog siromaštva određena kao 60 odsto od medijane, ispada da se na početku krize relativno siromaštvo smanjuje, odnosno da ljudi preskaču taj prag siromaštva, bez obzira što se ništa nije dogodilo sa njihovim standardom. Pošto se svaka granica siromaštva izražava u valuti određene zemlje, nemoguće je da se porede različite zemlje i zbog toga je osmišljena materijalna deprivacija, koja takođe ima svojih mana. Ali, ono što je veoma važno da se razume vezano za relativno siromaštvo jeste da se ono meri na osnovu dohotka. U zemljama koje imaju značajnu sivu ekonomiju, visok nivo doznaka i potrošnju za sopstvene potrebe, ne može se dobiti dovoljno dobra slika ugroženih na osnovu dohotka. Ja mogu da imam veoma nizak dohodak, a da živim na selu, da mnogo svojih potreba zadovoljavam tako što proizvodim za svoje potrebe, i onda to što imam nizak dohodak ne znači da je meni životni standard nizak. Zato na sajtu Eurostata kažu da relativno siromaštvo i rizik od siromaštva nije mera siromaštva, nego ono pokazuje to gde se ljudi sa svojim prihodima nalaze u odnosu na druge u svojoj zemlji. Ima više razloga zbog kojih ja snažno zastupam stav da mi moramo da pratimo apsolutno siromaštvo, i da praćenje samo relativnog siromaštva nije dovoljno. Međutim, a ovo je poenta, i ovo me naročito iritira, mi smo za taj SILC, koji je istraživački instrument, velika anketa pomoću koje se prati relativno siromaštvo, dobili pare od EU za prethodne dve godine, sa uverenjem da će održivost tih istraživanja biti obezbeđena tako što će budžet Srbije da izdvaja sredstva za njih. Međutim, budžetom za 2016. nisu dodeljena ta sredstva RZS. Sad se traže neke druge mogućnosti, donatori, ali je vrlo realno da se desi da ostanemo i bez tih pokazatelja. Ljudi u RZS su sada obučeni za SILC. Nije mali poduhvat da se stvori kapacitet da se prati jedno tako velika anketa, međutim, po svoj prilici, to merenje relativnog siromaštva više nećemo imati.

Ako još uvek nemamo dovoljno dugačku seriju za relativno siromaštvo, da li možete da uporedite trendove kretanja nivoa apsolutnog siromaštva u Srbiji?

Suštinski, od 2003, kada je prvi put počelo da se prati, ono se smanjivalo do 2008, onda je počelo da raste, što je bila posledica krize, i onda se stabilizovalo na nivou od 8 do 9 odsto. Ne bi se moglo reći da postoji trend smanjenja, ali taj nivo nije onoliki koliki je bio na početku krize.

A da li se apsolutno siromaštvo može uporediti sa zemljama u okolini?

Ne, jer je to siromaštvo koje se prati na osnovu nekih nacionalnih specifičnosti. Postoji nešto što prati Svetska banka, opet na osnovu Ankete o potrošnji domaćinstva, ali su se oni, kada je reč o Srbiji, zaustavili na 2010.

spisak lepih želja

godini. To može da se pogleda na njihovom sajtu i da se uporede zemlje, ali, poslednji put kada sam gledala, ispalo je da je situacija u Bosni i Hercegovini bolja nego kod nas. Dakle, sva ta poređenja su veoma problematična, ali ih treba pratiti, i treba razumeti šta ti indikatori znače.

Jedna rečenica koja se često ponavlja u vašim ranijim intervjuima i izjavama jeste da je "ključno rešenje za izlazak iz siromaštva povećanje zaposlenosti". Prema podacima RZS, nezaposlenost je od skoro 26 odsto u 2012. godini smanjena na ispod 17 odsto u 2016. Sa druge strane, u 2012. bilo je oko 760 hiljada nezaposlenih, a jutros (ponedeljak 15. februar) izašla je vest da je sada nezaposlenost 740.000. Da li to znači da se problem rešava ili ne?

To su različiti podaci. Jedno je Anketa o radnoj snazi, a drugo je broj ljudi koji se prijavljuje Nacionalnoj službi za zapošljavanje. Metodologija je drugačija. U Anketi vi smatrate da je zaposlen svako ko je u toku prethodne nedelje jedan sat nešto radio i za to imao neku naknadu. To je nedovoljno ne samo da se ljudi subjektivno osećaju zaposlenima već se oni i prijavljuju za posao jer suštinski nemaju zaposlenje.

Ipak je zbunjujuće da se u jednom slučaju toliko pomera taj postotak, a da u drugom slučaju broj nezaposlenih praktično stagnira.

Tu ste u pravu, to deluje kao veliko smanjenje. Nisam sigurna da se nešto nije desilo i u metodološkom smislu kada je reč o Anketi o radnoj snazi. U svakom slučaju, tih 17 odsto je još uvek vrlo visok nivo nezaposlenosti, da bi došlo do značajnog smanjenja siromaštva. Ono što će biti pomak jeste kada većina tih ljudi koji su zaposleni bude radila u poslovima u formalnoj ekonomiji.

Penzijski fond je ogromna tema. Ponovo ću vas citirati, u oktobru prošle godine ste izjavili da su dva cilja penzijskog fonda "smanjenje siromaštva i ujednačavanje potrošnje tokom života". Kakav sistem će omogućiti ovako nešto kod nas, s obzirom da mi oko dve milijarde evra svake godine moramo da ubacujemo u PIO fond iz budžeta da bi se uopšte isplaćivale penzije?

Kad imate nezaposlenost od 17, 18 ili 20 odsto, a sistem se izdržava od tekućeg finansiranja, tu nema nikakvog magičnog štapića. To što se nešto doplaćuje iz budžeta, nije najvažniji pokazatelj. Ono što je važno jeste koliko mi izdvajamo za penzije u odnosu na BDP. Mi smo u 2001. imali stopu doprinosa za penzije od 31 odsto. Onda smo je smanjili na 19, i naravno da je time stvoren deficit u penzijskom sistemu, koji je morao da se finansira iz budžeta. Važno pitanje je koliko mi izdvajamo za penzije od onoga što proizvedemo u toku godine.

Cilj je da se siđe na ispod 11 odsto. »

Fotografije: Milovan Milenković

Da, to je jedan od ciljeva koji su zacrtani od MMF-a. Ali, to je nezavisno od toga koliko izdvajate kroz doprinose a koliko isplaćujete iz budžeta. Najvažnije je koliko sve ukupno dajete, jer uvek možete da menjate taj odnos. Ona dva cilja penzijskog sistema koja ste naveli se u različitim zemljama dostižu na različite načine, različitim mehanizmima. Postoje zemlje koje imaju tzv. socijalne penzije ili bazične penzije – svako ko napuni 65 godina ima pravo na neki iznos penzije iz budžeta, a ono što zavisi od doprinosa može da ide kroz javni penzijski fond. Ima zemalja koje imaju obavezne privatne penzijske fondove, tzv. drugi stub; ima zemalja koje imaju dobrovoljne penzijske fondove, treći stub; ima istorijski nastalih šema koje su za naše prilike neobične, ali to jesu dva važna cilja penzijskog sistema zbog toga što ljudi uglavnom nisu dovoljno odgovorni da ostavljaju deo sadašnjeg dohotka za starost.

Uprkos tome što je visoka nezaposlenost, postoji li nešto što može da se uradi, što može da se poboljša u PIO fondu?

Na srednji rok posmatrano, kada i ako se bude pojavio privredni rast a zemlja bude povećala zaposlenost i prihode, najvažnije je da to ne dovede do velikog povećanja penzija iz demagoških razloga. Važno je da se u tom smislu umerimo i da budemo svesni da je to situacija koju posle jako teško vraćate. Kad jednom promenite neke parametre, pa, recimo jednostavno, vidite šta se dešava sa Grčkom.

To smo videli i kod nas 2008, kad su podigli penzije pred izbore i napravili problem.

Napravili su veoma veliki problem zato što su se 2009. toliko smanjili prihodi države da ste onda morali da se zadužujete da biste te penzije isplatili. Ali, u okviru samog penzijskog sistema ima još mnogo elemenata koji mogu da se popravljaju, da se traži povećanje efikasnosti i da se on unapređuje. To je apsolutno slučaj i kada je reč o beneficiranim i invalidskim penzijama, za koje ne znam da li ih je iko istraživački gledao u poslednjih 30 godina.

Tokom 90-ih i 2000-ih moglo je prilično lako da se dođe do prevremenih i invalidskih penzija.

Taj laki odlazak u penziju i liberalni uslovi za penzionisanje bili su karakteristični i prisutni više decenija u Srbiji, i normalno je da sada snosite posledice. Penzijski sistem je jedna od onih stvari gde posledice pogrešnih poteza snosite sledećih 30-40 godina. I to nije bio samo kod nas slučaj. Kriza penzijskog sistema sa kojom se suočavaju razvijene zemlje nastala je zbog toga što su u značajnom broju tih zemalja vladali liberalni uslovi penzionisanja, a istovremeno se produžavalo očekivano trajanje života. Čak su postojale zemlje koje su namerno odr-

žavale te liberalne uslove penzionisanja, smatrajući da je važno da se oslobađa tržište za mlade. Potpuno se promenila filozofija – nekada je ideja bila da ste ljude terali da izdvajaju za penziju i da rade dokle god mogu, a kad više ne mogu da rade, da onda ne zavise od milostinje dece ili prijatelja, nego da imaju svoj mali prihod u starosti. Sada, a to je fenomen svuda, turističke agencije nude putovanja za seniore i vi tu vidite vitalne ljude koji realno mogu da rade još 20 godina, ali koji su jedva dočekali prvu šansu da odu u penziju i uživaju. Shvatilo se da ne možete toliko opteretiti radnu snagu doprinosima ako je vremenski period tokom kojeg izdvajate za penziju i tokom kojeg primate penziju maltene isti.

Ministar Vujović je imao predlog za uvođenje tog drugog penzijskog stuba, obaveznog privatnog osiguranja. Od toga je odustalo dosta zemalja jer nije funkcionisalo, ljudi su dobijali manje nego što su izdvajali.

Potpuno su odustale Mađarska, Bugarska, ostali su smanjili taj drugi stub. Šta znači drugi stub? Svi doprinosi za penzije ne idu u prvi stub, u javni penzijski fond, nego jedan deo ide privatnim penzijskim fondovima. Kada smo 90-ih čitali taj čileanski model, pošto je to najpre u Čileu uvedeno, to je ekonomistima delovalo jako privlačno. Ali prvo pitanje jeste da li vi to možete da priuštite? To bi podrazumevalo manje sredstava u penzijskom fondu, dakle, njegov još veći deficit. Zemlje u kojoj su prosečne penzije jako visoke mogle bi da kažu da će deo tog tereta prelaska na novi sistem da prenesu na sadašnje penzionere, njima će sporije da rastu penzije, jer se skuplja manje doprinosa u tom fondu, i da nešto malo dodatno finansiraju iz budžeta. Ali taj takozvani tranzicioni trošak se pokazao kao preskup kada su zemlje ušle u krizu. Još značajnije, pokazalo se da mnoge od njih zapravo nisu baš umele da regulišu uslove za privatne penzijske fondove. Ispostavilo se i da su postojale jako visoke naknade za te usluge. To je potpuno logično – zamislite da pored ovog javnog penzijskog fonda, koji se niti reklamira, niti ima razloga za to, sad imate još 20 penzijskih fondova koji međusobno konkurišu jedni drugima. Koliko oni moraju da ulože u marketing, u reklamu? Naravno da se to

prevaljuje na korisnika. Onda ste imali i apsurdne situacije – pošto država i dalje interveniše u tom prvom stubu, u Hrvatskoj su ljudi koji su odabrali i prvi i drugi stub imali niže penzije od onih koji su ostali samo u prvom stubu, jer je država u jednom trenutku odlučila da penzije u prvom stubu poveća, a ove ostale su zavisile samo od toga šta se uradilo na tržištu.

Za mene tu postoji još jedan veći problem, a to je u šta se ulažu sredstva. Pokazalo se da se najvećim delom ulažu u državne obveznice, zbog toga što su najsigurnije – država uvek reguliše te privatne penzijske fondove, tako da oni ne mogu da ulažu u nešto što je nesigurno. Ali, pogledajte sada koji je to apsurd. Vi stvorite deficit u javnom penzijskom fondu, jer ne idu svi doprinosi u javni fond, nego se dele i deo ide u privatni. Ja kao država onda doplaćujem da bih zatvorila tu rupu u javnom penzijskom fondu, da ne bih smanjivala penzije srazmerno tome koliko se smanjio prihod u taj fond. Obično, kao što to i naša država radi, taj deficit se pokriva iz budžeta. Da bi pokrila deficit, država se zadužuje i izdaje državne obveznice koje kupuju privatni penzijski fondovi, isti oni koji naplaćuju veliku naknadu zbog toga što se međusobno takmiče i imaju velike administrativne troškove. Dakle, vi ste u celu igru uveli jednog skupog posrednika, a pitanje je šta će na kraju, dugoročno, da bude sa tim penzijama, i da li će ljudi koji izdvajaju mešovito dobiti veću penziju.

Argument za čitavu filozofiju tog drugog stuba bio je da će se povećati štednja koja će se prikupiti i investirati, a ona se zapravo vraća u državu, u obveznice koje država izdaje da bi se pokrila rupa koju smo napravili u prvom stubu. E sad, skoro sam čitala komentar nekoga ko se zalaže za drugi stub. Kaže, treba da se dozvoli da se ulaže u zemlje koje imaju više stope privrednog rasta. Ako mi sad ta sredstva treba da ulažemo u zemlje sa višom stopom rasta, onda propada ceo argument da je drugi stub važan jer podrazumeva veću štednju, veće investicije i veći privredni rast u našoj zemlji, jer novac izlazi napolje, i mi ćemo ulagati u razvijene zemlje. U drugim zemljama u tranziciji praksa je pokazala da su sredstva najviše u državnim obveznicama, i da se ta osnovna ekonomska priča koja prati drugi stub – veća štednja, veće investicije, veći privredni rast – zapravo nije dogodila. Na kraju, od ljudi koji se u Srbiji bave penzijskim sistemom dubinski, a ima ih četvoro-petoro, niko nije za uvođenje drugog penzijskog stuba, i mislim da je to veoma važan argument.

Najpre je smanjen jedan deo penzija, a onda smo imali malo povećanje za sve penzionere, čime se poremetio odnos između penzija koje se isplaćuju. Da li to pravi novi problem?

Kada bih gledala period od poslednjih nekoliko godina, to je apsolutno najveći defekt socijalne politike koji je vođen. Ja ne sporim potrebu da je bilo razloga da se penzije smanjuju. Ali, šest meseci pre nego što je doneta ta odluka da se smanjuju najviše penzije, uvedeni su tzv. negativni penali prilikom prevremenog penzionisanja. To je bilo u skladu sa nekim strateškim pravcima promene penzijskog sistema koji su postavljeni – da se kroz penzijski sistem što čvršće vezuju doprinosi za iznos penzija. Dakle, ukoliko idete prevremeno u penziju, može, ali platićete. To se ljudima lako može objasniti: oni koji idu pet godina ranije treba da tu penziju troše pet godina duže, dakle, postoji razlog, ta aktuarska računica, zbog čega imaju smisla ti negativni penali. Samo šest meseci kasnije smo rekli: a, ne, onaj ko ima veću penziju, ima da mu se umanji. Čoveku koji je uplaćivao više tokom celog života, sad mu je umanjena penzija, što je strateški potpuno druga priča. Država vas tera da uplaćujete doprinose na četiri i pet prosečnih plata, a onda vam kaže: pa izvini, sad nemam, nema veze što si uplaćivao više. To je logika osiguranja, ako si uplaćivao četiri puta više, tvoja penzija treba da bude četiri puta veća. Kako sad mi možemo da kažemo da je nekom dovoljno i manje? Pa je l' to osiguranje ili nije osiguranje? Takvom odlukom se narušava sistem. Drugo, vi to niste doneli u penzijskom zakonu, nego u Zakonu o privremenom načinu isplate penzija. Ja ne bih volela da se dogodi ono što se nam dogodilo 2001. godine, kada smo imali ogromne dugove u okviru penzijskog sistema zbog zaostalih penzija i odluke iz 1994. da se uredbom reguliše iznos penzija, a ne zakonom, što je, naravno, bilo neustavno.

Mislite da tako nešto opet može da se desi?

Ne znam, nisam pravnik i ne umem da kažem sa uverenjem znalca da li je pravno tako ili nije tako. Ali ono što je tu za mene osnovni problem jeste kako sad donosite jedne mere, u skladu sa jednom strateškom idejom šta penzijski sistem treba da predstavlja i na koji način treba da bude uređen, a posle samo šest meseci donosite druge, u kojima ovaj strateški cilj, da se doprinosi usklade sa visinom penzija, više ne važi. To je velika opasnost. Vi možete da kažete, i to je ideološko pitanje, da država kroz penzijski sistem hoće samo da se obezbedi od apsolutnog siromaštva. Ali se onda pravila u okviru penzijskog zakona drugačije postavljaju. Onda vam više ne kažem da na četiri puta veću zaradu plaćate četiri puta veći doprinos. A da ne govorim da su u međuvremenu u Zakonu o vojsci doneli odredbe da neko može da se penzioniše sa 50 godina, a da za njega ne važe negativni penali. Postoji i neka uredba da ljudi sa KiM koji su radili u MUP-u mogu da se penzionišu ranije. To su takođe »

Osnovni problem jeste da donosite neke mere, u skladu sa jednom strateškom idejom šta penzijski sistem treba da predstavlja i na koji način treba da bude uređen, a posle samo šest meseci donosite druge u kojima ovaj strateški cilj, da se doprinosi usklade sa visinom penzija, više ne važi. To je velika opasnost

veliki problemi. Kada gledamo opterećenje sistema, tu ulaze svi, i oni koji su se penzionisali po beneficiranom stažu.

Pred kraj godine iz Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike došla je informacija da će biti isplaćen dug vojnim penzionerima, ali samo ukoliko povuku tužbu protiv PIO fonda. Iz istog ministarstva je potekla i ona uredba iz 2014. godine po kojoj korisnici novčane socijalne pomoći moraju da rade za tu pomoć. Videli smo i najnoviji primer kako se planira socijalna politika, kada su u jednom danu najpre ukinute usluge narodnih kuhinja u Beogradu i uvedena novčana nadoknada od 168 dinara dnevno, da bi odmah potom sve bilo vraćeno na staro. Deluje kao da se radi od danas do sutra, bez ikakvog plana.

Jedno je Anketa o radnoj snazi, a drugo je broj ljudi koji se prijavljuje Nacionalnoj službi za zapošljavanje. Metodologija je drugačija. U Anketi vi smatrate da je zaposlen svako ko je u toku prethodne nedelje jedan sat nešto radio i za to imao neku naknadu. To je nedovoljno ne samo da se ljudi subjektivno osećaju zaposlenima već se oni i prijavljuju za posao jer suštinski nemaju zaposlenje

Verujem da postoji veliki zamor od strateških dokumenata i izrada strategija, između ostalog zbog njihovih brojnih "dečijih bolesti". Naše strategije su više spisak lepih želja i onoga što postoji u mnogo razvijenijim zemljama, a što mi ne možemo da priuštimo. Ali, zaista postoje neke stvari koje traže strateško opredeljenje, ili pak obrazloženje zašto se ono menja, i u skladu sa tim se onda promeni zakonska regulativa. Kada je reč o toj uredbi, aktivacija korisnika novčane socijalne pomoći, kao institut, postoji u svim zemljama koje imaju uređene sisteme socijalne pomoći. Ona je uređena na veoma različit način, ali, naročito otkako su različite kulturološke grupe počele kroz migracije da koriste te države blagostanja na zapadu, gotovo da nema nijedne zemlje koja nema neku vrstu aktivacije. Aktivacija kao pojam je deo moderne socijalne zaštite. To je pravac u kome ćemo se sigurno kretati, i rekla bih da je ta uredba, za koju nisam sigurna da je uopšte počela da funkcioniše, tek neki početak. Ali, kad smo se dotakli te uredbe, treba reći da postoji Zakon o socijalnoj zaštiti iz 2011, koji predviđa da se donesu neka podzakonska akta, a koja nikada nisu doneta. Zakon je donet 2011, sada je 2016. Jedan od tih podzakonskih akata jeste onaj koji se tiče namenskih transfera za usluge socijalne zaštite – dakle, za pomoć u kući, dnevni boravak za decu sa invaliditetom, i druge usluge – predviđeno je da se dodeljuju dodatna sredstva manje razvijenim opštinama koje to iz svog budžeta ne mogu da finansiraju. U redu, mogu da razumem da je došla vlada koja ima drugačije mišljenje. Ja se sa time naravno ne slažem, ali mogu da razumem da vlada kaže: Ne interesuju me usluge socijalne zaštite, ja ću da povećam keš davanja za negu i pomoć, i nek se onda svako snalazi na tržištu kako hoće. Dakle, uvek postoje neki ideološki koncepti, u kojima se mi možemo razlikovati. Ali, ne razumem zašto se onda ne ode u Skupštinu i ne ukine taj član zakona. Meni je to potpuno fascinantno, i ovde nije reč samo o socijalnoj politici. Pa ne možete da tražite od građana da se ponašaju po zakonu, a da se vi ne ponašate po zakonu. Jer, ako zakon predviđa da nešto postoji i da treba bliže da se uredi, i ako taj zakon precizira koji su to rokovi za donošenje podzakonskih akata, a vi ih nikada ne donesete, znači da vi kao država ne poštujete taj zakon. Da ne pričam da je predviđeno i da se napravi mreža socio-zdravstvenih ustanova kao zajednička mreža Ministarstva zdravlja i Ministarstva za rad i socijalnu politiku. To je veoma važno jer postoje domovi sa ljudima sa psihičkim problemima kojima ne može da upravlja i koje ne može da kontroliše samo Ministarstvo za socijalnu politiku. Oko 70-80 odsto zaposlenih koji rade u tim domovima su lekari. Ko njih kontroliše kad odu ljudi iz socijalne zaštite, šta oni umeju da urade u smislu kontrole koja se tiče korisnika? Zaista ima smisla da se napravi ta mreža iza koje će snažno da stane i zdravstvo, i da to budu socio-zdravstvene ustanove. Dakle, postoji profesionalni konsenzus, donet je taj član zakona po kome se ta mreža predviđa, a ona nikad nije napravljena. Ovde čak nije ni pitanje dodatnih para. Ali to nama kao društvu uopšte nije strašno. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Od gromova do prdeža

Nešto mi ovih dana, pomalo melanholično, u sećanje navraća jedna ratna fotografija Koče Popovića: komandant Koča na konju, onako brkat i drčan, u nekim ulaštenim čizmama, svakim atomom sebe emituje esencijalnu mušku snagu, ali ne divlju nego rafiniranu, video bi i neko ko o Koči ništa ne zna da tu i te kako "ima još nečega" osim puke silnosti ratnika... Fotku sam video u memoarskoj knjizi Mirka Tepavca, i sećam se da je moja prva pomisao bila: "Jebemti, ne bih voleo da sam se obreo nasuprot ovom čoveku!" Daleko od toga da je poliglotski buržujski sin i nadrealista Koča bio "tipični komunista", ali je ipak bio nekom vrstom metafore "prosvećenog" aspekta osebujnog titovskog komunizma; nije otuda ni čudo da je ovaj vladao tako dugo i nesmetano, i da ga dan-danas mnogi doživljavaju kao Periklovo doba južnih Slovena.

"Autorskim tekstom" svog predsednika, Socijalistička partija Srbije de facto se samoukinula kao samostalan politički i istorijski subjekt

U osvit sumračnih devedesetih, nešto što se prozvalo Socijalistička partija Srbije proglasilo je sebe imovinsko-pravnom naslednicom te moćne i složene komunističke partije. Formalno to može biti tačno, moglo im se; suštinski, to je uzurpacija na mnogo nivoa, pre svega zato što je SPS nastao i razvijao se na postulatima u mnogo čemu direktno suprotstvljenim ideologiji SKJ i SKS, pre svega u pogledu nacionalizma, a na Balkanu nije bilo, nema i još dugo neće biti ama baš ničega važnijeg i za vrednosno-ideološki profil bilo kojeg pojedinca ili organizacije presudnijeg pitanja od odnosa prema nacionalizmu, i to, dakako, pre svega "vlastitog" etnosa (ili etnosa koji dominira tamo gde živiš). Utoliko je SPS od prvog dana do danas više morbidna karikatura nego stvarni nastavljač onoga od čega je nastao i čiju imovinu i tradicije je uzurpirao.

Kako god, držim da je i taj i takav SPS preminuo pre neki dan, tačnije 4. februara, pa smatram da bi bio red da mu se održi prigodno opelo. Egzekuciju je – ili bi to trebalo nazvati samoubistvom?! – obavio lično predsednik SPS Ivica Dačić, i to u formi "autorskog teksta" u "Politici".

Pretekst priče je poznat: dolaze ničim izazvani izbori, Gospodar je rad da sebi budzašto kupi devičanski novi mandat dok cena istog odviše ne poraste. Hoće li mu za to trebati SPS? Vučićevo okruženje stalno huška gazdu na raskid veze s navodno nepouzdanim dačićevcima, a ne bi se reklo da je Gospodaru baš mrsko da to čuje. Dačić taman ugasi jedan požarčić, ono izbije drugi, i sve tako do ove nešto ozbiljnije detonacije koju je izazvao Milutin Mrkonjić intervjuom "Vremenu". E sad, Mrkonjić jeste, najblaže rečeno, politički nebulozan, ali o "poslu" zna više nego dovoljno, i zato iz njega nije provalila tek povređena sujeta "neispoštovanog neimara", nego i onaj prirodan ljudski neizdrž, ono kad bi čovek i na lakat progovorio protiv nadobudnih, a samoreklamerskih diletanata. Gospodar i njegovi dobro znaju da je to Mrkonjićev inokosni nastup iza kojeg ne stoji SPS, ali im to znanje ne smeta da još malo ne kinje inferiornog partnera koji se doveo u situaciju da zavisi od njih... Dačić je krenuo u očajničku kontraofanzivu, i sve to ne bi bilo čudno da u svemu tome nije otišao mnogo koraka predaleko.

Šta je sukus zaumnog Dačićevog mentalnog ispada? Nakon izobilnog ritualnog zapljuvavanja opozicije – one iste s kojom je delio vlast u dve-tri vlade! – rečnikom dostojnim Nenada dr Stefanovića, Dačić se upušta u gotovo pa "severnokorejsko" obožavanje lika i dela (čuj, dela...) Aleksandra Vučića (podsećam: predsednika jedne druge političke stranke!) na način koji u ovom kontekstu nije viđen nikada otkad je u Srbiji kakvog-takvog višestranačkog sistema. Suština Dačićevog iskaza otprilike je ovakva: Vučić je Kralj Sunce u čijoj epohi imamo privilegiju da živimo; ponosni smo na to da mu služimo i voleli bismo da tako nastavimo, ali i ako nas Kralj Sunce u svojoj nedokučivoj premudrosti odbaci nećemo se okrenuti protiv njega nego ćemo čučati u zapećku tiho ga obožavajući, a on ako nas se opet seti, seti se, a ako ne, nema veze. Čini vam se da karikiram? Grešite. Pročitajte Dačića, pa recite.

Nemoguće je ovo videti drugačije nego kao ritualno samoukidanje SPS kao samostalnog i slobodnog političkog subjekta. Najbizarnije od svega jeste to što se tog autolapota dohvatio baš Dačić, čovek koji je verovatno najzaslužniji što je SPS uopšte preživeo prvo postpetooktobarsko sito i rešeto, a onda i sumanuto haško buncanje Slobodana Miloševića, koji je naložio svojoj partiji da se de facto utopi u hor laudanata vojvode Šešelja. Od Šešelja je Dačić, dakle, sačuvao svoju partiju, ali od njegovog dugogodišnjeg posilnog Vučića izgleda da neće. Možda će sačuvati "dupeta" (čitaj: karijere, statuse, privilegije...) sebi i svom okruženju, ali SPS kao stvarni politički subjekt i akter istorije nakon ovoga nema razloga da se i dalje smatra postojećim; pevanje u horu obožavalaca tamo nekog (i to tuđeg!) Kralja Sunca naprosto nije postojanje, osim u pukom fizičkom smislu.

I eto otkud mi onaj Koča s početka teksta. Nešto što je začeto gordo i gromopucatelno, što je imalo ambiciju da menja i kreira tokove istorije, prvo je grubo falsifikovano i iskarikirano, da bi sada bilo doslovno izloženo nestajanju, i to krajnje nedostojanstvenom. Koča i njegovi proizvodili su gromove od kojih su padala carstva, a ova kukavelj danas nestaje uz tihi prdež samoponiženja, stavljajući se na doživotno raspolaganje kao paževi i baštenski patuljci jednog sporednog vođice neke navijačke bande, dugogodišnjeg četnika-početnika okruženog gibaničarskim ološem, zgubidana koji do četrdeset treće godine života nije radio ništa konkretno, a od tada radi mahom to da ide okolo vajkajući se kako stalno nešto radi. Kakav bedan kraj, toliko bedan da to čak ni jedan SPS ne zaslužuje! ¶

Pravda za jevrejsku zajednicu

Prošle nedelje Skupština Republike Srbije usvojila je Zakon o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama holokausta koje nemaju živih pravnih naslednika. Na ime ovog zakona, za koji su glasale i vlast i opozicija, registrovanim jevrejskim opštinama priznato je pravo da se u njihovo vlasništvo prenese imovina koja potpada pod ovu kategoriju, dok će Savezu jevrejskih opština Srbije iz republičkog budžeta narednih četvrt veka biti isplaćivano 950.000 evra godišnje. Istovremeno, Republika Srbija se odriče svake odgovornosti za zločine počinjene nad Jevrejima na njenoj teritoriji tokom Drugog svetskog rata

Srbija je donošenjem ovog zakonskog akta ispunila obavezu preuzetu potpisivanjem deklaracije iz Terezina 2009. godine kojom se obavezala da će "učiniti svaki napor da ispravi posledice nepravedne zaplene imovine u vreme holokausta...". Iako je među poslednjim državama u centralnoj i istočnoj Evropi donela Zakon o restituciji, u donošenju ovog zakona preduhitrila je ostalih 48 potpisnica Terezinske deklaracije.

Robert Sabadoš, predsednik Radne grupe za restituciju i predsednik Jevrejske opštine Subotica, objašnjava za "Vreme" da će finansijskom podrškom od gotovo milion evra godišnje, počev od 2017, raspolagati Savez jevrejskih opština Srbije za namene koje su taksativno navedene u članu 22. Među njima su: novčana pomoć preživelima holokausta, obrazovanje o holokaustu, podrška naučnoistraživačkih projekata u vezi sa holokaustom, finansiranje školovanja i stipendiranje studenata i mladih talenata i naučnika iz Srbije, finansijska podrška postojećoj jevrejskoj zajednici u Srbiji, obeležavanje datuma iz perioda holokausta i komemoracija u Republici Srbiji, humanitarne svrhe u Republici, troškovi nastali upravljanjem imovinom i prihodima ostvarenim primenom ovog zakona...

"Korišćenje ovih sredstava vršiće se prema godišnjem Programu upravljanja koji donosi Savez, a okvirni plan je već određen predviđenom namenom iz Zakona", kaže Sabadoš i dodaje da vraćenu imovinu opštine nameravaju da stave u komercijalne svrhe, da izdaju u zakup pre svega dosadašnjim korisnicima, na isti način i pod istim uslovima.

ZAKON PO HITNOM POSTUPKU

Zakon je donet po hitnom postupku uz obrazloženje da bi odlaganje moglo da prouzrokuje štetne posledice po ostvarivanje prava građana koji su u poodmakloj životnoj dobi i kao žrtve nacističkog progona imaju posebne potrebe u oblasti zdravstvene zaštite. Takođe, njegov cilj je unapređenje poštovanja jednog od osnovnih ljudskih prava, a to je svojinsko pravo, kao i uvođenje reda u drastično narušene svojinske odnose. Shodno tome, donošenje ovog zakona bi moglo da pozitivno utiče na investicije, jer bi investitori bili sigurniji da ne kupuju "mačku u džaku".

U Radnu grupu za povrat imovine odlukom Izvršnog odbora Saveza imenovani su predsednici jevrejskih opština iz Beograda, Novog Sada i Subotice, zamenik predsednika Saveza i glavni rabin Srbije. Na osnovu Zakona obrazuje se Odbor za nadzor koji kontroliše i prati upravljanje prihodima. Savez je dužan da svakih šest meseci dostavi Odboru Izveštaj koji mora biti u skladu sa godišnjim Programom. Članovi Odbora za nadzor su i predstavnik Vlade, dva predstavnika Svetske jevrejske organizacije za restituciju (WJRO) i dva predstavnika Saveza, a odbor angažuje nezavisnog spoljnog revizora.

SOLIDARNOST ILI MERA PRAVDE

Na pitanje kako se došlo do toga da za ovu namenu iz budžeta bude izdvojena baš suma od 950.000 evra godišnje na period od dve i po decenije, Branko Lekić, pisac Zakona i direktor sektora za koordinaciju i nadzor Agencije za restituciju, objašnjava: "Ovaj iznos predstavlja znak solidarnosti Republike Srbije i odgovornosti prema našim sugrađanima Jevrejima. Osnov za finansijsku podršku Savezu je činjenica da je skoro 90 odsto naših sunarodnika Jevreja ubijeno za vreme nacističke okupacije zbog čega je u Srbiji, nažalost, preostala mala jevrejska zajednica. Srbija nije niti može biti odgovorna za to što se desilo, ali će iznos opredeljen ovim zakonom predstavljati značajan podsticaj zadovoljenju osnovnih finansijskih potreba za život i, nadamo se, razvoj postojeće jevrejske zajednice u našoj zemlji." Do ove cifre došlo se u otvorenim razgovorima sa predstavnicima Vlade "sučeljavanjem želja i mogućnosti, uz punu svest o svim ograničenjima i društvenom trenutku".

Nahliel Dison, direktor Svetske jevrejske organizacije za restituciju, kaže da ta novčana sredstva za njega naprosto predstavljaju "meru pravde". On za naš list objašnjava da je suština postignutog dogovora neka vrsta pravde i priznanja za jevrejsku zajednicu koja je toliko propatila. O konkretnoj imovini koja će se potraživati, kaže, nema dovoljno saznanja jer istraživanje još nije završeno. "Rad sa predstavnicima Srpske jevrejske zajednice i Vlade se nastavlja, a Nadzorni odbor će kontrolisati ispravnost i transparentnost ovog procesa." Ovakav zakon, tvrdi, do sada je donela samo još Nemačka, a od ostalih zemalja se očekuje da slede primer Srbije.

OD NOĆNOG KLUBA DO KAFANE:
Čeka li sinagogu u Zemunu bolja sudbina
Foto: Marko Rupena

Robert Sabadoš je uveren da u svakodnevnom suživotu ovaj zakon neće doneti ništa novo Jevrejskoj zajednici. On kaže da su naši sugrađani još za vreme rata dokazali da razlikuju dobro od zla, o čemu svedoče brojne Medalje pravednika za spasavanje Jevreja tokom okupacije i dodaje: "Suživot je nastavljen i nakon oslobođenja, građani smo ove države kao i svi drugi i tu nema nikakve promene. Ono što će Zakon promeniti jeste materijalna mogućnost organa Saveza jevrejskih opština Srbije i samih jevrejskih opština da odgovore svojim obavezama i zadacima zbog kojih postoje, a to je negovanje kulture i tradicije jevrejskog naroda u približnom obimu kako je to bilo na ovim prostorima pre Drugog svetskog rata. Tu je suština i značaj ovog zakona. Značaj je u gestu, u moralnoj poruci."

ODRICANJE ODGOVORNOSTI

Donošenje ovog zakona predviđeno je još Zakonom o vraćanju imovine i obeštećenju iz 2009. godine koji propisuje da će se otklanjanje posledica oduzimanja imovine žrtvama holokausta bez živih naslednika urediti posebnim zakonom, kao i Nacionalnim programom za usvajanje pravnih tekovina EU od 2014. do 2018. godine. Prethodili su mu i "dvogodišnja kampanja Svetske jevrejske organizacije za restituciju u saradnji sa Savezom jevrejskih opština Srbije, posete delegacija WJRO Beogradu, sastanci sa vladinim zvaničnicima i visokim diplomatama iz sveta, pre toga Terezinska deklaracija i međunarodna konferencija o dobrobiti za žrtve nacizma održana u Pragu", stoji u saopštenju WJRO.

U Zakonu se izražavaju saosećanje, solidarnost i razumevanje Republike Srbije za stradanje jevrejskog naroda na njenoj teritoriji, ali se eksplicitno odriče svaka odgovornost Republike Srbije za strahovite patnje i štetu nanetu žrtvama holokausta i drugim žrtvama nacizma na njenoj teritoriji, u uslovima neprijateljske okupacije. U vreme holokausta Srbija je formalno bila podeljena na okupacione zone Nemačke (centralni deo, Banat), Mađarske (Bačka, Baranja), Bugarske (delovi južne Srbije) i Italije (Kosovo i Metohija), pa bi kod današnjih poreskih obveznika mogla da se pojavi nedoumica oko toga da li je opravdano iz budžeta izdvajati sredstva za ispravljanje nepravde za koju se ne osećaju odgovornima.

U vezi s tim Robert Sabadoš kaže: "Holokaust spaja sve ove zone u jednu jedinstvenu teritoriju. U svim okupacionim zonama odvođenje Jevreja sprovedeno je sistematski, okrutno, uz poseban trud za nanošenje neljudskih patnji budućim žrtvama koje su unapred bile predviđene za uništenje. To je bio zločin, masovno, organizovano ubistvo. Konkretne posledice oduzimanja imovine žrtava holokausta nastale su delom još tokom rata ubistvima, deložacijom i pljačkom. Nastavljene su nakon rata, zato što se sa Jajinaca ili iz Aušvica nisu vratili ni vlasnici ni eventualni zakonski naslednici. Takva imovina je sekvestrirana, potom nacionalizovana ili na neki drugi način prevedena u državnu svojinu. Tu je moralna dimenzija ovog zakona, da država ne treba da ima koristi od imovine koja je pripadala žrtvama holokausta, nego da na ovaj način, iskazujući poštovanje prema njima i njihovim patnjama, otkloni posledice vraćanjem dela te imovine zajednici kojoj su te žrtve pripadale." Dakle, predloženim zakonom se reguliše vraćanje imovine koja je oduzeta ne samo u vreme Drugog svetskog rata već i u agrarnoj reformi ili je bila predmet nacionalizacije i konfiskacije u posleratnom periodu.

OD SLUČAJA DO SLUČAJA

U svetlu sve glasnijih zagovornika rehabilitacije pojedinih kolaboracionista nameće se i pitanje šta ako istu imovinu sa jedne strane potražuje Jevrejska zajednica, a sa druge onaj kome je ona konfiskovana posle rata, a u čije vlasništvo je dospela u vreme holokausta? Na ovo pitanje Branko Lekić odgovara: "Agencija će ispitivati sve okolnosti od slučaja do slučaja, ali je sigurno da ako je nešto stečeno za vreme Drugog svetskog rata kao posledica ratnog zločina ne može danas u ozbiljnoj državi da bude legalizovano. Jedan od osnovnih motiva holokausta jeste bila i do tada neviđena pljačka jevrejske imovine. Naša zemlja mora da pošalje jasnu poruku da se ratni zločin ne isplati i da ne dozvoljava da se iz istog izvlači materijalna korist."

Oduzeta imovina se u velikom broju slučajeva nalazi u svojini Republike Srbije ili pojedinih lokalnih samouprava, državnih ili javnih preduzeća, pa se postavlja pitanje šta će se dogoditi ukoliko Agencija dobije zahtev za povraćaj objekta u kome se trenutno nalaze, na primer, bolnica ili škola. Prema Lakićevim rečima, za vraćanje imovine bez naslednika važe ista ograničenja kao kod opšteg zakona o restituciji. "To znači da ne mogu da se vrate nepokretnosti čijim bi vraćanjem bio bitno otežan rad zdravstvenih i obrazovnih ustanova, što se procenjuje u svakom konkretnom slučaju", kaže on.¶

IVANA STUPAR

Čiji si ti, mali

Nesporazumi između jednog od najtalentovanijih srpskih fudbalera i njegovog matičnog kluba Partizana ponovo su otvorili pitanje statusa profesionalnih igrača, upravljanja klubovima i trgovine igračima

Dugo se nije dogodilo da jedna fudbalska priča izbije u prvi plan kao što se to događa poslednjih nedelja sa slučajem Andrije Živkovića, supertalentovanog igrača Partizana koji je zbog odbijanja da se povinuje interesima uprave kluba prekomandovan u "niži pogon", a važi za najboljeg igrača kog ovaj klub trenutno ima. Javnost se uznemirila zbog dve stvari: prvo, Živković je kao deo mlade reprezentacije Srbije, koja je u junu 2015. osvojila Svetsko prvenstvo za fudbalere do 20 godina, postao "miljenik nacije", pa nije jasno zašto se takvom fudbalskom biseru dovodi karijera u pitanje; drugo pitanje je vlasništvo nad igračima i način na koji se njima trguje.

Pismo javnosti koje je pre izvesnog vremena uputio Jovica, otac Andrije Živkovića, pokrenulo je pitanja koja se tiču statusa mladih fudbalera u profesionalnim timovima, načina na koji se potpisuju ugovori sa njima i kako ih klubovi i posredničke menadžerske agencije tretiraju. Jovica Živković u pismu kaže da su mu jednom prilikom u upravi Partizana rekli da je "Andrija njihova imovina", što je njega posebno potreslo, kao što bi uznemirilo svakoga čije se dete nađe u takvoj situaciji. Za Jovicu malo ko ima lepu reč, ali je teško osporiti pravo roditelju da se bori za prava svog deteta.

S druge strane, da bi uopšte preživeli klubovi u Srbiji se oslanjaju na prodaju igrača kao glavni izvor zarade za klub i obezbeđivanje njegovog opstanka, a taj princip zarade je posebno važan u situaciji kada klubovi malo zarađuju od ulaznica, TV prava ili prodaje opreme, kao što je slučaj u dobrostojećim ligama Evrope.

PRODAJOM DO OPSTANKA

Partizan je u poslednjih dvadesetak godina stekao renome u Evropi kao klub koji ima odličnu omladinsku školu iz koje izlaze veoma talentovani igrači. Na konto toga, klub je godinama zarađivano dosta novca samo od prodaje najboljih igrača koji su izlazili iz njegovog omladinskog pogona. O tome da li je to dobro, da li je takav način opravdan, da li je novac od transfera služio da se klub održi ili su se "pojedinci bogatili" može se debatovati dugo, ali je činjenica da se od prodaje igrača živi. Kada klub nema ništa da proda i prodaje nema, videli smo to na primeru Crvene zvezde u poslednjih desetak godina, onda zapada u ogromnu finansijsku bulu iz koje je možda i nemoguće izaći.

U "slučaju Živković" imamo i treću stranu u vidu izraelske agencije koja se bavi posredovanjem u prodaju fudbalera, koju vodi Pini Zahavi i koji važi za jednog od najvećih u tom poslu u Evropi. Zahavijeva agencija je godinama unazad dovođena u vezu sa transferima fudbalera iz Partizana i često nije bilo jasno čiji su fudbaleri koji iz ovog kluba idu u inostrane timove.

Ovoga puta izgleda da je sve jasno: tadašnja uprava na čelu sa Draganom Đurićem, nekadašnjim predsednikom kluba, i drugim osobama koje su bile važne u upravi Partizana, 2014. godine potpisala je ugovor sa Zahavijevom agencijom kojim su faktički prodali deo prava na Andriju Živkovića. Klub je bio u finansijskim teškoćama i umesto da uzme skupi kredit odlučio se da uzme 1,25 miliona evra od Zahavija, ali se obavezao da će polovina budućeg obeštećenja dobijenog od prodaje igrača ići na račun "treće strane".

Klub je zaradio na Živkoviću i pre nego što se znalo da bi on mogao da bude neko ime u evropskom i svetskom fudbalu, ali se obavezao i da plati Zahaviju nešto što takođe nije bilo izvesno. Klub i Zahavi su procenili da bi odšteta u budućnosti za

SRPSKI FUDBAL NA KOLENIMA: Igrači kao roba
AP Photo

Živkovića mogla da bude oko pet miliona evra, pa bi Zahavi zaradio onoliko koliko je uložio, a Partizan bi takođe u zbiru zaradio bar 2,5 miliona evra.

PREDUGO ČEKANJE "PRAVE" PONUDE

Čitava situacija izgledala je još bolje u leto 2015. godine kada je Živković predvodio mladu reprezentaciju Srbije do svetske titule. Mediji su ga upoređivali sa najvećim talentima u istoriji fudbala i verovatno je Zahaviju, a još više upravi Partizana, drhtala brada od uzbuđenja: očekivali su da na jednom transferu zarade dovoljno da pokriju poslovanje kluba bar za jednu godinu, što je fantastična stvar jer vas lišava odgovornosti za sve ostale loše odluke koje donosite.

Međutim, "prava" ponuda nije dolazila i oni koji se bave fudbalom duže od sadašnje Partizanove uprave kažu da je veliki rizik čekati poslednji prelazni rok u kome igrača možeš da "prodaš". Naime, ako je već situacija takva kakva jeste, a ona znači da se Živkovića videlo samo kao "imovinu" koju treba što skuplje prodati, onda je to trebalo uraditi još letos. To bi značilo da se "naplate" i klub i Živković i da se vrati novac Zahaviju.

Andrija je ostao u klubu kao Partizanov igrač, pomogao je značajno da tim ima uspešnu sezonu u Ligi Evrope što je takođe uvećalo zaradu kluba, a onda se ove zime dogodilo da zbog nedostataka dobre ponude on ne prihvati da ode bilo gde samo da bi otišao, a klub ga je zbog toga kaznio izbacivanjem iz tima.

ZA SVE SU KRIVI BIVŠI

I ne samo to: uprava koju predvodi Miloš Vazura, kadar SNS-a u Partizanu, počela je da zapomaže u javnosti i da govori kako je cela situacija posledica lošeg rada prethodne uprave i bezobrazluka porodice Živković. Oni koji klub vode poslednjih petnaestak meseci ne vide svoju odgovornost, sve rade za klub i tome slično. Optužili su devetnaestogodišnjeg igrača da je zbog toga što ne želi da ode iz Partizana klub doveden pred gašenje, jer nema drugog načina da se obezbedi novac za rad. Tu vidimo paradoksalnu situaciju koja se objašnjava tržišnim razlozima: voliš klub za koji igraš i želiš i dalje da igraš u njemu, ali ne, potrebno je da se pokoriš i da budeš prodat da bi klub opstao.

Pravo je čudo da niko od sportskih komentatora sklonih guslanju nije ovu situaciju uporedio sa dankom u krvi jer je priča nalik načinu na koji su pravljeni odredi janjičara u Otomanskoj imperiji. Nekadašnji igrač a danas sporski direktor Partizana Ivica Ilijev rekao je da će 200 porodica završiti na ulici zbog želje Andrije Živkovića da ostane u klubu, a docnije je manipulisao činjenicom da mu se nudi potpisivanje novog ugovora pred kamerama (čudo da nije pomenut i poligraf).

Ovako veliki pritisak na igrača na kome je klub uveliko zaradio kada nije bilo drugog načina da se obezbedi novac za funkcionisanje kluba, govori o tome čemu su sve izloženi fudbaleri u Srbiji.

ULAGANJE I PROFIT

Argumenti koji dolaze iz Partizana da je klub puno uložio u Živkovića ne stoje, jer teško da su uložili više od 1,25 miliona evra, koliko im je on do sada sam doneo novca. On je kao stipendista mogao da ima mesečnu platu oko hiljadu evra, a kao profesionalac je imao 8000 evra mesečno. Bio je tri godine stipendista i dve godine profesionalac, pa je lako izračunati investiciju kluba.

Pored toga, ako ovoga juna ode u inostranstvo u neku od boljih liga Evrope, što se može pretpostaviti, Partizan će na ime takozvane trening kompenzacije dobiti između 30.000 i 90.000 evra za svaku godinu koju su trenirali Živkovića. Ova razlika je navedena jer nije ista suma ako igrač ode u Real ili u Štutgart. Dakle, to je novac koji im sigurno pripada bez ikakvog obeštećenja.

U Partizanu je zavladala paranoja jer su shvatili da su dužni Zahaviju ne 1,25 nego 2,5 miliona evra i da će to morati da plate kako znaju i umeju, a odgovornost za dug koji pristiže na naplatu usmeravaju ka bivšoj upravi i porodici igrača. Pored toga, propast ugovora sa Zahavijem izbija im iz džepa i 10 odsto od narednog ugovora koji Živković bude potpisao, a tek to je sladak novac – vidi se to danas na primeru Aleksandra Mitrovića, od čijeg transfera iz Andrlehta u Njukasl klub danas živi. Uprava koju je Partizan dobio posle smene Dragana Đurića, najuspešnijeg predsednika kluba u istoriji, formirana je pod velikim uticajem ljudi iz SNS-a i sada izgleda da su Vazura i društvo poprilično nedorasli situaciji i da nisu ni znali gde dolaze.

Oni bi da nastave što i njihovi prethodnici: da sporadičnom prodajom talentovanih prikriju svoju nesposobnost reformisanja klubova na čijem su čelu, i fudbala u Srbiji uopšte. Srbija je uz Albaniju i Francusku najveći izvoznik fudbalera u Evropi i često se kaže da ovde igraju samo oni koji baš nemaju gde da odu.

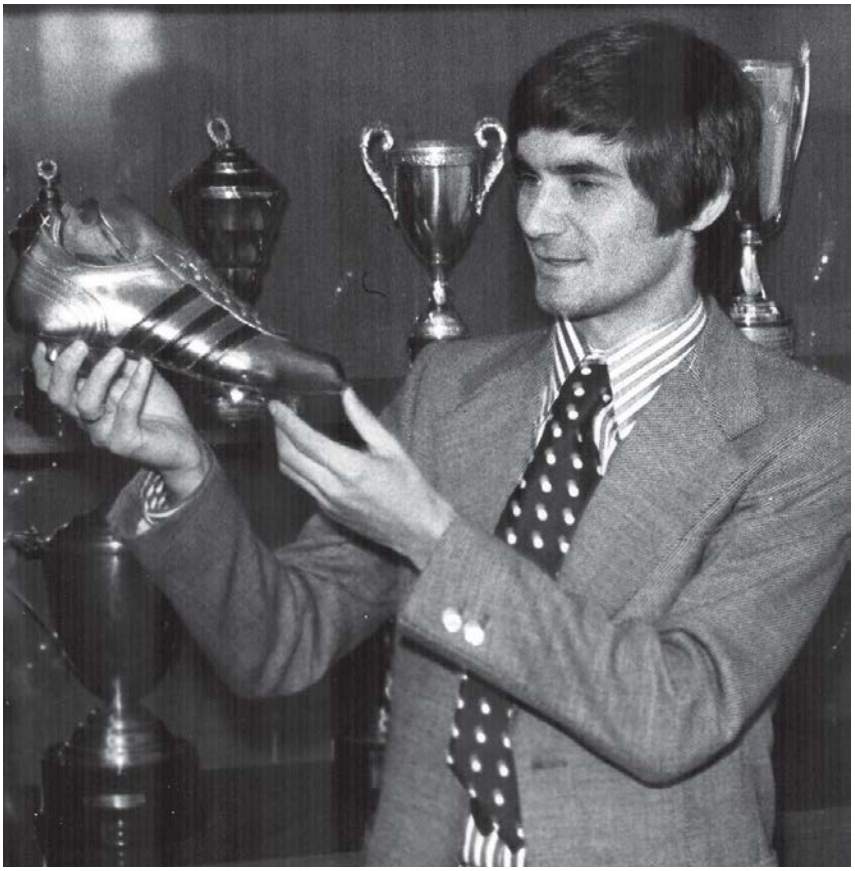
Međutim, kao i u drugim oblastima, talenat nije vezan za uređeni sistem, štaviše. Na primeru Živkovića vidimo opet da Fudbalski savez ne radi ništa, da se kao i do sada bavi sobom i svojim opstankom, i da se niko iz "kuće fudbala" nije oglasio povodom činjenice da momak koji je doneo svetsku titulu sada treba da bude uništavan zato što nije hteo da ode iz kluba u kome je ponikao. To što je ucenjen iz nesportskih razloga, za ljude koji vode srpski fudbal nije tema.

Na kraju, Živković će sigurno otići, to je bar izvesno. Od snage njegovog karaktera i zdravlja zavisiće njegova buduća fudbalska karijera. Ono što će posle toga ostati je samo još jedan "slučaj", bez ikakvog nauka i bilo kakve promene. ¶

SLOBODAN GEORGIEV

Ljudi su dolazili da gledaju fudbal

Slobodan Santrač, najbolji strelac u istoriji jugoslovenskog fudbala i bivši selektor reprezentacije, preminuo je 13. februara, u sedamdesetoj godini

DODELA "BRONZANE KOPAČKE": Nagrada za postignutih 34 gola u prvenstvu Jugoslavije 1972. godine

Foto: Dokumentacija Politike

Razgovor sa Slobodanom Santračem koji se odigrao 2. januara, spontano i slučajno, pretvorio se u intervju za koji se ispostavilo da je njegov poslednji u životu. Otišao sam kod njega po izjavu koja bi upotpunila reportažu o stadionu OFK Beograda, a u razgovoru smo ostali skoro sat vremena.

Santrač je započeo karijeru u Takovu iz Gornjeg Milanovca, igrao je i za Metalac, OFK Beograd, Grashopers, Partizan i Galeniku. Osvojio je Bronzanu kopačku 1972. godine, kao treći strelac evropskih fudbalskih liga. "U evidencijama piše da sam u 1359 odigranih utakmica, od pionirskih selekcija pa nadalje, dao 1301 gol. Mislim da sam dao više od toga. Po evidenciji statističara Nikolića iz Niša, ja sam drugi u Ginisovoj knjizi rekorda po broju datih golova u čitavoj karijeri. Dao sam 1365 golova, ali mislim da u taj broj nisu ubačeni golovi koje sam dao u Valjevu, a i neki iz Švajcarske", rekao je Santrač.

Najduže je igrao u OFK Beogradu, gde je sa Josipom Skoblarom i Spasojem Samardžićem punio protivničke mreže. Zvali su ih "Trio S".

ZLATNO DOBA

"U tih godinu dana, 1965, osvojili smo Kup Jugoslavije. U finalu smo pobedili Dinamo sa 6:2, a golove smo dali nas trojica – svako po dva. Kažu da je to finale bilo jedna od najlepših kup utakmica, i to ne samo kod nas. Stenli Raus, tadašnji predsednik FIFA, bio je na utakmici i rekao je da nikada u životu nije gledao takav meč.

U avgustu sledeće godine, Skoblar je otišao u Nemačku, a Samardžić je otišao u decembru. Pitanje je da li sam falio Triju S kada smo se razišli... Oni meni sigurno jesu. Trinaest igrača je tada napustilo OFK. Tek se dolaskom Šekularca i Miloša Milutinovića, 1968, stvorila nova velika atmosferu u klubu. Sećam se da je 33.688 ljudi gledalo utakmicu protiv Partizana. Ljudi su dolazili da gledaju kako igraju Milutinović, Samardžić, Skoblar, Gugleta, Dakić, da gledaju fudbal...

Mi smo, kao igrači, bili vrlo ozbiljni. Stariji igrači su nas naučili da razlikujemo šta su obaveze, a šta slobodno vreme. Pratili smo ih i oponašali. Ljudi iz uprave su nas nadgledali i redovno smo pred utakmice imali polukarantin. Na ekscese na terenu nismo smeli ni da pomislimo. Cenio se kvalitet. Skoblar je imao 25 godina, a Marić 33, ali je Skoblar bio autoritet za njega. Tada je svaki igrač igrao najmanje pet, šest godina za jedan klub i sigurno je da su ga svi znali. Vi danas u Zvezdi, na primer, ne možete da napravite nekoga da bude Dragan Džajić. Ali, to vreme je bilo i pogubno za igrače. Tek sa 28 godina, kada odsluže vojsku, mogli su da idu u inostranstvo.

Bilo je teško prelaziti iz kluba u klub. Manji je problem bio da igrač iz Partizana ode u Zvezdu, ili obrnuto, nego da igrač iz Dinama dođe u neki beogradski klub. To se promenilo tek 70-ih godina i to je donelo jedan novi kvalitet u jugoslovenski fudbalu. Odmah je Hajduk postao prvak države, pa Sarajevo, Železničar, pa i Dinamo. Više se za titulu nisu pitala samo tri, četiri kluba."

Mijatova prečka

Foto: Reuters

Slobodan Santrač je bio selektor reprezentacije Jugoslavije od 1994. do 1998. godine i predvodio je nacionalni tim na Mundijalu u Francuskoj. U utakmici osmine finala protiv Holandije, Predrag Mijatović je šutirao jedanaesterac i pogodio prečku koja se i danas trese (Jugoslavija je izgubila utakmicu sa 2:1 golom koji je postigao Davids u 90. minutu).

"Ja uopšte nisam video taj penal! Bilo je određeno da šutira Stojković, drugi izbor je bio Jugović, a treći Mijatović. Ustao sam sa klupe, video da je Stojković uzeo loptu i, kako sam se vraćao, vidim da su navijači Holandije skočili uvis... Bio sam iznerviran. Mijat je rekao: 'Daj meni, ja ću da dam sigurno', a u stvari je poremetio neki red. To su trenuci u kojima igrač reaguje instinktivno. To je taj neki čip koji nam je tada stalno falio. Imali smo u podsvesti uvek neku posebnu odgovornost. Falile su nam sloboda i sigurnost u ključnim momentima."

KAO BARSA DANAS

"Što se stila tiče, devedeset posto klubova u moje vreme igralo je na sličan način. OFK je bio nosilac te igre po krilima, sa velikim brojem kontakata sa loptom. OFK je od 1968. pa nadalje bio ono što je Barselona danas: pas, brzina, promena mesta. I po konstituciji smo bili slični. Imali smo Turudiju, Zeca, Lukića, svi po metar sedamdeset. Ja na krilo, ovaj uđe unutra, sa velikim brojem dodavanja... Tako smo nadigravali protivnike.

Teško je uporediti ondašnji i sadašnji fudbal. Kada sam ja igrao, Holanđani su učili od nas. Od šezdesetih do sedamdesetih godina, do pojave Ajaksa, naši klubovi su uvek bili ispred njihovih. Čak i ispred nemačkih. Ma kakvi Englezi! Naši treneri su uzdigli fudbal u Evropi. Čajkovski, Zebec, Horvat, pa posle Miša Pavić, Ivić i drugi su radili u Turskoj, Portugaliji, Španiji, Belgiji, Francuskoj, Nemačkoj...

Vi sada imate jednog gol igrača i odmah ga stavljate u reprezentaciju. Prebrzo se neko proglasi dobrim igračem. Pa onda, ako imaš Džajića u timu, u špicu ti treba visok igrač – Bukal ili Bajević ili Vojin Lazarević. Tada se pravila reprezentacija prema sastavu igrača, ko je kome odgovarao. Pravili su se tandemi. Da li bi Džaja bio toliki da nije bilo Kuleta Aćimovića?

Najbolji vam je primer Murinjov Real Madrid. Možete vi da kupite koga god hoćete, ali to neće da funkcioniše ako taj tim ne misli barem približno isto, ako igrači ne osećaju jedni druge, ako ne postoji to zajedništvo i prepoznavanje trenutka kada treba da se pomogne na terenu. U kom god klubu da sam igrao, tačno sam znao šta će moj igrač da uradi nakon što napravi dribling. Tačno se znalo gde će Petković, Skoblar ili Paja Samardžić, kad bi prešli igrača, da ubace loptu. I ja sam tu morao da budem. Oni su gađali sto osamdeset santimetara ili niže. Ako gađaju iznad – ja treba da skočim. Ako skočim sa jačim igračem, on me odgura, a to nije faul. Isto: ako ja nisam pola koraka ispred igrača, ne mogu da dam gol... Sve to se dobija dugim treningom i zajedništvom.

Ja sam znao i slabosti i vrline svakog igrača i odbrane protiv kojih sam igrao. Znao sam da Šoškić, ako hvata visoku loptu, pravi paradu, pada na zemlju, udara laktom u koleno i ispada mu lopta... Odlazio sam na treninge Partizana i gledao. To nam je bila neka vrsta domaćeg zadatka. Onda kažem saigračima da, kada centriraju, šalju malo više lopte na koje bi se on bacao, a ja bih pritrčavao da uhvatim kad mu ispadne. Gledao sam i da li odbrambeni igrači uklizavaju, da li iskaču na loptu ili čekaju, da li hoće da udare protivničkog igrača. I kada sam igrao protiv Železničara, znao sam kako igra Katalinski, a kako igra Hadžiabdić. Ako ste na levoj strani, Hadžiabdić će vas udariti po kolenima. Iseče vam noge ako treba. Katalinski će da startuje između nogu."

REPREZENTACIJA

"Poput Dragana Džajića, debitovao sam za reprezentaciju jako mlad – 1. juna 1966. godine. Posle su me kaznili sa tri meseca neigranja zato što sam igrao za reprezentaciju Beograda, a nisam otišao da igram za A reprezentaciju u Sofiju. Selektor za reprezentaciju Beograda bio je Miloš Milutinović i u Zagrebu smo pobedili Hrvatsku sa 3:1. A reprezentacija, koju je u Bugarsku odveo Rajko Mitić, izgubila je sa 6:1.

Za reprezentaciju sam odigrao samo osam utakmica, nijednu svih 90 minuta. U Dinamu je tada igrao Zambata, Nadoveza u Hajduku, Musemić u Sarajevu, Bajević u Mostaru, Bukal u Železničaru, Pavlić u Vojvodini, Prlinčević u Zvezdi, Hasanagić u Partizanu, Šunčevski u Vardaru, pa ga zamenio Mojsov, pa posle i Pančev... U to vreme nije bilo tima da nije imao dobrog golmana, dobrog centarhalfa, centarfora. Pera Nadoveza je mogao da igra gde 'oće u svetu. Zambata isto tako. Sve fudbalske regije su imale svoje igrače iz svojih klubova, a popunjavali su se određenim igračima sa strane. Zemlja je imala 22 miliona ljudi..."

POVRATAK I KRAJ

"Iz Grashopera sam se vratio u OFK i igrao tamo godinu i po dana. Imao sam nesuglasice sa Acom Obradovićem, a kad sam dobio ispisnicu, zvali su me Zvezda, Železničar, Osijek i Partizan. Najviše zbog pritiska mog oca, sa 32 godine sam otišao u Partizan. Za 14 utakmica sam postigao 16 golova, osvojili smo prvenstvo i sledeće godine igrali u finalu Kupa.

U Partizanu sam ostao do 15. septembra 1980. Još sam mogao da igram, iako sam osećao da to više nije to. Trebalo je da pređem u Rad, kod Zorana Miladinovića, ali se pojavio Vladica Kovačević i rekao mi: 'Kaži ovom Čabri da dâ Mancea u Partizan, a da ti ideš u Galeniku.' Nisam odmah znao ko je taj Mance... Ja pristanem, ali mladi Mance neće ni da čuje. Kažem ja njemu: 'Sine, ti znaš ko sam ja. I kad sam ja bio tvojih godina, bili su neki iznad mene. Ja ti garantujem da je moj odlazak, a tvoj dolazak – zamena mesta.' Nije prošlo mesec dana, a Mance je postao standardni centarfor Partizana. Imao je tu agresiju na loptu. Kako kaže jedan trener: 'Ulicom prolaze lepe devojke i ti stalno vičeš: Al' su lepe, al' su lepe. Onda dođe jedan ružniji od tebe, ali agresivniji, i osvoji je.' Tako ti je i u fudbalu.

Partizan je sa Manceom postao prvak, a ja sam sa Galenikom ušao u prvu ligu. Sećam se da sam 1983. rekao: 'Ili sam ja svetsko čudo ili nam fudbal propada.' Sa 36 godina – zvali su me 'deda' – bio sam prvi strelac lige sa 27 golova. Na sledećim pripremama sam primetio da me stižu igrači. Kada sam bio u formi, znao sam da primim loptu, dam gol, skočim, trčim i radujem se, a ovi odbrambeni tek ulaze u šesnaesterac. Nekada sam 100 metara trčao za 11,1 sekundu." ¶

FILIP VESELINOVIĆ

Kubura Vulin

Vulin ministar ne bio u Jaruzi, on bio na brdu Oplenac, gde je, ne bilo kiše, svečano i po suncu, zakopčan na jedno dugme, mnogo minuta napamet, i u direktan prenos, besedio, pre pevao, da među Srbi ima viših planina, ali da nema viših mesta...

Dan državnosti, kako dolikuje, najsvečanije, po svakoj funkciji, obeležen diljem i šarom Srbije. Predsednik Nikolić podelio puno odlikovanja, sa Prvu damu do sebe, im'o i svečanu besedu, citir'o Frojda, rek'o da volimo obe Amerike... Gospodin Premijer, sa na crveno kravatu, održ'o besedu u Kragujevcu u zatvorenom prostoru. Onda u direktan prenos, preko mikrofon, im'o razgovor sa građanima na otvorenom prostoru, gde rek'o da ne nudi bajke, niti prodaje maglu... To ne bilo sve, gospođa Maja Gojković, predsednica na Skupštinu, u Trepči, kod Čačka, otkrila spomenik Baba Višnji, koja majka od knjaz Miloš, i koja predsednici Maji, kako veli, dojde rod rođeni. Ni to ne bilo sve, Jedinstvena Srbija, sa g. Palma na čelu, obeležila svoju slavu, Sretenje, a Palma gospodin obeć'o da će voštani Putin bude gotov do kraja marta... Daleko bilo da to bilo sve, tradicionalno se dogodili Maričevića jaruga i Oplenac.

DESNA RUKA O SRCE

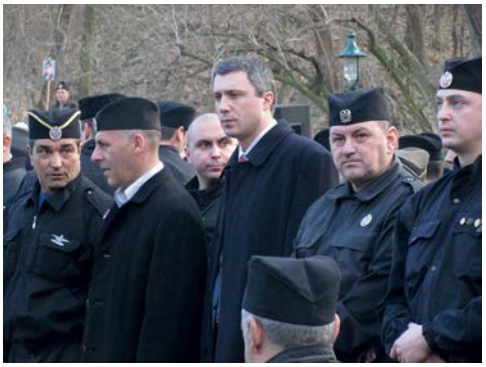
U Orašcu dan sunčan, narod prisutan. U crkvi svečana liturgija, oko crkve svi na broju i u otadžbinskom stoju. Dole i nizbrdo, u Maričevića jaruzi, sve na svom mestu. Vazdan policije, iza metalne ograde "Naši" sa svoje zastave, preko puta njih, u prostoru za goste i zvanice, postrojene crne uniforme, sa Četnik i Ravnogorci natpisi. Među njima, u prvi red, gospodin "Dveri" Boško Obradović. Do reljefnog Spomen obeležja ustanicima, takoreći cvetna instalacija u obliku jelke, zeleni itison, svečana tribina u plavo, u sve to reporter opazi Sina Dragana iz "Baba se češlja" u ustaničkoj odori...

Od crkve se začuše zvona, završena liturgija, nizbrdo krenu litija, ispred sve maršira, na podugačka savitljiva motka, zastava "Obraza". "Obraz" se parkira među "Naši" zastave, gde bile i Putin slike, bela zastava sa precrtanom siluetom Vučića komada jedan... Litija nastavi svojim putem, napred veliki krst, crkvene zastave, pa onda vladika Šumadijski, do njega, sa desnu ruku o srce, gospodin član Krunskog saveta Predrag Marković, napred i Baba se ćešlja Radašin...

Sve se rasporedi, popuni se ta u plavo svečana tribina, primače se i Dveri Obradović, sa njim nekoliko, biće, "četnik" glavešina. Poče pomen ustanicima, na plavi itison svečanu tribinu niđe ministara, drugi predstavnici vlasti, niđe NJKV Aleksandra Karađorđevića, samo gospodin Marković Predrag, odgovarajuća crna dolama, graoraste čakšire. Završi se pomen Karađorđu i ustanicima, raspremiše vladiku Jovana, opremiše vladiku Jovana, gospodin Predrag pokaza vladiki mesto do sebe, stade vladika na tribinu do gospodina Predraga.

Bi himna, gospodin Predrag jedini stavi desnu ruku na srce, završi se, aplauz, oni "četnici" povikaše, Bog čuva kralja, ponoviše se, pred mikrofon stade voditeljka u crvene pantalone, neki raznobojni visuljci ogrlicu: Danas, 15. februara, svetkujemo Dan državnosti Srbije... 212 godina od podizanja Prvog srpskog ustanka... Pa najavi da će, u ime NJKV Aleksandra, venac položiti član Krunskog saveta, gospodin Predrag Marković. Gospodinu Predragu pridoše dvojica u neke fundus zelene uniforme, on im glavom izdade komandu, ova dvojica položiše venac, gospodin Predrag se prekrsti, venac namesti, oni postrojeni "četnici", kad treba, viknuše "Živeo kralj". Venac položi i predsednik Aranđelovca, kao i direktor Narodnog muzeja iz Aranđelovca.

Na mikrofon se javi predsednik Aranđelovca, pročita, Naša prošlost, to smo mi... završi, voditeljka najavi gospodina Predraga, koji će preneti poruku NJKV.

ZA SVAKOG PO NEŠTO – JUL, OBRAZ, G17: A. Vulin i mnogo čupav mikrofon; B. Obradović i četnici; P. Marković bez NJKV
Fotografije: D.T.

Muško iz NJKV protokola dodade gospodinu Predragu plavu fasciklu, sa kruna grbom, samo što gospodin Predrag otvori fasciklu, iza metalne ograde se razmahaše "Naši" i "Obraz" zastave, otud grunu, Srbija, Rusija, ne treba nam Unija... Gospodin Predrag na to odmahnu levom rukom, uze čita NJKV poruku, ali, slabo se 'vatalo, iza ograde treslo, Oj Kosovo, Kosovo. Nekako se razumede da NJKV poručio da jesmo i moramo biti Evropa. Gospodin Predrag reče da će reći par ličnih rečenica, od metalne ograde je tuklo, Vučiću pederu... skandiranje Karadžiću i Mladiću, pa opet, Vučiću pederu, izdao si Srbiju... Gospodin Predrag se privede kraju nekoliko ličnih rečenica, Srećan vam praznik, živela Srbija!

Predrag gospodin odloži fasciklu ađutantu, javi se voditeljka u pantalone crvene i raznobojni visuljci ogrlicu, najavi dodelu pesničke nagrade "Filip Višnjić", pesniku Đorđu Nešiću iz Hrvatske, umetnički program sa glumcima, među koji i onaj Sin Dragan iz Baba se češlja...

STAV SLUŠANJA

Reporter nekako izađe iz Jaruge, nastavi na Oplenac, gde bilo još obeležavanja Državnosti dana. Na Oplencu crkva, ima nešto naroda, nešto protokola Vlade, postavljeni mikrofoni, tu reportažna kola RTS-a, i tu crvena tepih staza, koja nije dugačka ni 100 metara. Neupućeni, a prisutni, uzeše pitaju, Ko dolazi, kad čuše za ministra Vulina, napraviše na levo krug. Ali, osta ljudi, i uze da pristiže toga još. Žensko iz Vulin protokola obavesti reportera da ide direktan prenos na Drugom programu RTS-a, još upita, oli ćemo objaviti neki interesantan tekst. Reporter dade besu, uze ubeleži audije i mercedese, kojima pristizali predstavnici ambasada...

Na lice mesta, u crni fiat džip, iz Maričevića jaruge, stiže vladika Jovan, vod Plavih mundira se parkira podalje, mladić, koji reče da iz Kraljeve omladine, uze se raspituje 'oće li moći da se slika sa Vulinom... Ženski hor u crveno, sa stepeništa crkve, uze vežba program, plavi mundiri se rasporediše duž crvene tepih staze koja nije imala ni 100 metara, razmeniše se muško iz NJKV protokola i žensko koje je te poslove obavljalo ispred vlade Srbije.

Plavi mundiri uzeše vežbaju, u sve peške stupi gospodin Aleksandar Vulin, svečano podašišan, najsvečanije crno svečano odelo zakopčano na jedno dugme, bela košulja, pripadajuće crne, napred zumbane, cipele. Vulin pravo na predsednika Topole, reporteru, koji se naš'o tude, reče, Dobar dan! Reporter bi pristojan, ubeleži da pristigla brojna delegacija Republike Srpske, koju protokol uputi u crkvu, gde će pozdraviti gospodina Vulin ministra...

Vulin ministar, raskoračno, stade na početak crvene tepih staze koja nije imala ni 100 metara, žensko iz protokola mu reče da čekaju znak RTS-a. Gospodina ministra staviše iza plavog mundira koji je držao venac Vlade Srbije, začuše se zvona, ona iz protokola reče da može, krenu plavi mundir, za njim, u muzike ritmu, lagano, ministar Vulin... Iđahu oni tako, stigoše do stepeništa, uđoše u crkvu, za njima kamere, Vulin ministar položi venac na Karađorđa grob, izađe iz crkve, Vulin stade desno, ispred u crveno hora, zajedno sa oficiri, delegaciju Republike Srpske...

Javi se voditelj sa stepeništa crkve, Poštovani izaslaniče predsednika Vlade... bi himna, ministar Vulin, u svečano crno odelo zakopčano na jedno dugme, stade u stav pevanja himne, svi dadoše aplauz, voditelj reče, Obratiće vam se ministar za rad, boračka i socijalna pitanja, gospodin Aleksandar Vulin. Reporter uze pita protokol, gde ide prenos, ako istovremeno gospodin Vučić besedi u Kragujevcu, dobi odgovor, Vulin je na RTS-u, a gospodin Vučić na Pinku.

Izađe Vulin ministar za mnogo čupav mikrofon, pa uze besedi: Građani Srbije, ima među Srbima viših planina nego što je brdo oplenačko, ima viših planina, ali nema višeg mesta nego što je grob velikog Karađorđa... Prođe pet minuta, deset, Vulin ministar Vulin je sve napamet besedio, to ne bila proza, to bila poezija, muzika, simfonija reči, Ima kažu i viših planina, ali nema viših mesta nego što je Oplenac...

Prođe 15, 20 minuta, dan je bio sunčan, sunčani Vulin ministar je pevao, napamet besedio o jedinom narodu u svetu koji svojim najmilijim daje ime po slobodi, srpskom narodu, i u nekom minutu, produžecima svih tih minuta je završio: Ima planina viših nego Oplenac među Srbima, ali nema viših mesta, ima viših planina nego što je brežuljak na kome je crkva, i u crkvi grob, prah besmrtnog oca Srbije. Živela Srbija!

Ministar Vulin siđe u oficire, voditelj najavi umetnički program po scenariju umetnika Milovana Vitezovića, glumca Kuburu u ulozi Karađorđa. Vulin ministar, sa rukama ispred sebe, stade u stav praćenja umetničkog programa. ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Sretenje u Lisoviću

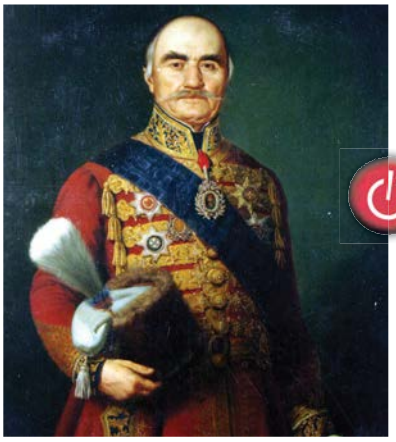
Praznik Sretenje svake godine pokazuje se kao lakmus papir ovdašnje politike.

U svojoj suštini, on krije ozbiljnu dilemu zbog svoje dvostruke prirode.

Prva je ona ratnička, vezana za Ustanak i Vožda Karađorđa. Ova metafora je neiscrpan mitski izvor za naše političare, naročito one koji nezavisnost Srbije vide u nekoj vrsti konfrontacije sa aktuelnim neprijateljima.

Borba za slobodu nema cenu, ona zahteva žrtvovanje i svaki kompromis sa obično jačim protivnikom predstavlja čin izdaje. Ove godine, tu ratničku retoriku je u svom govoru na Oplencu primenio ministar Vulin. Govorio je iz glave, uzdrhtalim glasom i u maniru recitatora, sa, po mom ukusu, uobičajenim viškom patosa. Evo nekoliko karakterističnih metafora i lirskih slika:

"Bilo je vremena kada je Srbija, očajna i iscrpljena, dopuštala da joj drugi odlučuju kuda će gledati i ići, ali ta vremena su prošla, i prošla su zauvek." Srbija je nakon decenija dobila svoje pravo da odlučuje ko su joj prijatelji, a da je neprijatelji sami biraju, bez povoda i želje.

"Ako je Karađorđe bio sloboda, Miloš Obrenović je bio država. Na Karađorđu smo naučili šta je etika, na Milošu šta je politika. Karađorđe je postupao herojski, Miloš istorijski, pa ako se moralo, radio je i ispod ličnog i narodnog dostojanstva, ali narod Srbije i Srbija su uvek u tim situacijama bili na dobitku", rekao je premijer.

Za razliku od ratobornog Vulina, izgledalo je kao da premijer razume politiku teških kompromisa, što je svakako Miloševa tradicija. "Sposobnost orijentacije", a ne izdaja! Miloš Obrenović se trudio da narod uvek što duže drži u miru, kao i da lukavstvom dobija ustupke za svoj narod i državu.

"Izbegavao je bitku s carskim vojskama kad god je mogao, nije želeo da dozvoli borbe koje bi donele poraze narodu, imao je urođenu sposobnost orijentacije, a seljačkom lukavošću, mudrošću i brigom za Srbiju uspevao je zemlju da sačuva."

Da, dragi gledaoci, nisu Sretenje u televizijskom smislu obeležili ni Vulin ni Vučić, ni Karađorđe ni Miloš, ni Oplenac ni Kragujevac – na Sretenje se u Srbiji u Lisoviću sreću farmeri!

Govor nikako nije mogao da prođe i bez opisa prirode, pomalo geografskih, pomalo istorijskih: "Ima planina viših nego Oplenac među Srbima, ali nema viših mesta nego što je grob velikog Karađorđa, osnivača Srbije. Ima viših planina nego što je brežuljak oplenački i u njemu crkva, u njoj grob, u grobu prah besmrtnog oca Srbije."

Pomenuo je i vojnu doktrinu naoružanog naroda i brzinu mobilizacije u čudnoj kombinaciji sa poljoprivredom. Naveo da svako ko zna Srbe, zna da se ništa brže ne stvori od naroda ratara, vinogradara, stočara, malinara, nego vojnik, kome samo treba da se kaže koje mesto da brani i šta svojim životom da čuva. Ništa se brže ne stvori od srpske vojske i da nema ništa upornije i čestitije od rešenosti srpskog seljaka da traje u miru zauvek, da svaku njivu uzore, svaki voćnjak ore, svaku voćku ubere.

"Ako bih jednom rečju da opišem Srbe, to je reč sloboda", rekao je Vulin, dodajući da je bilo vremena kada je Srbija očajna i iscrpljena dopuštala da joj drugi govore kuda će ići, ali da su ta vremena prošla zauvek.

Drugi aspekt Sretenja vezan je za prvi Ustav, ograničenje diktature Miloša Obrenovića i početak dugog puta ka izgradnji demokratskih institucija. Ovaj deo tradicije bio je glavna tema govora Aleksandra Vučića u Kragujevcu. Već na početku video se drugačiji pristup, jer obraćanje nije bilo "beseda" poput one Vulinove, a govor je premijer pročitao sa papira. Evo kako je uporedio nasleđe Karađorđa i Miloša, večitu dilemu naše politike.

Veoma zanimljiv deo Vučićevog govora bavio se pitanjem autokratije, što se naravno može vezati za temu Ustava, ali zvučalo je kao da premijer pokušava da razume Miloša, čak da se u izvesnoj meri identifikuje sa knjazom u njegovoj želji da "disciplinuje narod". Miloš je nepogrešivo znao kad treba popuštati, a kad zatezati, bio je rođeni vođa mase, pravi narodni tribun.

"Bio je autokrata, a to je nešto u čemu su Srbi uvek dodatno preterivali. Pričalo se o strašnom Milošu, čak je i on voleo da se o njemu tako priča, jer verovao je da samo ako se narod drži u stezi, može mnogo da se postigne."

Dragi gledaoci, verovatno ćete biti zbunjeni različitim porukama koje smo od političara dobili na Sretenje. Gledaoci igranog i dramskog programa možda još i više, jer će ujutru na RTS-u videti naš istorijski spektakl o Vuku Karadžiću gde ustanici "seku Turke na buljuke". Gotovo istovremeno, domaćice će uživati u nekoj od omiljenih turskih serija. Ko bi da ratuje, ima da uživa, koga zanimaju porodične priče iz Istanbula ili Anadolije – samo napred, da ne kažem bujrum!

Na kraju, Sretenje je zahvaljujući Televiziji Pink dobilo još jednu konotaciju. Mitrović je iskoristio prazničnu priliku da pokrene 7. sezonu rijaliti programa "Farma". Slogan serijala je: zato što ste vi to tražili! Da, dragi gledaoci, nisu Sretenje u televizijskom smislu obeležili ni Vulin ni Vučić, ni Karađorđe ni Miloš, ni Oplenac ni Kragujevac – na Sretenje se u Srbiji u Lisoviću sreću farmeri! ¶

LJUBOMIR ŽIVKOV

Gde su, šta rade

Na vratima pekare stoji desetogodišnjak, ima frizuru kakvu u starim francuskim ilustracijama imaju deca iz sirotišta, raspoložen je dobro, sa izvesnom elegancijom i hinjenom rutinom ceremonijalno otvara vrata u nadi da će se mušterije, pošto utaže glad i dobiju kusur, spomenuti ove feudalne usluge koju u starinskom hotelu pruža livrejisani službenik.

Imam jednu pedeseticu, ali držim da ću njome u maloletničkoj glavi možda ostaviti netačan, predobar utisak i o sebi i o prosečnom dobročinitelju. U pekari je gužva, napuštam red i pitam ga bi li imao da mi vrati deset dinara kusur, jer imam pedeset dinara. "Imaću", kaže hladnokrvno kao da sa većinom klijenata tako i posluje.

Kupim kiflu, platim drugom novčanicom i na izlasku pružim portiru pedeseticu. On je uveliko spremio smeđu banku, apoen koji preovladava u njegovom dnevnom prometu, razmenjujemo novčanice jednim pokretom. "Čist račun – duga ljubav" – kažem kao da smo obavili bog zna kakvu transakciju. "Tako je, care!" – uzvraća ništa manje ozbiljno.

Prvi junak u tekstu "Poslovni ljudi" beše desetogodišnjak, preprodavcu voštanica, nadam se da je dobro i da je dobro raspoložen kao što ga pamtim, drugi junak, koji mi je predusretljivo vratio kusur, odomaćio se u Njegoševoj, odavno se već i pozdravljamo, svaki put mu dam pedesetak dinara, i prilazi mi uvek samouvereno, kao da smo potpisali ugovor o isplati te svote po viđenju; u zimsko jutro vidim ga kako cupka na mrazu u tanušnoj jakni i gologlav, donesem mu štrikanu kapu i jedan moj džemper (koji naravno da nije idealne veličine: dvoumili smo se da li da ga obuče preko jakne ili ispod nje, nikad ga više nisam video u doniranoj odeći – nije ni njegov broj, ni stil, a i otoplilo je bilo...).

Pisao sam pre dve godine o dvojici maloletnika, preprodavcu voštanica i samoproklam. vrataru: vratimo se načas u februarsko prepodne 2014.

Sad ga u jedno opet rano i studeno jutro vidim gologlavog u tankoj jakni, opet se zagreva premeštajući se sa noge na nogu: "Zašto ne staviš bar kapuljaču, šta glumiš tu sa tom frizurom?!" A on će, ne gubeći svoj reperski ritam: "Ovako mi još više daju!" Tj. kad vide kako je lep i kako lepo cvokoće na nula stepeni i na košavi.

Povlašćen je, kak uzhe skazano, dajem mu više nego odraslim prosjacima, ali naprasno, možda i naprasito, odlučim pre neki dan da mu dam gorku lekciju. Rukujemo se, kao i obično, ali mu kažem da danas ne računa na moju donaciju, hteo sam da ga podučim ili da ga podsetim: ti nemaš nijedan jedini redovan niti siguran izvor prihoda.

♦

U pekari si za fruštuk kupim dve takozvane prolećne rolnice, mostly šargarepa u minijaturnoj rolnici i mrvljena piletina u tragovima, evo njega za mnom, prilazi mi ponovo punonadežno, računa da je prvi put krahirao jer nisam imao sitno, ali prokleti pedagog u meni ne odustaje od iznenadnog poriva, ne mašam se džepa ni novčanika, nego mu nudim nenačetu rolnicu. "Neću", kaže, "nisam gladan! Nemaš novaca?!"

Rolnica (jedna) košta sto deset dinara, što premašuje prosečni milodar prolaznika, ako i nije bio gladan, dobro bi mu došla kasnije, ali ne, dao je i on meni lekciju: nemoj se zavaravati polovnim džemperom, ni štrikanom kapom koja ti stoji još gore nego ti tvoji šeširi, ne možeš me skinuti s vrata tako što ćeš podeliti pecivo sa mnom, možda ja ne živim sam, i možda ne mogu kući da dođem samo sa polovnim prnjama i punog stomaka – meni za opstanak treba gotovina.

♦

Nije mi pravo kad me prosjak kome sam dao dvadeset dinara ponovo saleti na istom mestu samo četvrt sata docnije, kak ni v chem ne byvalo, mada on prolaznike verovatno deli na leve i desne, dao sam mu novčanicu kao desni, a sad mu prilazim u neprebrojnoj koloni levih, jednoga sam čak i ukorio zbog tolikog nehaja prema manjini koja mu kolikotoliko pomaže, ali se ni mi ne pretrgnemo da njih zapamtimo – osim kad nekoga uhvatimo kako troši ono što smo mu pre jedan sat mi dali!

U davanju milostinje zar nema puno i kiča, otkidamo od usta jer bismo da nekome spasemo život, naš novac je za hleb, so, ogrev, za lek, ne bismo nipošto da se naš milodar prometne u flašicu alkohola, ili u duvan; pošto ne pratimo našu investiciju, možemo se i uljuljkati da smo nekome kupili pola vedra uglja, kad, građanku kojoj sam ispred "Mode" novčano unekoliko potpomogao vidim u "Kosta kafeu", udobno zavaljena, na suncu, puši uz kafe-late, jakože kakva sekretarica izašavša iz ofisa na zasluženu pauzu, tako dakle, prošlo mi je kroz glavu, neko krvavo radi da bi se neko luksuzirao, ali manjinski, prihvatljiviji deo mene će: "Šta bi ti hteo, da sa tvojom dvadeseticom ode na njujoršku berzu?!"

Prepoznala me je te razmenismo ljubazan klimoglav.

♦

Kad sam pomenuo njujoršku berzu, u inostranstvu prvih nekoliko dana ostavljam na domicilno prosjaštvo mučan utisak bezdušnosti, imam ja kome da udelim u mojoj zemlji, drugo, pitam se jesu li dva kvortera zadovoljavajuća svota (to je maksimum koji dajem prosjacima u Beogradu), uglavnom nekoliko prvih dana ubrzavam korak ne dajući ništa, a onda pomislim da je sirotinja jedna, u kojoj god časovnoj zoni bila, te se u izvesnoj meri raskravim, retko kad dam dolar od hartije, to je za mene i dan-dani simbol novca, ali dam pola dolara, i pomislim: još ovoliko od nekog drugog, i imaš hot-dog na uglu Lafayette St. i Houston St. ¶

Lepota u službi istine

Dimitrije Avramović jedan je od najznačajnijih srpskih slikara XIX veka i jedan od prvih istraživača našeg kulturnog nasleđa. Reprezentativna izložba njegovih dela biće otvorena u Konaku kneginje Ljubice 18. februara

Apoteoza Lukijana Mušickog, 1840.

Dimitrije Avramović je kratko živeo i mnogo uradio. Bio je jedan od najobrazovanijih i najdarovitijih slikara svog vremena, jedan od prvih istraživača kulturnog nasleđa i jedan od onih koji su davali pravac razvoju nacionalne umetnosti. Pored slikarstva uspešno se bavio prevođenjem, pisanjem, karikaturom. Nastojao je da napiše biografije značajnih srpskih umetnika, a smatra se i začetnikom likovne kritike u Srbiji. Umro je, kako se nekada govorilo, od "kapi", na vest o smrti ruskog cara Nikolaja, u četrdesetoj godini.

Izložba njegovih dela iz zbirki Narodnog muzeja u Beogradu biće otvorena 18. februara u Konaku kneginje Ljubice i podsetiće nas da je sve što je stvorio ostavilo neizbrisiv trag na srpsku kulturu i umetnost XIX veka. Izložba je realizovana u saradnji Narodnog muzeja i Muzeja grada Beograda, a autori izložbe i kataloga su kustosi Petar Petrović i Evgenija Blanuša.

OD BEČA DO BEOGRADA

Rođen je u Šajkašu kraj Titela, tada u Austrijskom carstvu, 7. marta 1815. od oca Mihaila i majke Sare. Porodica se 1822. preselila u Novi Sad gde ga upisuju u školu. Već u nižoj gimnaziji počinje da uči crtanje u školi Atanasija Nikolića. Bez obzira na sklonost crtanju, otac ga je upisao u trgovačku školu koju je ubrzo napustio i počeo da uči slikarski zanat kod malo poznatog živopisca Dimitrija Jovanovića, a nastavio kod Alojzija Kastanje, Italijana iz Mantove, i Jovana Ivanića, slikara iz Petrovaradina. Uporedo sa učenjem počinje da se prihvata i poslova koji su mu omogućili da reši materijalne probleme – počinje da kopira dela autora iz epohe klasicizma, Arse Teodorovića i Pavela Đurkovića. Prelomni događaj u njegovom životu je odlazak u Beč 1833. godine. U prvo vreme nije imao novca da se upiše na akademiju, pa je nastavio sa kopiranjem. Kopira dela majstora renesanse i baroka u galeriji Akademije; to radi iznenađujuće vešto i uspešno i ne ostaje neprimećen. Dobija podršku mitropolita Stefana Stankovića, koji mu dodeljuje stipendiju da može da se upiše na carsku Akademiju.

Tokom studija u Beču, Avramović je bio pod jakim uticajem Fridriha Amerlinga, koga smatra najznačajnijim slikarem toga doba i zove ga "veliki Amerling"; on nije bio profesor na Akademiji, ali je Avramović kopirao po njegovim studijama koje je imao prilike da vidi. Iz tog vremena sačuvane su desetine Avramovićevih studija muških i ženskih glava koje je radio po uzoru, ali su tu i radovi za koje se smatra da su njegova originalna dela. Kruna njegovog školovanja i boravka u Beču, prema autorima ove izložbe, su delo *Apoteoza Lukijana Mušickog* i *Portret Vuka Karadžića*, oba iz 1840. godine. Ova dela predstavljaju prekretnicu u slikarevom životu. Smatra se da ga je Vuk Karadžić upoznao sa knezom Mihailom Obrenovićem i zahvaljujući tom poznanstvu i Vukovom zalaganju Avramović se 1841. nastanjuje u Beogradu i počinje oslikavanje ikonostasa i zidnih slika u novosagrađenoj Sabornoj crkvi. Uporedo sa ovim obimnim poslom slika i ikone u kapeli stare Patrijaršije, koje su sada u pravoslavnoj kapeli Medicinskog fakulteta u Beogradu, posvećenoj Kuzmi i Damjanu. U to vreme nastaju i znameniti portreti Sime Milutinovića Sarajlije, Dimitrija Isajlovića i Joakima Vujića, "oca srpskog pozorišta" koji je skrhan bolešću i nemaštinom do smrti živeo kod Avramovića. Tih godina u "Srpskom narodnom listu" objavljuje i tekstove iz istorije umetnosti.

Joakim Vujić, 1845.

Vuk Karadžić, 1840.

Dimitrije Avramović na fotografiji Anastasa Jovanovića

Godine 1846. dobija ponudu da slika ikonostas Karađorđeve crkve u Topoli, obilazi manastire Manasiju i Ravanicu i sve više se okreće pisanju i prevođenju. U istraživačkom radu njega, kao radoznalog čoveka, naročito interesuju srednjovekovni spomenici, i to kao uzor za izradu studija narodnih nošnji, odeće i likova srpskih vladara, pošto je nameravao da se u budućnosti bavi istorijskim slikarstvom.

ISTRAŽIVAČ STARINE, PUTOPISAC, KARIKATURISTA

Izveštaji koje je podneo Ministarstvu prosvete sa obilaska Ravanice i Manasije dopali su se nadležnima, pre svega Jovanu Steriji Popoviću, koji je bio ministar prosvete. Profesor Dejan Medaković u knjizi *Srpska umetnost u XIX veku*, piše da je umni Sterija bio posebno zaštitnički nastrojen prema dvojici istraživača starina, jedan je bio Janko Šafarik, a drugi – slikar Dimitrije Avramović. Godine 1847. Avramović dobija novac od Ministarstva i provodi dva meseca na Svetoj gori i u Carigradu. Po povratku objavljuje svoju prvu knjigu putopisa *Opisanije drevnosti srpstva u Svetoj (Atonskoj) Gori*, prvu knjigu takve vrste koja sadrži prepise povelja i rukopisa, slike zastava, pehara, pečata, posuđa, nošnji. Avramović posle objavljivanja ove knjige biva posebno nagrađen tako što ga Društvo srpske slovesnosti (preteča SANU) prima kao dopisnog člana. Tako je postao prvi slikar koji je postao član ugledog udruženja. Godinu dana kasnije, 1848, objavljuje drugu knjigu putopisa *Sveta Gora sa strane vere, hudožestva i povesnice*, postavši rodonačelnik svih kasnijih istraživača Hilandara i Atosa. Iste godine uzima aktivno učešće u događajima izazvanim mađarskom revolucijom i počinje da objavljuje podrugljive crteže protiv Mađara u listovima "Podunavka", "Sedmica", "Šumadinka", postavljajući temelje političkoj karikaturi u srpskoj umetnosti. Sve teže u Beogradu dobija slikarske poslove, pa se sa porodicom 1852. seli u Novi Sad, a zatim slika ikonostas, svodove i zidove manastira Ravanice u Vrdniku, prestone ikone i dve manje ikone *Hristov grob* za srpsku crkvu u rodnom Šajkašu. Poslednji pogođeni posao sa Crkvenom opštinom u Futogu, slikanje Crkve Sveti vračevi, 1855, nije uspeo da obavi jer je umro.

DELO IZMEĐU EPOHA

Najveći deo crteža i radova Dimitrija Avramovića je sačuvan. O njegovom delu autori izložbe kažu: "Svestrano obrazovan i darovit, Avramović je za dvanaest godina svog boravka u Beogradu uticao na tok razvoja srpske kulture i umetnosti toliko da se s razlogom o umetnosti tog vremena može zapitati da li je nastala pre ili posle Dimitrija Avramovića. Bio je izrazit predstavnik klasicizma, o čemu svedoče precizan crtež i gotovo savršena artikulacija forme. Tragajući za 'istinom' u svojoj umetnosti, davao je prednost realnom u odnosu na fikciju. Za njega je istina imala veći značaj nego lepota, a lepota je mogla biti jedino u službi istine." Smatra se da je Avramović bio akter prelaznog perioda između klasicizma i romantizma, čija iskušenja je morao da istrpi, a autori ove izložbe postavljaju pitanje zašto umetnik takvog formata, videvši da romantizam uzima "sve više maha", nije pustio da ovaj umetnički talas i njega ponese.

Kako bilo, njegovo delo pripada vrhuncima srpske umetnosti XIX veka, o čemu svedoči i 77 dela na papiru i platnu koje će u Konaku kneginje Ljubice posetioci moći da vide do 3. maja. ¶

TANJA JOVANOVIĆ

Čekajući kišu, preziruć̀i šljam

Prošlo je tačno četiri decenije od premijere *Taksiste* Martina Skorsezea, filma koji je ostavio ogroman trag u umetnosti i popularnoj kulturi

"... shvatio sam da lik više nije Džejk, nego sam to ja, Bob, ti, svi mi."
(Martin Skorseze u razgovoru s Polom Šrederom za francuski filmski magazin "Cahier du Cinéma", 1982)

Ovako je govorio reditelj Martin Skorseze o svom kasnijem filmu *Razjareni bik* i glavnom liku, bokseru Džejku LaMoti, ali citat bi se možda još lakše mogao vezati na film koji je za njujorškog režisera značio proboj u svjetsku kinematografiju i postao klasik. U Skorsezeovoj režiji, po scenariju Pola Šredera i u nezaboravnoj ulozi Roberta, "Boba", De Nira, film *Taksista* premijerno se pojavio prije ravno 40 godina, 8. februara 1976. Ako je ijedan film bio plod, produkt sinergija, to je ovaj – s tri spomenuta glavna "igrača" te uz njih i čitavom linijom suradnika koji su film neobično jako obojili. Interesantno s obzirom da se radi o nekome tko je tako izrazit predstavnik takozvanog "autorskog filma" i čiji je rad "iz jedne glave" – po pravilu diktatorski. Možda bi zato najbolja usporedba za objašnjenje bilo da je *Taksista* nešto kao opera – u postavljanju operske predstave kompozitor jest dakako glavni, no odmah do njega u ravnini su i reditelj, dirigent, orkestar, ansambl, scenografi, kostimografi i – jasno – glavni solisti. Bez obzira što je to zajedničko u pravljenju filmova uopće, čini se da su prisutnost, kreativnost i posvećenost svih učesnika rijetko bile tako jake i tako, može se slobodno reći, demokratski raspodijeljene kao u ovom Skorsezeovom filmu.

NE MOŽE TI NIŠTA ŠLJAM

Šrederov scenarij režiseru je dao Brajan de Palma, a sam tekst i priča bili su izuzetni: Travis Bikl, vijetnamski veteran, urbani egzistencijalni osamljenik i čovjek na rubu nervnog i mentalnog raspada pati od "posttraumatske" nesanice i postaje noćni taksista koji prihvaća da vozi i u najgore kvartove. Svijet iz njegove perspektive – to će reći Njujork, simbol svih megalopolisa, i to u svojoj najnižoj točki, grad koji će u istoj dekadi, sedamdesetih, i službeno bankrotirati pod gradonačelnikom Kohom – jedno je veliko đubrište, i Bikl, s biblijskim podtonovima, fantazira o "velikoj kiši koja će doći i sprati sav šljam s ulica" ("Someday, a real rain will come and wash all this scum off the streets"), ili, direktnije, o nekome tko bi to učinio. U njegovoj već patološkoj fantaziji takav jedan templar možda bi čak trebao postati on sam. Pa kad onda i ne znajući krene na taj put, kao ironična igra na arhetipskog kršćanskog viteza, i on će upoznati dvije, doduše pervertirane verzije, "dama u nevolji" s dva ruba društva: Betsi (u filmu je igra Sibil Šepard), hladni plavokosi *waspovski* san i, važnije, Ajris (Džodi Foster) – dvanaestogodišnju (!) prostitutku. Ona je zaponac koji Bikla pretvara u "spasitelja". Na kraju, kao u urbanom vesternu, radnja kulminira obračunom u eksploziji gotovo kičerski hipertrofiranog nasilja.

Sve je to bilo potentno, i zaplet, motivi i psihologija, no tek "ruka", filmski postupak i vizuelno bogatstvo, tada nastajući a kasnije čuveni Skorsezeov "barok", dat će tekstu impresivno zaokruženje. Malo je koji film imao takvu prepoznatljivost i ikoničnost, i rijetko su vizuelne metafore tako ocrtale psihološke i čak filozofske motive stvaralaca, od samoga prvog kadra: čuveni žuti taksi koji se probija kroz gradsku noć i maglu, kroz paru što kulja iz otvorenih uličnih šahtova; oči lika ogledaju se u retrovizoru, saturacija boja, razlivena pa oštra crvena svjetla farova nisko u kadru i neonskih reklama preko cijele slike, pa opet crvena i žutobijela magla i dim – jasno je da smo u paklu.

Idejno je na prethodnoj liniji postojala bitna razlika između teksta i filmske izvedbe. U scenariju, kao u svakom Šrederovom, priča završava izvjesnom "notom milosti" – dalekom naznakom spasa. I inače mijenjajući neke dijelove Šrederove priče, režiser je napravio oštar rez u odnosu na tekst, izbacivši zadnje rečenice koje Betsi na samom kraju izmjenjuje s Travisom: "Ko zna, možda se vidimo opet", ukidajući time svaku mogućnost ozdravljenja. Čudno: iako izraziti katolik, Skorseze dokida nadu, dok izraziti protestant, *ergo* metafizički pesimist Šreder

TRAVIS BIKL NA PREDIZBORNOM MITINGU: Kadar iz *Taksiste*

je ostavlja. Zbog takve rediteljske intervencije film se može gledati kao *loop*, kao "omča": i nakon svega što se dogodilo, umjesto pročišćenja, kako je rekao sam Šreder – "Travisova patologija ostaje netaknuta".

ANYWHERE OUT OF THE WORLD

Muzika Bernarda Hermana, među najbitnijim sastojcima ovdje (još jedan dokaz sinergijskog principa), ima na ovom tragu tako dvije teme koje se smjenjuju: prijeteći crescendo gudača i timpana s početka i kraja filma (ponovo krug), i drugu temu, baladnu, noćnu, uznemirujuću i požudnu (uostalom i nazvanu "Betsina tema") koju boji džezerski saksofon. Potonja, obrnutim redom, kao obećanje i u isto vrijeme podsmijeh svakom nadanju, i prva, orkestralna, kao mimetički indikator unutarnje, psihološke bure, opasnosti i stvarnog stanja psihe lika. Slabo je primijećeno, ali ovu dihotomiju utjelovljuje preciznije moment koji je, za razliku od Hermanove muzike, dijegetski. Scena, vrlo kratka, s uličnim bubnjarom – s izvrnutim očima i kosom što je karikaturalno, sirotinjski zalizana crnom kolomasti, dobošar svira najprije, kako najavljuje, "solo u stilu Čika Veba", a onda vrteći palice dodaje "a sada stil nezaboravnog Džina Krupe". Zaplavljujući osjećaj užasa javlja se kad nakon druge točke potpuno istim tonom ponovo najavi "solo u stilu Čika Veba" – kada shvatimo da bubnjar ima samo dvije izvedbe koje ponavlja, mehanički, istim izrazom, kao metalna lutka na navijanje, unedogled i bez svijesti. To je vizualna metafora što je, reklo bi se, u filmu ključ i u naraciji i idejno-psihološki: beskrajno vraćanje istog, bez izlaza, što je mnogo kasnije potvrdio i sam scenarist. Priča i film okreću se u krug bez pravog početka i kraja, kao Mebijusova traka koja ima samo jednu stranu, površinu koja okretom od 180 stupnjeva postaje zatvorena u samu sebe – "hodati" po njoj znači doći na isto mjesto. I kao kod Ničea, naravno, i njegovog "vječnog pješčanika koji se bez prekida okreće", odnosno "nemogućnosti bijega" u *Volji za moć* – kod lika, pritom, s opsesijom za bar nečim čistim što bi se uzdignulo nad prljavštinom.

PITANJE STILA

Spomenuli smo na početku ikoničku crtu filma. U tome, jedno je iznad ostalog: pojava Travisa Bikla – njegove crvene kaubojske čizme, izlizani džins, pilotske rejban naočale, "irokez" frizura ("*mohawk*", kako je drugim plemenom označavaju Amerikanci). I, naravno, jakna M-65 Field Jacket američkih marinaca, ili nama poznatije – "vijetnamka". Za mnoge, film je bez ikakve sumnje najprije radio kao "ogled iz stila", dotle da se, začarani, mnogi tada nisu ni uspjeli probiti do interpretacije, zadržavajući se na opijajućoj vanjštini slike. Uopće, tri vjerojatno ključna filma za generaciju sedamdesetih i malo poslije – uz samog *Taksistu*, *Lovca na jelene* i *Let iznad kukavičjeg gnijezda* – spaja isto: stil.

»

SCENARISTA, REDITELJ, GLUMAC: Pol Šreder, Martin Skorseze, Robert De Niro

Valjda najprivlačnija karizmatska, uniformirana pojava na filmu, Majkl iz *Lovca*, također De Nirov ali antipod Biklu, i lik koji se, sačuvavši ljudskost, izvukao iz pakla (nije slučajna referenca na arhanđela Mihajla) – nosi "vijetnamku" i crnu pletenu kapu, istu kao i lik Mekmarfija što ga igra Džek Nikolson u *Letu*. Spojivši dijelove imidža tri apsolutna autsajdera, mnogi su krajem te i početkom sljedeće dekade nosili zelenu jaknu i kapu kao posvetu, kao šifru. Malo je filmova imalo ovakav utjecaj na kulturu i u tom smislu.

Taksista je, kad smo kod posveta, izazivajuća i na momente pseudonihilistička posveta drugom "glavnom liku" – to je sam grad Njujork, mračan, nasilan i privlačan, kakav je ranije u svojim pjesmama opisivao Lu Rid, poetički prethodnik filma. Šreder će, kontra očitome, reći da nije nužno mislio na Njujork nego na "bilo koji veliki grad", što je čudno jer su i lokacije, arhitektura i sve što one poručuju mogle biti jedino tamo i nigdje. I time, čini se, govoriti nešto jedino Amerikancima ili Zapadnjacima.

Ali nije tako bilo.

"BRIJEM BRADU, BRKOVE DA LIČIM NA...":

Taksista je debitirao u Jugoslaviji na Festu, uvukavši se brzo u svjesnije gledateljstvo čitave zemlje, kao nezaobilazna referenca i citat, pogotovo za njen rokerski dio – što je, kroz eksplicitni motiv teksta Krisa Kristofersona i postere Mika Džegera i Džimija Hendriksa koje Ajris drži na zidu strašne sobe, i direktno markirano kod Skorsezea predstavnika prve generacije "rokenrol-režisera". Nekoliko naših filmova napravljeno je pod direktnim utjecajem *Taksiste*, a Slavko Štimac, "Širli Templ našeg filma", pričao je svojevremeno o druženju s Džodi Foster na nekom festivalu, što ostaje zgodnom anegdotom za historiju popularne kulture. No, i nešto se drugo dogodilo.

Zagrebački magazin "Start", bez sumnje vizualno najpismeniji i najsvjesniji tadašnji jugoslavenski tjednik, napravio je osamdesetih gotovo savršen omaž *Taksisti*. Uz tekst, koliko sećanje služi, o uticaju ovog filma u tadašnjoj Jugoslaviji, posvemašnjem pa i na modu, objavljena je fotografija nepoznatog muškog modela pod tamnim naočalama koji je licem više podsjećao na Igora Vidmara, ljubljanskog punk-intelektualca i neku vrst "alternativnog vođe" nego na Bikla – ali detaljima, kadrom i inscenacijom sve ostalo bilo je pogođeno i dobro odmjereno. Fotografija je snimljena pored već tada starog novinskog kioska na početku Klaićeve ulice. Od te točke, gdje se rubovima spajaju dva velika i možda najgradskija zagrebačka trga

– Ruzveltov i Maršala Tita (u svoj simbolici imenâ) – kad bi se napravila zamišljena i precizna dijagonala nazad ka potonjem, došlo bi se nakon manje od tristo metara, duž Hrvatskog narodnog kazališta, pravo do Meštrovićevog Zdenca života, fontane gdje smo sredinom sedamdesetih prolazeći kao pučkoškolci viđali zakosaćenog i brkatog tipa iz mog kvarta kako svira i pjeva (stih "na javnim mjestima s gitarom" nije bio laž), i odmah dalje, pored kafića "Kavkaz" koji je gledao na fontanu. Koju godinu kasnije, tip se pojavio na televiziji – ošišan kratko, bez brkova, u zelenoj vijetnamci i "rejbanicama", skoro preslik Skorsezeovog filmskog antijunaka, svirao je neke božanstvene, silno tople i strasne, uznemirujuće pjesme o našem gradu. Između ostalog i jednu o ljudima iz spomenutog kafića – iz "Kavkaza" kojem se tepalo "Kavez" – gdje su neki bili "pametni i knjiški ljudi", ali većina "usamljeni marginalci, polusvijet". U pjesmama kao da se na neki naš, humaniji način, osjetio i Lu Rid, "Taksista – *avant la lettre*", a s ove strane oceana i Kleš (koje će upravo njihov obožavatelj Martin Skorseze angažirati u filmu *Kralj komedije*), i orvelovska oda *London Calling* transformirana u "kada Zagreb izranja iz sna..." – sve pak nekako zaokruženo, nadsvođeno citatno imidžom Travisa Bikla poput vanjske, materijalne metafore o prekidu s prošlim i novom putu zagrebačkog osobenjaka. I drugačijoj poetici koja će ubrzo trajno dodirnuti tolike.

Američki režiser, iako to vjerojatno nikada neće saznati, svojim likom koji je, shvatili smo u međuvremenu, "ja, Bob, ti, svi mi" ("rudari, studenti, brodogradilište, svi mi...") usmjerio je jednu generaciju u najvećoj napetosti umjetničkoj i ličnoj, obilježivši njenog najvrsnijeg predstavnika. Da je samo to učinio, bilo bi već više nego dovoljno. ¶

ĐORĐE MATIĆ

Dve šmizle u partizanima

Sjajni bugarski pisac Alek Popov u novom romanu zadržava sve vrline po kojima ga znamo, ali je istovremeno zreliji i smireniji

Hrvatska ima Antu Tomića, a Bugarska Aleka Popova; ono između njih je Srbija – *pustinja realnog*... Ovde još ratuju zavičajci i postmodernisti (a u međuvremenu smo kanda dobili i zavičajne postmoderniste!), ili se, glede podmlatka, jalovo kolju jedna nadrileva i jedna kvazidesna formacija, a da su obe jedva izrodile ukupno jednog i po pisca (po cca 0,75 svaka), ozbiljna, a duhovita "obrada" u međuvremenu nagomilane a neobrađene stvarnosti i dalje je deficitarna, uostalom, umesto fine i inteligentne duhovitosti koja fino kruniše istinski književni dar na (s)ceni je u najboljem slučaju šmirantska ironija i parapolemički sarkazam, što znači da se romanopisci ponašaju kao neiživljeni kolumnisti, a od toga pite ne biva. Na kraju je takoreći veteran Basara morao da prebegne od postmodernista – a da ipak ostane veran svojoj, štono kažu, poetici – i da nas, svoje savremenike, turi u knjige: da nije njega, činilo bi se da smo i dalje u 1989, u najboljem slučaju. Bogo moj, živ nisam hoće li zadarska Riva pobediti na Evroviziji...

Pa dobro, što nema u nas ima u komšiluku, što istojezičnom, što sličnojezičnom. Alek Popov (1966) srećom nam je već dobro znan, o njegovim je knjigama na ovom mestu uredno pisano; ako bismo zamislili neku skupnu istočnoevropsku *književnost tranzicije* (a zašto ne bismo, kao što je u vreme tzv. komunizma s mračnije strane Gvozdene zavese postojala u izvesnom smislu zajednička disidentska književnost), Alek bi Popov u njoj zauzimao jedno od po svemu ključnih mesta, što bi mogao »

Foto: alekpopov.net

prevideti samo neko ko misli da je duhovitost odlika plitkih i nižerazrednih duhova (avaj, to znači da je taj neko po svoj prilici institucionalno ovlašćeni arbitar u književnim stvarima).

Novi roman sofijskog autora *Sestre Palavejev* (prevela Ivana Stoičkov; Geopoetika, Beograd 2015) donosi zanimljiv vremenski odmak u rikverc: umesto čudesnog sveta postkomunizma, Popov se vraća u vreme Drugog svetskog rata u Bugarskoj, i prihvata se ispisivanja jednog zaboravljenog žanra: partizanskog romana. Žanr je u nas dobro znan, ali odavno ga nema iz razumljivih razloga (Vule Žurić je imao zanimljiv pokušaj reinterpretiranja, mada ga je izjeo neotklonjiv višak "postmodernizma", kako to već biva), a dok ga je bilo, njime su se bavili takoreći isključivo oni koji su i sami učestvovali u partizaniji (recimo, Mihailo Lalić, Branko Ćopić, Antonije Isaković, Dobrica Ćosić etc.). Partizanska je epopeja ionako mnogo dublje zašla u popularnu kulturu i masovnu imaginaciju na način tome primereniji, dakle preko filmske umetnosti ("ratni film" kao jugovestern), dok je u književnosti kanonizovana kroz prilično brojne "lektirne naslove", ali je u međuvremenu zapravo potisnuta na marginu, u neobrazloženu nelagodu i poluprećutanost, iz razloga mahom neknjiževnih, do te mere da se čak i Ćosiću nekako najmanje uvažavaju *Deobe*, mada su objektivno nešto najbolje što je napisao. Uh, opet ja s ovima našima... Pretpostavljam da je i u bugarskoj književnosti taj žanr – po preslikanom sovjetskom modelu, ako ništa drugo – bio vrlo zastupljen, mada u realnoistorijskoj stvarnosti bugarska partizanija nije bila ni prineti jugoslovenskoj (za šta su platili visoku cenu poluvekovnim boravkom u "lageru", tj. zatvoru veličine države). Kako god, Popov pokreće priču iz sadašnjeg vremena, od imena neke uličice u starom sofijskom kvartu, nazvane po poginuloj partizanki Jari Palavejev; i u Bugarskoj su, dakako, partizanska imena ulica masovno brisana, no ovo je nekako ostalo, valjda jer je sokače bilo isuviše malo i neugledno da bi bilo dodeljeno nekom (polu)izmišljenom plemiću ili ko zna već kojoj paraistorijskoj sakaludi... Kako god, Popov koristi ovaj (izmišljeni) toponim kao zamašnjak književne imaginacije, Jari dodaje bliznakinju Karu, a zatim ove dve srčane mada, razumljivo, malko razmažene sofijske šmizlice iz imućne familije odvodi u partizanski odred koji se lomata po šumama na i oko planine Balkan, predvođen komesarom, već dobrano rusifikovanim tj. sovjetizovanim Bugarinom kojeg je Moskva poslala drugovima kao bratsku pomoć. I koji svojim mahom naivnim i slabo obrazovanim saborcima puni uši imaginarnim divotama sovjetskog života, mada jako dobro zna istinu o njima, i sve što intimno želi od života jeste da se više nikada ne vrati u taj raj...

Nije to, međutim, ključno, nego Alekovo majstorsko zamešateljstvo: dve mlade i prelepe devojke koje kao da su pravo s neba pale među ogrubele, svega gladne, dugo već izolovane i seksualno zagorele mužjake (i mužike), od kojih većina ni u boljim tj. mirnodopskim vremenima nije mogla prići ni na puškomet ovakvim beloputim lepoticama... S tom se intrigom, koja se provlači i zapliće na bezbroj načina kroz čitav roman, Popov nosi urnebesno dobro, ali na nju vešto kalemi i štošta drugo, to jest, gradi *Sestre Palavejev* kao moćnu, izuzetno inteligentno izvajanu priču o sudaru visokoparnih ideologija (komunističke, ali i tradicionalističke, patrijarhalno-nacionalističke ideologije bugarskih kvislinga) sa sitnim i manje sitnim ljudskim slabostima, potrebama i strastima, sudaru "naučnog socijalizma" sa drevnim i žilavim paganskim praznoverjem, ili pak "klasnim" uslovljenostima i refleksima koji upravljaju našim postupcima i onda kada smo na voljno-svesnom nivou duboko protiv toga.

Iznad svega, dakako, a kao i uvek kod Popova, ovo je priča o tome "šta se stvarno događalo" ispod površine zvaničnog narativa, recimo diplomatskog kao u *Misiji London*, ili već nekog drugog. Tako se i priča o partizankama Kari i Jari, alias Gabrijeli i Moniki (jeste li nekad čuli suludija *partizanska* imena?) u "stvarnosti" ovog romana završila sasvim drugačije nego u njegovoj zvaničnoj istoriji, nije red da vam otkrivam kako, ali je svakako upečatljivo! U svemu tome, nema kod Popova ni primisli niti o nekom odocnelom "obračunu" s komunizmom (kamoli s antifašizmom, daleko bilo), niti pak njegove revizionističke idealizacije i romantizacije (što je sada u modi među multidisciplinarnim gnjavatorima), jer pisca ne zanima participiranje u toj vrsti besplodne polemike, nego ga zanima da stavi svoje junake u razne nemoguće situacije i da vidi kako će se i hoće li se iz njih iskobeljati; ako se usput još i kaže – a kaže se – nešto bitno o tome kako mehanizmi velike istorije krckaju ljudske kosti u ovom delu sveta, utoliko bolje. Alek Popov sa svim spisateljskim vrlinama koje dobro znamo, a opet i sasvim nov, zreliji, smireniji. Šuma šumarum, čovek s pravim spisateljskim kompasom ni u "šumi" ne može da zaluta... ¶

TEOFIL PANČIĆ

Lagunine knjige

VREME i Laguna preporučuju

Nacionalna književnost

Srpski klasici

Još jedna tematska zbirka priča Ive Andrića, ovoga puta o gradovima, zatim romani Miloša Crnjanskog u jednom tomu, reizdanje *Korena* Dobrice Ćosića i *Petrijinog venca* Dragoslava Mihailovića, dela Borislava Pekića, Slobodana Selenića i drugih velikana srpske književnost...

U „Lagunine“ izdavačke poduhvate od nacionalne važnosti svakako spada izdavanje dela najvećih srpskih pisaca. Jedan od najzanimljivijih svakako je poduhvat objavljivanja najboljih priča našeg nobelovca Ive Andrića prvi put raspoređenih u tematske zbirke, uređene u saradnji sa Zadužbinom Ive Andrića. Dosad su objavljene zbirke *Priče o osobenjacima i malim ljudima, Beogradske priče, Sarajevske priče, Priče o moru, Priče o selu, Turske priče, Novele o mutnim vremenima, Novele o ženi, Fratarske priče, Susret – najkraće priče i zapisi,* a uskoro iz štampe izlazi nova zbirka pod naslovom *Priče o gradovima*. „Rim, Aden, Trst, Tržič, Beč, Bukurešt, Tulon, Pariz, Sintra, Lisabon, Rio de Žaneiro, Cejlon – samo su neke od gradskih struktura čiji se urbani pejzaži smenjuju u Andrićevim pričama o gradovima“, kažu priređivači ovog izdanja. „Pisac predstavlja grad kao čarobni usev, koji se hvata ukoštac s prirodom krčeći šume, polja i pobrđa i osvajajući prostor. Pri susretu čoveka i grada, uz mnogo scenske teatralnosti, dešava se satrepet ili sudar, igra u kojoj se živa i neživa struktura međusobno razotkrivaju i u kojoj uvek samo jedna pobeđuje. Svakog došljaka pri ulasku u grad, poput Balzakovog Ežena de Rastinjaka, čeka ista utakmica odmeravanja snaga i životna linija koja vodi od uzleta i carevanja, preko očaranosti i razočaranosti, do poniženja i pada.“ Uz priče, „Laguna“ je objavila i romane Ive Andrića, i to u jednom tomu naslovljenom *Romani*, među čijim koricama su se našli *Na Drini ćuprija, Travnička hronika, Gospođica* i *Prokleta avlija*.

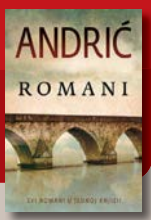
Pored Andrića, „Laguna“ objavljuje i Miloša Crnjanskog. Do sada su izašli romani *Seobe* i *Druga knjiga* seoba, objavljeni u jednoj knjizi, kao i *Kod Hiperborejaca*, kultno delo koje objedinjuje autobiografsko, memoarsko, romaneskno, esejističko i kulturno-istorijsko pripovedanje na način jedinstven u svetskoj književnosti.

I Dobrica Ćosić je na spisku „Laguninih” pisaca. Iz štampe je upravo izašlo novo izdanje Ćosićevih *Korena*, romana koji je 1954. godine prvi dobio tada ustanovljenu NIN-ovu nagradu za roman godine. Ovo delo s radnjom smeštenom u vreme političkih promena i previranja srpskog građanskog društva s kraja XIX i početkom XX veka, koja prati živote Aćima Katića, čoveka tradicionalnog kova i radikala, i njegovih sinova Vukašina i Đorđa, može se posmatrati i kao prolog za dve decenije kasniju objavljen roman *Vreme smrti*, ključno i najpoznatije delo Dobrice Ćosića, koje je „Laguna“ takođe nedavno ponovo objavila. O *Vremenu smrti* Borislav Pekić je rekao: „Ovaj roman – ne bojim se jakih reči – uzvišeni je primer i umetničkog umeća, i istorijskog osećanja, i ličnog poštenja. Ep o Srpskom ratu 1914, uprkos obimnoj i seriozoj dokumetaciji, u prvom redu je magijsko vaskrsenje jednog doba njim samim. Srpski rat postao je, na tlu mape Srbije, Svetski rat, a njegova tragedija, tragedija humaniteta.“

I dela velikog Borislava Pekića čitaocima su ponovo postala dostupna zahvaljujući „Laguni“, koja je prvi put objavila ekskluzivnu kolekciju Pekićevog celokupnog monumentalnog književnog opusa u dvadeset tomova.

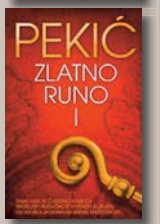
Nakon romana *Kad su cvetale tikve* i *Čizmaši,* iz štampe izlazi i treći roman savremenog klasika Dragoslava Mihailovića *Petrijin venac*. Slobodan Selenić je svojevremeno o ovom romanu napisao: „Dragoslav Mihailović na usta i iz duše radnice i mučenice Petrije Đorđević, glavne junakinje, priča o lepoti i muci čovekovoj na zemlji, ali tako ispričanoj i s takvim jezičkim amalgamom izvedenoj, da joj nema premca u novijoj srpskoj prozi.“

Pored ovih, i knjige Slobodana Selenića nalaze se među „Laguninim“ izdanjima: *Pismo/Glava*, *Timor Mortis*, *Prijatelji*, *Memoari Pere Bogalja* i *Ubistvo s predumišljajem.* O Seleniću je Nenad Prokić dao sledeću ocenu: „Vrednost Selenićevog ukupnog literarnog opusa je mnogo veća nego što se u ovom trenutku misli. A najvrednije u tom opusu i ono što je uvek bilo prisutno, šta god da je pisao, jeste prikazivanje iskrivljavanja i izobličavanja svetskih problema u našoj sredini... i to uvek kroz neku vrstu nekrofilske mitomanije, što je kao konsekvencu imalo nesrećnu i suludu izolovanost, koja je često dovodila do nepotrebnih žrtava i nesreća.“

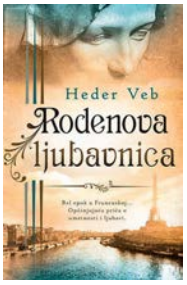

Istorijski

HEDER VEB

Rodenova ljubavnica

Prevod: JELENA JOVANOVIĆ

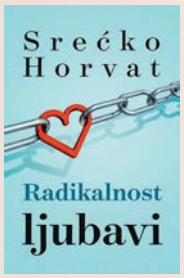
U Parizu s kraja XX veka, Kamij Klodel (1864-1943) bila je poznatija kao ljubavnica Ogista Rodena nego kao vajarka. Kritičari ismevaju njeno delo, optužuju je za imitaciju, osuđuju senzualnost njenih skupltura kao nedoličnu i izopštavaju je iz umetničkih krugova. Retki su bili oni koji su prepoznavali njen ogroman umetnički talenat, a i takvi su osporavali njeno mesto u umetnosti zbog njenog pola – umetnost je bila rezervisana za muškarce. Kritičar Oktav Mirbo je za nju rekao: „To je najgenijalnija žena svog vremena. Jasno je da je genijalna, ali bi muškarac bio i mnogo genijalniji." U Pariz je došla kao devetnaestogodišnjakinja. Bila je najpre model, a zatim učenica slavnog Rodena. Iako je bio četvrt veka stariji od nje, započinju strasnu i burnu vezu. Njeno vajarsko delo je smelo i provokativno, a ona sklona hirovima i incidentima. Kada je 1905. izložila rad „Šakuntala" s motivom iz *Mahabharate,* izazvala je skandal, i to ne zbog erotičnosti skulptura već zato što je njihov autor bila žena. Pritisak okoline i porodice uticao je da počne da se povlači iz sveta, pati od manije gonjenja, a zatim je usledio njen potpuni duševni slom. Njen brat, diplomata i čuveni pisac Pol Klodel, smestio ju je 1913. u psihijatrijsku bolnicu iz koje više neće izaći, uprkos sumnji lekara u njenu duševnu neuračunljivost. Umrla je 1943, zaboravljena i prezrena. Godine će proći dok njen dar i delo ne postanu priznati. Inspirisana njenom nesrećnom sudbinom, američka spisateljica Heder Veb napisala je ovaj roman u kome je uspešno rekonstruisala vreme pariskog bel epoka i ispričala priču o opsesivnoj i fatalnoj ljubavi Klodelove i Rodena. *Rodenova ljubavnica* je, kako su kritičari napisali, izvanredna ljubavna priča i roman-vodič kroz salone Pariza XIX veka, u kojima su nastajale revolucionarne ideje tragičnih i nepriznatih heroja.

Esejistika

SREĆKO HORVAT

Radikalnost ljubavi

Prevod: DUŠAN MALJKOVIĆ

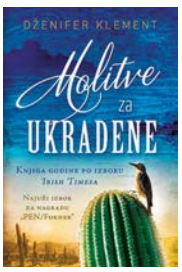
Hrvatski filozof i levičarski aktivista Srećko Horvat u svojoj novoj knjizi, izvorno objavljenoj na engleskom jeziku, dovodi u vezu dva pojma – revoluciju i ljubav, smešta ih u kontekst savremenog društva i izvodi političke konsekvence iz njihovog međuodnosa. Naime, Horvatova *Radikalnost ljubavi* polazi od teze da revolucija i ljubav imaju nešto zajedničko: kao što nije dovoljno okupirati trg ili postaviti barikadu, tako nije dovoljno ni samo flertovati ili često menjati partnere. Kako bismo spoznali „radikalnost ljubavi", potrebno je nešto više. Biti veran ideji revolucije ili ljubavi znači pre svega izgraditi novi svet, a kroz izgradnju novog sveta otvara se i mogućnost za izgradnju nas samih. I obrnuto: tek ako sebe izgradimo kao drugačije i bolje ljude, možemo graditi drugačiji i bolji svet, i u revoluciji i u ljubavi. Osvrćući se na seksualnu emancipaciju u vreme Oktobarske revolucije i kasniju represiju, na Če Gevarinu dilemu između ljubavi i revolucionarne požrtvovanosti, te na period '68 (od komuna do terorističkih organizacija) – Srećko Horvat nam pruža mogući odgovor na pitanje zašto su se najradikalniji revolucionari, poput Lenjina i Čea, plašili radikalnosti ljubavi. Slavoj Žižek je o ovoj knjizi zapisao: „Odnos između politike i telesne ljubavi levica je prečesto mistifikovala. U ovoj knjizi, koja se čita s lakoćom, Horvat naprosto stvari postavlja na svoje mesto: prvo, bez stida govori o ljubavi, a ne o seksu, koji je odavno izgubio svoju subverzivnu oštricu; drugo, ističe radikalnost ljubavi kao silu koja se opire samom utemeljenju liberalne permisivnosti. Knjiga koja će komuniste preobratiti u ljubavnike, a ljubavnike u komuniste!"

Drama

DŽENIFER KLEMENT

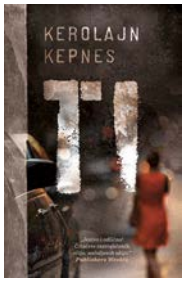
Molitve za ukradene

Prevod: MARKO MLADENOVIĆ

„Zovem se Ledidaj Garsija Martinez i imam smeđu kožu, smeđe oči i smeđu kovrdžavu kosu, i ličim na sve ostale koje poznajem. Kad sam bila mala, majka me je oblačila kao dečaka i zvala me Dečko. Svima sam kazala da se rodio dečak, govorila je. Da sam devojčica, onda bi me ukrali. Dovoljno je bilo da trgovci drogom čuju da u blizini ima neka lepa devojčica pa da se stušte na naša imanja u crnim kadilacima eskalejdima i odvedu je." Ove reči izgovara glavna junakinja romana *Molitve za ukradene* američko-meksičke spisateljice Dženifer Klement, nagrađenog brojnim međunarodnim priznanjima i prevedenog na dvadesetak jezika, a uskoro i kod nas. Roman donosi priču o ženama iz unutrašnjosti Meksika, kojim haraju narkokarteli, i govori o prijateljstvu, porodici, ljubavi i svakodnevnoj okrutnoj borbi za opstanak. Ledidaj odrasta u meksičkoj saveznoj državi Gerero, „toploj zemlji fikusa gumijevaca, zmija, iguana i škorpija, svetlih, providnih škorpija koje je teško videti i koje ubijaju", gde u senci ratova droga, mafije i bezakonja živi narod koji se diči da je „najbešnji i najpodliji narod na svetu", i gde žene moraju da se bore same za sebe pošto su njihovi muškarci otišli u potrazi za poslom. Tako i Ledidajina majka uzalud čeka da joj se muž vrati, a Ledidaj sanja o boljoj budućnosti koja će i da joj se ukaže na horizontu kada dobije ponudu da radi kao dadilja za bogatu porodicu u Akapulku. „*Molitve za ukradene* daju nam reči za ono za šta ih ranije nismo imali", pisao je *New York Times Book Review.* „Ovo je uzbudljiv hvalospev otpornosti i sposobnosti za odanost, drugarstvo, saosećanje, ali i moći književnosti i poezije."

Triler

KEROLAJN KEPNES

Ti

Prevod: ELI GILIĆ

Čim studentkinja Ginevra Bek kroči u jednu knjižaru u centru Njujorka, prodavac Džo Goldberg postaje njome opsednut. Pošto je saznao njeno ime, ukucava ga u *Gugl* i pretraživač mu otkriva da u Njujorku postoji samo jedna Ginevra Bek, da ona ima javni nalog na *Fejsbuku* i da stalno tvituje. Internet o njoj otkriva sve što je Džou potrebno – adresu, navike, sklonosti i mesta izlazaka – da bi ušao u njen život, manipulisao njenim emocijama i postao njen „savršeni muškarac", čak i po cenu ubistva. Poigravajući se strahovima savremenog „umreženog" čoveka, spisateljica Kerolajn Kepnes pripoveda o ljubavi iz ugla „načetih" ljudi i govori o mračnoj strani interneta i manipulacijama koje je njegovo postojanje omogućilo. Ovaj „roman godine" po oceni *Suspense magazina* kritičari upoređuju s *Američkim psihom* Breta Istona Elisa i *Iščezlom* Džilijen Flin, i ocenjuju da je na visini klasika Stivena Kinga iz perioda kada je bio na vrhuncu stvaralačke karijere: „Ako ove godine imate vremena da pročitate samo jedan triler – onda to mora biti ovaj."

Drama

POLA MEKLEJN

Kruženje oko sunca

Prevod: MILICA CVETKOVIĆ

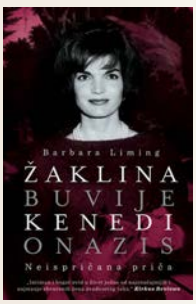
Pola Meklejn je ovdašnjoj publici poznata kao autorka bestselera *Pariska žena*, biografskog romana o Ernestu Hemingveju i njegovoj ženi Hedli Ričardson, i njihovom životu u krugu „izgubljene generacije" u Parizu tokom ludih dvadesetih godina. U ovoj knjizi, koja će se uskoro pojaviti u knjižarama, donosi biografsku priču o jednoj izuzetnoj ženi – Beril Markam, slavnoj i neustrašivoj britanskoj avijatičarki koja je prva s istoka sama preletela Atlantik. Odrasla je u Keniji, uz oca, trenera trkačkih konja, ali i urođeničko pleme Kipsigi, koje je živelo na očevoj zemlji. Nekonvencionalno vaspitanje i urođeni temperament načinili su je smelom i strasnom devojkom snažne volje i zaljubljenu u avanturu. Udala se sa šesnest godina, ali ubrzo je napustila muža i postala profesionalni trener konja, što skandalizuje visoko društvo kome je pripadala. Zatim ulazi u dekadentno hedonističko britansko društvo u Srećnoj dolini u Keniji i upliće se u tragičan ljubavni trougao s lovcem Denisom Finčom Hatonom i Karen Bliksen, autorkom romana *Moja Afrika*. Ovo iskustvo je iz korena menja, i ona se okreće novoj strasti – letenju. Meklejnova u ovoj knjizi pripoveda o njenom uzbudljivom životu i avanturama.

Biografija

BARBARA LIMING

Žaklina Buvije Kenedi Onazis: Neispričana priča

Prevod: BRANISLAVA RADEVIĆ-STOJILJKOVIĆ

Žaklina Buvije Kenedi Onazis (1929-1994) jedna je od ikoničnih figura XX veka. Rođena u bogatoj aristokratskoj porodici francuskog porekla, novinarka u mladosti, supruga američkog predsednika Džona Kenedija, a potom grčkog milijardera Aristotela Onazisa, popularna Džeki je šezdesetih i sedamdesetih godina bila modni simbol i medijska zvezda prvog reda. Ova knjiga pruža njenu detaljnu biografiju, osvetljavajući i mračniju stranu njenog života – tridesetogodišnju borbu s traumom atentata u Dalasu 1963. godine koji ju je progonio čitavog života i zbog koga joj je dijagnosticiran poremećaj posttraumatskog stresa (PTSP). „Barbara Liming istražuje naizgled magični svet Džekine mladosti, njen brak kao iz bajke, sa zgodnim i bogatim senatorom i predsedničkim kandidatom, kao i njenu zapanjujuću transformaciju u politički veštu suprugu i jedinstvenu prvu damu", rečeno je o ovoj knjizi. „Ova produhovljena mlada žena odbacila je ideju 'bezbednog braka' u kojem bi bila supruga društveno istaknutog ali krajnje predvidljivog muškarca, što ju je dovelo do Džona Ficdžeralda Kenedija, a potom i do međunarodne slave. Međutim, trauma usled muževljeve pogibije oštetila ju je mnogo više nego što se ikada saznalo. Do sada."

Ljubavni

KRISTINA KABONI

Tajanstveni put mirisa

Prevod: GORDANA BREBERINA

Italijanska spisateljica Kristina Kaboni živi s mužem i troje dece na Sardiniji, u okolini grada Kaljarija, puno radno vreme posvećuje pisanju, radi i u porodičnoj firmi za uzgoj pčela i proizvodnju meda, a njena velika strast su ruže, koje takođe uzgaja, odnosno svet mirisa i prirodnih esencija. Svoj prvi roman *Tajanstveni put mirisa* predstavlja posvetila je upravo toj svojoj strasti prema mirisima. Junakinju romana Elenu majka je napustila još dok je bila dete. Otada je mogla da računa jedino na samu sebe, a da bi se odbranila od udara sudbine trudila se da bude jaka i emotivno zatvorena. Svoje strahove i strepnje smirivala je je jedino kad je bila okružena esencijama cveća, drveta i začina. Za nju su mirisi postali put do srca drugih ljudi – svaki donosi određeni osećaj i utiče na raspoloženje: perunika uliva poverenje, mimoza daruje sreću, vanila štiti, žuka nam ne dozvoljava da se predamo. Sada joj je dvadeset šest godina i ona odlazi u Pariz, prestonicu mirisa u kojoj se oni još prave u skladu s pravilima drevnog umeća, sa namerom da svojim parfemima osvoji taj grad. Elena ume svojim umećem da ispuni želje, da napravi miris koji će pomoći da se ponovo osvoji stara ljubav, da se pobedi stidljivost, pronađe spokoj... A onda se njoj desi ljubav za koju nema leka.

Havanska deklaracija: Susret pape i patrijarha Ruske pravoslavne crkve

Dan kada se pisala

Susret pape Franje i patrijarha Kirila šalje snažnu poruku, a njegove posledice će se tek videti. Naravno da neće doći do naglog približavanja dve crkve niti do raspetljavanja teoloških i drugih čvorova koji postoje već vekovima. Ali, u trenucima kada je ekumenski dijalog u zatišju, kada su sukobi jedina konstanta savremenosti, razgovori između verskih vođa jesu znak nade. Ovaj susret neće imati revolucionarne rezultate, ali jeste revolucionaran

O "BOGOZAPOVEĐENOM JEDINSTVU": Papa Franja i patrijarh Kiril
AP Photo

Dvanaestog februara 2016. godine papa Franja i patrijarh Ruske pravoslavne crkve Kiril ispisali su istoriju. "Doći ću gde god ti želiš. Pozovi me i stižem", kazao je poglavar Rimokatoličke crkve ruskom patrijarhu pre oko godinu i po. Iako je susret, imajući u vidu skorašnje odnose Vatikana i Rusije, Rimokatoličke crkve i Ruske pravoslavne crkve, a pre svega istorijski trenutak u kojem se svet nalazi, bio donekle očekivan, ipak je iznenadio i one upućene u međucrkvene odnose. Naime, ma koliko je bilo izvesno da će do njega doći, malo ko je verovao da će se dogoditi baš sada. Predstavnik RPC kazao je da je vest o susretu bila neočekivana čak za i ljude unutar Crkve, dodajući da nije bilo nikakvog razgovora o tome, već da se radilo o odluci koju je patrijarh Kiril doneo sam.

U prilog ovome ide i činjenica da je sredinom januara mitropolit Ilarion Alfejev, nezvanično drugi čovek RPC, izjavio da se još nisu stekli uslovi za održavanje sastanka. A onda je, samo koju nedelju potom, stigla vest da će se na Kubi, na aerodromu u Havani, zaista sresti papa i patrijarh najbrojnije pravoslavne crkve. Papa Franja je, dok je leteo ka Havani, na svom Tviter nalogu napisao: "Susret sa patrijarhom Kirilom je Božiji dar."

SADA JE SVE LAKŠE

Prva upečatljiva slika koja je stigla sa aerodroma "Hose Marti" je slika dvojice velikodostojnika koji drže jedan drugog za ramena i blago se osmehuju. "Mi smo braća", ponovio je papa Franja nakon zagrljaja sa moskovskim patrijarhom. "Sada je sve lakše", uzvratio je patrijarh Kiril odmah na početku razgovora. To olakšanje je moglo da se odnosi na dalji razvoj međucrkvenih odnosa, ali i na otopljavanje napetosti koja je sigurno postojala pre samog susreta. Iako je atmosfera bila, kako su izveštavali novinari sa lica mesta, svečana, uzvišena i prijateljska, to se ne bi moglo reći za odnose dve crkve u bliskoj prošlosti. Sastanak je pripreman oko dve godine. A papa i patrijarh

istorija

razgovarali su nasamo oko dva sata.

Nakon toga pridružili su im se najbliži saradnici, kardinal Kurt Koh i pomenuti mitropolit Ilarion Alfejev. I papa i patrijarh su razgovor opisali kao otvoren, bratski i iskren. Nakon 3 sata i 45 minuta boravka u Havani, papa Franja je odleteo dalje za Meksiko Siti. Jedan drugome su poklonili darove koji simbolišu dobre odnose Istoka i Zapada. Osim snažne poruke kroz samu činjenicu da se susret zaista dogodio, papa i patrijarh potpisali su i zajedničku izjavu. Dok su je potpisivali, u pozadini su stajali njihovi saradnici i predsednik Kube Raul Kastro.

Kako je došlo do susreta na koji se čekalo vekovima? Odnosno, kako je moguće da do njega nije došlo ranije?

Prethodnici pape Franje su dugo pokušavali da se vide sa ruskim patrijarsima, ali su ti pokušaji bili neuspešni. Papa Jovan Pavle II i ruski patrijarh Aleksej II su čak 1997. godine i zakazali susret, ali je cela stvar otkazana. Nemački "Di Velt" opisuje odnose Rimokatoličke crkve i RPC prethodnih decenija, pogotovo osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka, kao toliko loše da se Vatikan čak bolje slagao sa ruskom vladom nego sa ruskim patrijarhom.

PRELETANJE UKRAJINE

Jedna od glavnih tačaka sporenja između Rimokatoličke crkve i RPC je Grkokatolička crkva u Ukrajini na čiju se obnovu početkom devedesetih godina prošlog veka gleda kao na trojanskog konja i, kako su to govorili mnogi, "zlokobni napad na samo pravoslavlje". Problem unijata, katolika istočnog obreda, naravno nije samo teološke prirode već je tu reč o sukobima oko imovine i oko vernika, oko političkih i društvenih pitanja.

Prisutna su, naravno, i vekovna teološka razilaženja između Istoka i Zapada, kao i neprijateljstvo koje deo RPC, i to u višim strukturama, i danas gaji prema Rimokatoličkoj crkvi. Rimokatolička crkva je u Rusiji često optuživana za prozelitizam, a surevnjivost u odnosima se od 2002. posebno rasplamsala. Međutim, poslednjih godina, Vatikan i Moskva uspevaju da mahom reše, a mahom potisnu međusobne razmirice. RPC naglašava da je susret pape i patrijarha omogućen dobrim delom i zato što Pravoslavna crkva nije više "ugrožena" od strane Vatikana, kada je reč o prozelitizmu (o čemu svedoči i veoma mali broj konvertita u Rusiji).

Takođe, ne treba zanemariti da su na čelu dveju crkava ličnosti koje su ekumenski otvorene, što se posebno odnosi na papu. Kada je reč o odnosu sa RPC, pomaže i to što papa nije neko ko klima apriori glavom na politiku SAD, kao i što se viđao sa predsednikom Rusije Vladimirom Putinom, za kojeg je poznato da ima veoma bliske odnose sa crkvenim vrhom. Iako u RPC tvrde da susret nema nikakvu političku pozadinu, zapadni mediji su o tome dosta pisali. Glavni akcenat je bio na koristi koju predsednik Rusije Vladimir Putin može izvući iz susreta pape i patrijarha.

Ponašanje Rimokatoličke crkve poslednjih godina, odnosno njenog glavnog »

Život po sopstvenim pravilima

Foto: Reuters

Kubanci se nadaju da će susret dve crkve u Havani još više doprineti miru i harmoniji, koji i inače vladaju kubanskim društvom

Za "Vreme" iz Havane

Haos u Havani u kome Kubanci neometano funkcionišu bio je uobičajen, dok se u njoj odigravao istorijski susret predstavnika dve najveće hrišćanske crkve. Meštani Havane se na svakom koraku očigledno vrlo vešto bore sa svakodnevnim izazovima u sistemu u kome žive, ali istovremeno im se na licu može prepoznati mir koji nose u sebi.

Na ulicama se po bojama i različitim obeležjima vidi prožimanje različitih vera i kultura iz kojih je kubanski narod i nastao. Centar Havane je najgušće naseljen deo grada i sa najvećom stopom siromaštva. U zgradama oronulim od starosti, koje deluju kao da su neuseljive, žive i do tri generacije u jednom stanu. Uprkos tome, kubanski đaci trčkaraju u besprekorno ispeglanim i čistim uniformama sa pionirskim maramama oko vrata i belim soknama.

Vrata kubanskih domova su uglavnom bezbrižno odškrinuta zbog vlage, što omogućava da se dožive autentični kubanski domovi. Cvetni nameštaj najrazličitijih boja prekriven miljeima, skroman televizor iz devedesetih godina pojačan do daske i mesto za molitvu sa ikonom sveca. Iako mnogo ljudi ne ide u crkvu, svaki dom predstavlja hram.

VESNICI HARMONIJE I MIRA

Iako su poznati kao veoma religiozan narod, Kubanci svoju veru doživljavaju veoma privatno. O politici i religiji govore ljubazno, ali rezervisano. Susret pape Franja i patrijarha Kirila za Kubance je protekao uobičajeno. "Ova poseta je interna. U štampi nemamo mnogo informacija o tome i niko ne zna kuda će se oni kretati. Veoma smo srećni što se ovo događa u Havani jer to našem narodu donosi harmoniju", rekla nam je prolaznica na dan njihovog susreta.

Predstavnici crkve u Havani objasnili su nam da je za Kubance velika privilegija što je Kuba odabrana kao destinacija pomirenja. Na drugoj strani grada, u pravoslavnoj ruskoj crkvi zatekli smo pripreme za posetu patrijarha Kirila, gde je 14. februara održao zatvorenu liturgiju.

Kubanski mediji ocenili su susret pape Franja i patrijarha Kirila kao uzvišen i svečan momenat za Kubu koji najavljuje scenario dijaloga i mira, piše nedeljnik "Orbe". Dnevni listovi "Granme"

DRAGI GOST: Papa Franja i Raul Kastro
AP Photo

predstavnika, sigurno je doprinelo da do susreta dođe, ali je stradanje hrišćana na Bliskom istoku po svemu sudeći ipak bio ključni argument da se patrijarh Kiril odazove na velikodušan i nimalo sujetan poziv pape Franje da se sretnu gde i kad god on to želi.

Odabir Kube bio je neočekivan. Kada je reč o praktičnim stvarima, patrijarhu je to bila prva zemlja njegove ture po Južnoj Americi, a papa Franja je otišao nakon toga u petodnevnu posetu Meksiku, tako da se Kuba našla kao zgodno, zajedničko raskršće posle kojeg će svako nastaviti svojim putem. Patrijarh Kiril je od početka smatrao da susret ne bi trebalo da se održi u Evropi jer je ona mesto hrišćanskih sukoba i ratova. Susret u VIP sali aerodroma "Hose Marti" omogućio je i da obojica poglavara budu na istoj ravni – nije bilo domaćina i gosta, što je stvar na koju se u crkvenim odnosima pažljivo gleda. Konačno, poznato je da Rusija oseća Kubu kao blisku, kao i da je papa tamo rado viđen gost. Poslednji put je bio pre pet meseci, odigravši veoma važnu ulogu u ponovnom uspostavljanju diplomatskih odnosa sa Sjedinjenim Američkim Državama, koji su prekinuti pre 54 godine.

Pisano je o tome kako je Kuba odabrana jer je dovoljno daleko od Rima i Moskve, ali verovatno i zbog toga što je dovoljno blizu i jednima i drugima. Prijem kubanskih vlasti je bio naravno srdačan, a reporteri sa lica mesta izveštavali su kako je Raul Kastro, ispraćajući papu, stajao na aerodromu i mahao, dugo mahao sve dok se avion sa papom Franjom nije već gubio u vazduhu.

HAVANSKA DEKLARACIJA

Izjava koju su papa i patrijarh potpisali ima trideset tačaka. Zanimljivo je, za one koji prate tu tematiku, da u prvim tačkama deklaracije stoji da dve crkve tuguju zbog gubitka jedinstva do koga je došlo kao posledice ljudske slabosti i greha, a protiv volje Hristove, kao i da se nadaju, nastavlja se dalje u tekstu, da će, iako svesni mnogih prepreka, njihov susret doprineti dostizanju "bogozapoveđenog jedinstva". Što je, mora se priznati, vrlo ekumenska izjava za ruskog patrijarha.

Dosta pažnje je posvećeno stradanju i progonu hrišćana u mnogim zemljama Bliskog istoka i severne Afrike gde se, kako je naglašeno, istrebljuju čitave porodice, ruše sela i gradovi, uništavaju hramovi, gde se, kao u Siriji i Iraku, događaju masovni egzodusi hrišćana u mestima gde su živeli još od vremena apostola. Dvojica poglavara su pozvala na sakupljanje humanitarne pomoći, na saosećanje sa patnjama onih koji su drugih verskih tradicija, a najpre naglasili da pozivaju svetsku zajednicu da objedini napore kako bi se stalo na put terorizmu. Patrijarh Kiril i papa su još naglasili da verske vođe moraju vaspitavati

i "Juvetud rebelde" takođe prenose da je ovaj istorijski događaj načinio Havanu centrom mira i dijaloga. Na dan susreta dva poglavara sve televizije prenosile su ovaj događaj, a u kubanskoj štampi je tih dana najviše pažnje posvećeno susretu patrijarha Kirila sa bivšim predsednikom Kube Fidelom Kastrom, koji se sve ređe pojavljuje u javnosti.

ISTE VREDNOSTI

Jak utisak na Kubi ostavljaju osećaj bezbednosti i lakoća sa kojom se turisti kreću usred nemaštine. "Bezbednost na Kubi potiče iz toga što imamo samo jednu političku partiju. Nema mnogo različitih mišljenja, tako smo naučeni. Još u školi su nam svima usađene iste vrednosti, da se okupljamo i pomažemo jedni drugima. Zato su te vrednosti tako snažne i danas", objasnila nam je Dejdi, turistički vodič iz Vinjalesa. "Država nikada nije imala problema sa religijom. Na početku revolucije nisu blagonaklono gledali na vernike, ali vlast nikada nije branila ni sankcionisala bilo čiju veru. S vremenom se to promenilo, vlada je shvatila da to donosi mir i harmoniju i sada ima sve više katolika na Kubi."

Većina mladih na Kubi takođe deli iste vrednosti, iako imaju dodira sa zapadnom kulturom, patriotski duh je veoma izražen. U Havani postoje hot spotovi u parkovima i u blizini hotela gde se mogu videti ljudi sa pametnim telefonima, ajpedima i laptopima. Postoji i jedan tržni centar, veoma oskudno snabdeven. Supermarketi imaju uglavnom najviše dva brenda jednog proizvoda, a Kubanci zbog embarga mogu da kupuju samo ograničene količine hrane. Oskudevaju i u kozmetici, maskara je recimo dragocenost za kubanske žene, što ni najmanje ne narušava njihovu afričku lepotu i španski temperament.

Promene na Kubi se polako dešavaju. Globalizacija pokušava da joj priđe sa svih strana i menja je polako, spolja i iznutra. Stare zgrade neobaroknog stila ruše se zbog izgradnje hotela od mermera i mesinga. Oldtajemeri različitih američkih marki s početka dvadesetog veka sve više se koriste za taksi usluge i kao turistička atrakcija, dok se Kubanci dovijaju kako da nabave pežoa ili kineskog gelija. Šta god da buduće godine donose, nestanak Kube kakva postoji skoro pedeset godina biće ne samo veliki gubitak, već i snažan šok za Kubance. Jer, kao što je rekao patrijarh Kiril, "oni su jedini narod koji je dokazao da može da živi po svojim pravilima".

SANJA ZRNIĆ

svoju pastvu da poštuje drugo i drugačije, kao i da se nijedan zločin ne može vršiti u ime Božje.

Papa je mnogo puta do sada govorio o ekumeni krvi. Još u junu 2013, u jednom od intervjua, izjavio je: "U nekim zemljama ubijaju hrišćane zbog toga što nose krst ili imaju Bibliju i pre nego što ih ubiju, oni ih ne pitaju da li su anglikanci, luterani, katolici ili pravoslavci. (...) Za one koji ubijaju mi smo hrišćani, ujedinjeni u krvi", da bi drugom prilikom kazao: "Ako nas neprijatelj ujedinjuje u smrti, ko smo mi da se delimo u životu?"

BRAĆA PO HRISTU

Nekoliko tačaka se odnosi na socijalno učenje dveju crkava. RPC je, inače, jedina pravoslavna crkva koja je izašla u javnost sa vrlo jasnim i detaljnim Dokumentom o svom socijalnom učenju, odnosu prema ljudskim pravima, dostojanstvu, moralu, ispravnom življenju (delovi tog Dokumenta su, istini za volju, dosta kritikovani)... Iako se u nekim segmentima razilaze, ruski stavovi su po dosta pitanja bliski rimokatoličkim. U sveže potpisanoj izjavi kritikuju se društva u kojima ideologija agresivnog sekularizma predstavlja opasnost za versku slobodu i religiju uopšte, kao i potrošački mentalitet koji ne haje za resurse same planete. Konačno, predstavnici dve najveće hrišćanske zajednice založili su se za očuvanje porodice, koja je danas u krizi, kao i za brak kao akt "slobodne i verne ljubavi između muškarca i žene", pobunivši se, kako je očekivano, protiv abortusa i eutanazije. (Da, papa Franja se po ko zna koji put, na razočaranje pojedinaca, oglasio protiv homoseksualnih brakova.)

Jedna od glavnih poruka samog Dokumenta glasi: "Mi nismo suparnici već braća."

Naime, kada je reč o konfliktu u Ukrajini – što je tema za koju su se mnogi pitali da li će se naći na dnevnom redu – on je dobio dosta pažnje. Sve strane u konfliktu su pozvane na "solidarnost i aktivno mirotvorstvo", a dalje se nastavlja: "Pozivamo naše Crkve u Ukrajini da se trude da ostvare društvenu slogu, da se uzdržavaju od učešća u sukobu i da ne pružaju podršku daljoj eskalaciji sukoba." Ovaj ton je naišao na veliko razočaranje mnogih u Ukrajini, a grkokatolički poglavar Svjatoslav Ševčuk je izjavio da se vernici njegove Crkve osećaju izdanim od strane pape.

Kritike dolaze, mada indirektno, i od dela zapadne javnosti jer je papa u dobrim odnosima sa Rusijom, koja na ovaj način može postati popularnija na Zapadu. Sigurno je da će i patrijarh Kiril biti kritikovan od strane svojih jer se uopšte susreo sa predstavnikom Vatikana. Ipak, dominantni tonovi su tonovi nade.

Kao i u svim susretima ovakvog tipa, njegov značaj je simbolički i dalekosežan. Mora se priznati da je stolovanje pape Franje i obeleženo simboličnim gestovima koji ostavljaju, bez previše reči, duboke tragove.

Susret dvojice crkvenih predstavnika šalje snažnu poruku, a njegove posledice će se tek videti. Naravno da neće doći do naglog približavanja dve crkve niti raspetljavanja teoloških i drugih čvorova koji postoje već vekovima. Ali, u trenucima kada je ekumenski dijalog u zatišju, kada su sukobi jedina konstanta savremenosti, razgovori između vođa jesu znak nade, ali i predstavljaju klice mira, do kojeg se stiže korak po korak. Ovaj susret neće, na prvu loptu, imati revolucionarne rezultate, ali jeste revolucionaran. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Pakt sa osiromašenim narodom

Nekada je Aleksis Cipras predvodio ulične proteste protiv drastičnih mera štednje, danas Grčku blokiraju nezadovoljni poljoprivrednici i preduzetnici kojima prema diktatu kreditora mora da podigne poreze i doprinose. Ipak, Siriza i dalje veruje u savez koji je sa osiromašenima sklopila protiv bogatih i moćnih

Za "Vreme" iz Soluna

Levičarska Siriza sa Aleksisom Ciprasom na čelu na vlast je došla 25. januara 2016. Očekivanja njenih glasača u prezaduženoj zemlji posrnule ekonomije i narušenog socijalnog sistema bila su velika. Godinu dana kasnije mnogi imaju gorko-slatko osećanje. Gorko, jer su mnogi grčki levičari razočarani bolnim kompromisom s evropskim kreditorima na koji je ipak pristala Ciprasova vlada, a koji nije značio ništa drugo do još veću štednju i smanjenje plata i penzija. Slatka, jer je zbog ovog kompromisa i ateriranja Sirize u "pustinju realnosti" Grčka učvrstila svoju do tada nesigurnu poziciju u evrozoni i po prvi put videla svetlo na kraju tunela, pošto su se kreditori striktno obavezali da će značajno smanjiti neodrživo visok dug zemlje.

Može prvi levičarski premijer u Evropskoj uniji Aleksis Cipras (41) da nas podseća koliko god hoće kako je ponosan na bitke koje su on i njegova vlada vodili protiv nametnutih mera štednje i Berlina, te kako će nastaviti u istom borbenom duhu, ali je činjenica da danas prolazi kroz najkritičniju fazu svoje vlasti od kada je bio prisiljen da potpiše novi, treći po redu memorandum sa grčkim kreditorima. Grčka se sada ponovo nalazi u crvenoj zoni opasnih turbulencija. Poljoprivrednici i samostalni preduzetnici su opet izašli na ulice, traktori su blokirali auto-puteve i granične prelaze, štrajkovi i demonstracije su svakodnevna pojava, a sve zbog toga što se novi zakoni o socijalnom osiguranju i porezima moraju izglasati i na taj način sprovesti novi ugovor koji je Ciprasova vlada potpisala s kreditorima.

U septembru prošle godine Cipras je glatko potvrdio vlast na prevremenim parlamentarnim izborima, uprkos tome što je jasno rekao da će realizovati sporazum o strogoj štednji koji je bio prisiljen da potpiše, ali je obećao da će pritom da zaštiti ekonomski i socijalno najslabije društvene slojeve. Sada, kad je došlo vreme da se sporazum izglasa u parlamentu i primeni u praksi, mnoge društvene grupe i celokupna opozicija vrše veliki pritisak na Ciprasovu vladu, koja po tom pitanju ne želi da popusti. Kreditori sa svoje strane insistiraju na još većem smanjenju grčkih penzija u zamenu za povoljnije reprogramiranje grčkog duga.

LOV NA BOGATE PORESKE PRESTUPNIKE

Grčki premijer je u intervjuu za nedeljno izdanje novina "Avgi" (Zora) od 14. februara ponovio kako novo smanjenje penzija predstavlja za vladu "crvenu liniju", uz napomenu da su od 2010. godine penzije umanjene dvanaest puta, ukupno za oko 40 odsto. Kaže i da će Grčka bez obzira na sve ekonomske teškoće "uskoro zatvoriti otvorene frontove i okrenuti novi list".

"Mi se ne bojimo demonstracija, jer

IZMEĐU ČEKIĆA I NAKOVNJA: Aleksis Cipras
FOTOGRAFIJE: AP Photo

smo s narodom, a ne s kravatama. Istorija se ne piše ćutanjem, nego borbom", rekao je Cipras, pozivajući pobunjene poljoprivrednike na dijalog kako bi se za njih pronašlo neko kompromisno rešenje u novom zakonu o osiguranju koji mora da se izglasa po hitnom postupku. Bogatima, koji su ogroman novac izneli u inostranstvo, poručio je da je došlo vreme za naplatu poreza, te da će Grčka na taj način prevazići finansijske teškoće, i najavio odlučnu borbu protiv korupcije.

Treba napomenuti da su u periodu od 2010. do 2014. porezi za nižu i srednju klasu, koje čine 90 odsto populacije, uvećani za 337 odsto, dok su porezi za onih deset odsto najbogatijih Grka povećani za samo devet odsto. Ciprasova vlada pokušava da uvede red u poreski sistem. Pre nekoliko dana tako je Stavros Papastavru, advokat i saradnik bivšeg desničarskog premijera Adonisa Samarasa, bio primoran da plati porez i kaznu od 3,3 miliona evra da ne bi bio procesuiran za 5,4 miliona evra koje je ilegalno izneo u

inostranstvo. U sličnoj poziciji se nalazi oko 50.000 grčkih državljana, čija imena su izložena na raznim listama poreskih utajenika i od kojih grčke poreske vlasti traže da opravdaju sume veće od 100.000 evra koje su za poslednjih nekoliko godina uložili u strane banke. Ukoliko na osnovu novog zakona ne plate naknadno poreze i kazne, preti im zatvorska kazna i oduzimanje imovine. Zbog toga raznorazni oligarsi preko medija pod njihovom kontrolom žestoko napadaju Ciprasovu vladu, u nadi da će izazvati prevremene izbore, ostvariti scenario o "privremenoj levoj zagradi" i stvari vratiti na staro. Većina Grka, ipak, ne naseda na to.

HUMANITARNA KATASTROFA

Za proteklih sedam kriznih godina grčka ekonomija pala je za gotovo 30 odsto BDP-a, prosečan Grk je izgubio 40 odsto svoje kupovne moći, a nezaposlenost je zakucana na preko 25 odsto. Grčko društvo, kojim je nekada dominirala jaka srednja klasa, dobilo je karakteristike neravnopravnog klasnog društva. Dok su ogromni delovi srednje klase velikom brzinom tonuli na socijalno dno, desetak odsto najbogatijih Grka uvećavalo je svoje prihode.

To je omogućila politika prethodnih vlada, koje su sprovodile horizontalne rezove uvećavajući poreze za zaposlene i penzionere, dok su bogataši uživali sve privilegije. To je na kraju uticalo na izborno ponašanje Grka. Do 2012. godine građani Grčke su glasali na osnovu svojih tradicionalnih ideoloških ubeđenja, pa su tako desničari glasali za desničarske stranke, levičari za levičarske, dok se centar kolebao čas u jednom, čas u drugom pravcu. Od 2012. godine svedoci smo masovnih promena izbornog ponašanja: Grci su počeli da glasaju uzimajući u obzir više klasne nego ideološke razlike.

Tako je osiromašeni srednji sloj gradskih i seoskih područja počeo masovno da glasa za stranke za koje veruju da će zastupati njihove interese, posebno za levu Sirizu. Nasuprot njima, stanovnici bogatih gradskih četvrti i velikoposednici iz ruralnih područja nastavili su da glasaju za stranke kao što su konzervativna Nova demokratija i Pasok sa leve strane centra. To je postalo jasno posle poslednja tri izborna odmeravanja u 2015. godini i to je bio glavni ključ Sirizinog uspeha, uprkos žestokom propagandnom ratu. Stvoren je širok socijalni savez sa osiromašenim slojevima koji su najviše trpeli u godinama krize.

Već od prvog dana vlada Aleksisa Ciprasa je usvojila niz mera za ublažavanje humanitarne katastrofe. Tako je napravljena elektronska kartica kojom nezaposleni i siromašni mogu da potroše 70 evra mesečno na osnovne prehrambene proizvode u supermarketima, uvedena je dotacija za stanarinu od 210 evra mesečno za svaku četvoročlanu porodicu u kojoj su roditelji nezaposleni, izglasan je zakon o besplatnoj struji od 350 KW mesečno za siromašne, kao i besplatna bolnička nega za sve one koji su ostali bez socijalnog osiguranja. Ovim merama za koje se iz budžeta godišnje izdvaja 220 miliona evra, preko pola miliona siromašnih i nezaposlenih Grka spaseno je od humanitarne katastrofe. »

IZGUBLJENE ILUZIJE: Neredi u Atini

Pored toga, stanovi i kuće u kojima ljudi žive su zaštićeni od hipotekarnih bankarskih kredita, građanima su poreska dugovanja podeljena na sto rata, nakon čega su odahnuli mnogi pripadnici srednjeg i nižeg staleža.

Ciprasova vlada je izglasala i niz Grčkoj posve stranih zakona, kao što je zakon o izdavanju grčkog državljanstva za decu imigranata rođenoj u Grčkoj, antirasistički zakon protiv nacionalne, verske i polne diskriminacije, kao i zakon o civilnom partnerstvu za istopolne parove.

ŽESTOK OTPOR

Kao nastavak ove politike i uprkos činjenici da je primorana da uveća poreze i smanji potrošnju, Ciprasova vlada namerava da značajno umanji poreze i doprinose za građane čija su primanja manja od 12.000 evra godišnje, da analogno smanji poreze onima koji imaju prihode do 24.000 evra, a postepeno da uveća poreze za sve čija godišnja primanja premašuju ovu sumu. Buru nezadovoljstva bogatih izazvala je najava vlade da će građanima sa prihodima iznad 60.000 evra godišnje podići porez sa sadašnjih 42 odsto na 50 do 60 odsto.

Što se poljoprivrednika tiče, cilj je da se postepeno povećaju njihovi samodoprinosi kako bi i oni imali zagarantovanu minimalnu nacionalnu penziju od 385 evra mesečno, a porez bi se sa sadašnjih 13 odsto postepeno povećao na 26 odsto. Zauzvrat im se nude neoporezovane subvencije do 12.000 evra godišnje kao i mnoge druge olakšice.

Sve ove mere moraju da se sprovedu jer grčki kreditori traže da se u 2016. godini državni troškovi smanje za 1,8 milijardi evra, tj. jedan odsto BDP-a. To je prvi i osnovni uslov za pozitivnu ocenu novog grčkog programa štednje nakon čega bi se pokrenula velika diskusija o smanjenju grčkog duga (184 odsto BDP-a u 2016), što se smatra ključnim za pokretanje grčke ekonomije.

Međutim, reakcije poljoprivrednika, samostalnih preduzetnika i opozicije su tako žestoke da se postavlja pitanje da li će Siriza biti u stanju da sama iznese svu težinu reformi u trenutku kada MMF i ostali kreditori vrše pritisak da se još više skrešu penzije i plate, a pritom se samo u 2015. godini na grčkim ostrvima iskrcalo skoro milion izbeglica koje hrle na zapad i sever Evrope.

BITKA NA TRI FRONTA

Ključ leži u pozitivnoj oceni kreditora za sprovođenje programa štednje, kojom bi se otvorilo pitanje smanjenja duga. Ohrabruje činjenica da je grčka ekonomija izdržala zatvaranje banaka i kontrole kapitala, a pritom nije imala veliku recesiju u 2015. godini, dok je turizam sa 26 miliona posetilaca oborio sve rekorde, tako da je nezaposlenost pala na 24 odsto, dok su prihodi od poreza porasli, te se računa sa suficitom od 1,5 milijardi evra. Privredni rast se predviđa i za 2016. godinu. Međutim, ako bude bilo kašnjenja sa donošenjem pozitivne ocene, Grčka će se naći u veoma teškom položaju budući da istovremeno vodi bitku na tri fronta, rekao je grčki ministar privrede Efklidis Cakalotos.

Grčka je trenutno u središtu tri krize: ekonomske, izbegličke i bezbednosne. "Postoje konzervativne i ksenofobne sile u Evropi koje žele da pretvore Grčku u evropskog tamničara, u skladište očajnih duša, u novi Aušvic za izbeglice i migrante", kaže predstavnik Sirize u Evropskom parlamentu Stelios Kuloglu. On podseća na to da je belgijski ministar spoljnih poslova otvoreno rekao kako Grčka treba da izgradi kampove za 400.000 izbeglica, što bi bio vetar u leđa neonacistima i desničarskim ekstremistima.

"Za sada", kaže Kuloglu, "stanovnici Lezbosa su pokazali neverovatnu solidarnost. Na ovom ostrvu koje ima oko 70.000 stanovnika, samo 2015. je više od pola miliona izbeglica izvučeno iz mora. Stanovnici ovog ostrva zaslužuju Nobelovu nagradu za mir, ne samo zato što svakodnevno spasavaju ljudske živote, nego i zato što tim činom spasavaju dostojanstvo Evrope." Ako ništa drugo, u ogromnim troškovima za zbrinjavanja izbeglica koje snosi sama Grčka (0,5 odsto BDP-a u 2015) trebalo bi da solidarno učestvuju druge evropske zemlje, umesto što se traže nove mere štednje ili podižu novi zidovi. Izgleda da evropski kreditori neće propustiti priliku da i pitanje izbeglica dovedu u vezu sa ocenom za novi program štednje.

U svakom slučaju, MMF, Berlin i izbeglice će srednjoročno odrediti politička zbivanja u Grčkoj, s vladom koja odbacuje mogućnost prevremenih izbora, ali istovremeno traga za "društveno časnim" i "politički realnim" rešenjima, kako ne bi došla u novi sukob s kreditorima, ali ni sa svojim biračima.

Uprkos poteškoćama, grčki premijer Aleksis Cipras smatra da će 2016. biti "godina konačnog prekida sa starim", "nulta godina" za zemlju koja bi konačno trebalo da stane na noge. Pitanje je da li isti optimizam deli i grčki narod. ¶

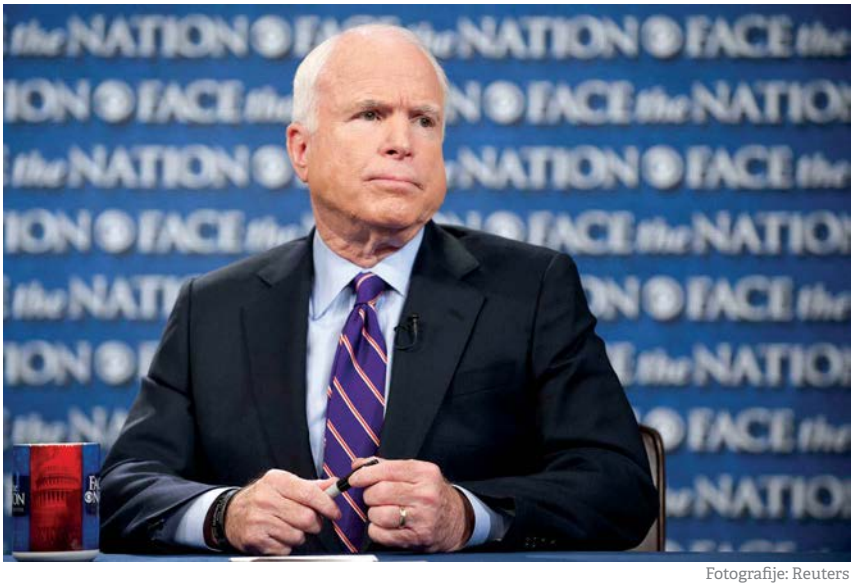
GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

Jastreb američke desnice

Senator iz Arizone Džon Mekejn, unuk i sin admirala ratne mornarice, odlikovani oficir i učesnik rata u Vijetnamu, ratni zarobljenik, zatim kongresmen, kandidat republikanaca za predsednika SAD, već decenijama važi za jednog od vodećih predstavnika konzervativne struje američke politike. On je bio "albanski lobista", zalagao se za bombardovanje Srbije i nezavisnost Kosova, a danas u Rusiji vidu glavnu pretnju za mir u svetu kojoj SAD moraju oštro da se suprotstave, gde god i kako god

"Da, da, da!" – upravo ovako je uticajni američki senator iz redova republikanaca Džon Mekejn, nakon što je prošle sedmice na poziv srpskog premijera Aleksandra Vučića boravio u poseti Beogradu, odgovorio na novinarsko pitanje da li će se, posle predsedničkih izbora u SAD, spoljna politika te zemlje promeniti i hoće li to uticati na američke odnose prema Balkanu i Srbiji.

Mada su domaći mediji iscrpno obaveštavali o susretu predsedavajućeg Odbora za oružane snage Senata SAD sa zvaničnicima u Beogradu, ovakav odsečan i kratak odgovor Džona Mekejna indikativan je pokazatelj kakvo raspoloženje vlada u najvišim krugovima američke politike.

Fotografije: Reuters

ČUVAR AMERIČKE DOMINACIJE

Džon Mekejn, koji je jednom prilikom sebe opisao kao "vojnika pešadinca Reganove revolucije", neumorno se tokom svoje višedecenijske karijere (u Kongres je prvi put izabran 1982. godine) zalagao za politiku dominantnog američkog preimućstva u svetu. Vodeći se mesijanskim uverenjem da su upravo "Amerikanci stvoreni da menjaju istoriju", Mekejn je gradio imidž odlučnog, beskompromisnog političara, osvedočenog patriote, koji služi interesima svoje domovine, bez obzira na cenu koju je potrebno platiti za to.

"Stari ratnik", kako ga naziva jedan deo njemu naklonjene štampe, aludirajući na njegove poodmakle godine (u avgustu će napuniti 80 godina), naučio je tokom svoje vojne i političke karijere kako se dobijaju, ali i gube važne bitke.

Kada je u septembru 1999. godine prvi put najavio da će se kandidovati za predsednika Amerike, upotrebio je reči kojih se ne bi postideo ni aktuelni "socijalistički" pretendent na mesto šefa Bele kuće, demokrata Berni Sanders. Mekejn je svojim pristalicama u Nju Hempširu tada poručio da se kandiduje kako bi se "izborio da našu vladu izbavi iz ruku moćnih brokera i njihovih posebnih interesa" i kako bi je "vratio ljudima i plemenitom cilju slobode kojem je stvorena da služi". Republikansku nominaciju za predsednika SAD nije osvojio. Favorit konzervativaca i njihovih uticajnih i bogatih sponzora bio je Džordž Buš mlađi, koji je odneo pobedu u stranci, da bi kasnije postao i 43. po redu predsednik Sjedinjenih Američkih Država.

"Mekejn je 'radio sve što smo od njega tražili u korist albanskog naroda, uključujući tu i naoružavanje OVK'"

KANDIDAT ZA PREDSEDNIKA

Osam godina nakon što je pretrpeo poraz u unutarstranačkom nadmetanju od predsednika Buša, konačno je 2007. godine iskoristio šansu da ga stranka podrži kao vodećeg republikanskog kandidata za predsednika SAD. Mekejn "uživa u svakoj dobijenoj bici, jer zna da bi to mogla da mu bude i poslednja", pisao je uticajni nedeljnik "Tajm". U aprilu te godine, ponovo u Nju Hempširu, senator iz Arizone objavio je da će se kandidovati za predsednika Amerike, "ne da bi postao neko, već da uradi nešto." Ovoga puta stranačka baza, kao i vodeći centri republikanaca, podržali su ga u toj nameri, iako je po anketama, kao i u sredstvima obezbeđenim za kampanju, daleko zaostajao za demokratskim protivkandidatom, sadašnjim predsednikom SAD Barakom Obamom.

Senator Mekejn pretrpeo je novi, još ubedljiviji poraz, obezbedivši glasove »

tek 173 elektorska delegata naspram Obaminih 365 glasova. Nešto bolje prošao je među običnim svetom (tzv. *popular vote*), jer je za njega glasalo 46 odsto birača koji su izašli na izbore, dok je Obamino ime zaokružilo 53 odsto. Upućeni u američke izborne procese objasnili su da je pozitivan ishod za Džona Mekejna u toj izbornoj trci, praktično od starta, bio nemoguća misija. Američki narod – već umoran od osmogodišnje vladavine republikanskog predsednika Džordža Buša i njegovih preskupih ratnih misija – nije želeo politički kontinuitet, smatrajući da bi Mekejnova pobeda bila gotovo ravna Bušovom "trećem mandatu".

Takođe, značajan faktor bile su godine i politička "istrošenost" kandidata. Barak Obama, nošen željom nacije za promenama, imao je tada 45 godina, za razliku od Mekejnovih 72. Još jedan razlog uticao je na izborni rezultat: odabir prvog saradnika, odnosno kandidata za potpredsednika Amerike. Džon Mekejn je za svog VP-a odabrao tada široj javnosti gotovo nepoznatu Saru Pejlin, nekadašnju guvernerku Aljaske, kandidatkinju nevičnu visokoj politici, ali zato vrlo izrazitih, napadnih i posve diskutabilnih desničarskih stavova po brojnim pitanjima od nacionalnog značaja, iza koje je stajala radikalno konzervativna Čajanka. Pejlinova je čak postala i predmet ismejavanja u javnosti, nakon njene izjave da zbog geografske blizine Aljaske i Ruske Federacije ("Rusiju vidim iz svog doma") ona ima uvid u dešavanja u toj zemlji, te da stoga poseduje važno iskustvo u međunarodnim odnosima. Ona je jednom prilikom Severnu Koreju nazvala "saveznikom Amerike", a proslavila se i izjavom da globalno zagrevanje nije rezultat zagađenja i čovekovih aktivnosti.

KOSOVSKI LOBISTA

Brojne kontroverze pratile su političku karijeru uticajnog američkog senatora iz Arizone. Za ovdašnju javnost svakako je najznačajnija da je Džon Mekejn dugogodišnji lobista Albansko-američke građanske lige, koja je finansijski sponzorisala njegovu predsedničku kampanju. Prema rečima osnivača ove organizacije, bivšeg kongresmena Džozefa Diogvardija, senator Mekejn je "radio sve što smo od njega tražili u korist albanskog naroda, uključujući tu i naoružavanje OVK". Mekejn je aktivno podržavao albanski separatistički pokret na Kosovu i Metohiji, snažno se zalagao za bombardovanje Srbije 1999. godine, a među prvima je javno podržao jednostrano proglašenje "nezavisnosti" Kosova, smatrajući da je to "jedino rešenje". Osim putem izdašnih donacija, Albansko-američka građanska liga zahvalila je ovom vremešnom senatoru i tako što mu je dodelila svoju "Balkansku nagradu za mir". Povod je bio Mekejnov predlog senatske rezolucije u kojoj se Albanci pohvaljuju za "spasavanje svih Jevreja koji su živeli u Albaniji ili su tamo potražili utočište tokom holokausta".

Senatorov višedecenijski javni angažman omogućio mu je izuzetno razgranate kontakte širom sveta. Takođe, njegov imidž uticajnog političara, nezavisno od toga ko je trenutno na vlasti u Beloj kući, doprineo je da bude rado viđen gost gotovo na svim kriznim žarištima u svetu. Internetom odavno kruži fotografija koju mnogi teoretičari zavere smatraju krunskim dokazom da je upravo Amerika stvorila tzv. Islamsku državu. Kada je jednom prilikom senator Mekejn posetio sever Sirije, gde se sastao sa navodnim borcima protiv sirijskog predsednika Bašara al Asada, na jednoj od zajedničkih fotografija vidi se muškarac, za koga Mekejnovi politički protivnici tvrde da je niko drugi do ozloglašeni vođa ID-a Abu Bakr al Bagdadi. Senator je, naravno, porekao glasine, tvrdeći da muškarac sa slike "samo liči na Bagdadija".

I baš kao što je njegovom političkom uzoru, bivšem američkom predsedniku Ronaldu Reganu, bio potreban globalni ideološki protivnik – oličen u komunističkom Sovjetskom Savezu, toj "imperiji zla", kako je govorio – tek koju deceniju kasnije, Džon Mekejn poziva na totalni obračun Amerike, ovoga puta sa Rusijom i njenim predsednikom Vladimirom Putinom.

RUSKA PRETNJA

Kao predsednik senatskog odbora za naoružanje, on smatra da treba odgovoriti na sve snažniji ruski uticaj na Bliskom istoku, posebno otkako je zvanična Moskva otpočela vojnu intervenciju u Siriji. Džon Mekejn veruje da Rusija uništava američki kredibilitet i uticaj u tom važnom regionu, i da su Sjedinjene Države, zbog ruskog vojnog angažovanja u Siriji, izgubile poziciju svetskog lidera.

"To je tragedija, dragi moji Amerikanci – tragedija što smo dotle dogurali", rezignirano je poručio u Senatu.

A na Minhenskoj bezbednosnoj konferenciji održanoj prošlog vikenda, moglo bi se reći da je Mekejn bio glavna zvezda programa. On je oštro kritikovao dogovor o prekidu neprijateljstava u Siriji koji je njegova vlada postigla sa Rusijom, istakavši da će dogovor samo podstaći "vojnu agresiju" zvanične Moskve u toj zemlji.

Senator čvrsto

veruje da je Rusiju potrebno pritisnuti na svim mestima na kojima se politika Moskve ukršta sa američkim interesima, posebno apostrofirajući Ukrajinu. On je oštro napao i sopstvenu vladu, izjavivši da je način na koji su Sjedinjene Američke Države reagovale kada je u pitanju kriza u Ukrajini, "jedno sramno poglavlje u istoriji SAD". "Sramota me je svoje države. Stidim se svog predsednika i stidim se samog sebe što nisam učinio više kako bih pomogao tim ljudima", rekao je Mekejn. Pozivao je i na isporuku defanzivnog naoružanja Ukrajini, kako bi snage te zemlje nanele što veće gubitke pobunjenicima na istoku. Senator se zalagao i za dodatno pooštravanje sankcija Ruskoj Federaciji, smatrajući da bi i energente trebalo uvrstiti na listu sankcija, što bi ekonomski dodatno destabilizovalo Moskvu. Vrlo zanimljiva je i njegova izjava da upravo od SAD i zvaničnog Vašingtona zavisi da li će i kada sankcije Evropske unije protiv Rusije biti ukinute. Zbog ovako izrazitih antiruskih stavova, Rusija je američkog senatora uvrstila na svoju crnu listu osoba kojima se zabranjuje ulazak u tu zemlju.

SIN I UNUK ADMIRALA

Džon Sidni Mekejn III rođen je 29. avgusta 1936. godine u američkoj vojno-pomorskoj bazi Koko Salo, u Panami. Njegov deda, baš kao i otac, bio je uticajni mornarički admirali sa četiri zvezdice, što je mladog Mekejna prirodno opredelilo da i sam nastavi porodičnu tradiciju i završi mornaričku akademiju SAD, kao i pilotsku školu.

Nakon što je 1959. diplomirao, prijavljuje se u vojsku i učestvuje u Vijetnamskom ratu kao pilot. Njegov avion oboren je iznad Hanoja 26. oktobra 1967, gde je i zarobljen. U zatočeništvu je proveo gotovo punih šest godina. Oslobođen je 1973. godine, a 1981. definitivno napušta mornaricu i sa nekoliko odlikovanja biva penzionisan sa činom kapetana bojnog broda.

Nakon što je okončao vojnu karijeru ulazi u politiku, da bi već 1982. bio izabran za zastupnika Arizone u Predstavnički dom Kongresa SAD, gde je proveo dva mandata. Četiri godine kasnije izabran je u Senat, gde mu se i danas nalazi radno mesto. Džon Mekejn se dva puta ženio i ima sedmoro dece, od koje su četiri biološka, a tri usvojena deteta. Napisao je nekoliko knjiga, među kojima i memoare *Vera mojih očeva*, objavljene 1999. godine.

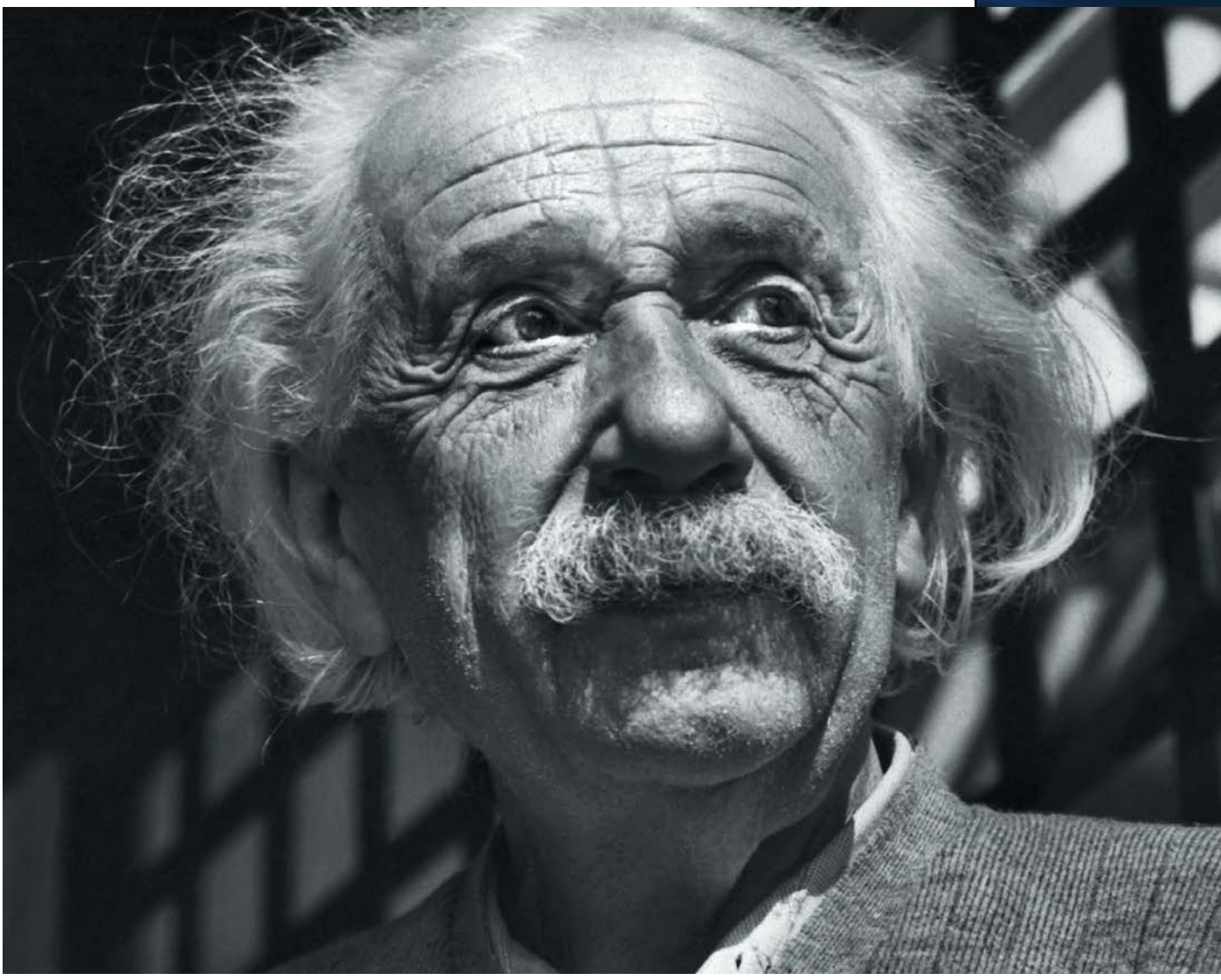
BEOGRADSKI SASTANAK

Mekejnova prošlonedeljna poseta Srbiji bila je značajna iz nekoliko razloga. Ti razlozi svode se na tri ključne reči: Kosovo, izbeglice i NATO. Nakon razgovora sa srpskim premijerom Aleksandrom Vučićem, uticajni republikanac rekao je da su "priznati i prepoznati" napori i napredak Beograda na normalizaciji odnosa sa Prištinom i unapređenju odnosa u regionu. Govoreći o vojnoj neutralnosti Srbije i eventualnom članstvu u NATO-u, Mekejn je naveo da su to pitanja o kojima odlučuju Srbija i srpski narod. Takođe, on je izjavio da će od vlade SAD zatražiti dodatnu pomoć Srbiji u borbi sa izbegličkom krizom, nakon što je u pratnji srpskih ministara Aleksandra Vulina i Nebojše Stefanovića posetio prihvatne centre u Adaševcima i Šidu. Srpski premijer zamolio je senatora Mekejna i druge američke zvaničnike da pomognu u očuvanju stabilnosti Zapadnog Balkana, zato što su, kako je naveo, mir i stabilnost ključ za naš dalji ekonomski napredak. "Neozbiljan je i neodgovoran svako ko misli da Srbija bez podrške Amerike može da ostane na evropskom putu i da ekonomski napreduje", rekao je Vučić. Sva je prilika da se iskusni senator Mekejn u potpunosti slaže sa ovom konstatacijom srpskog premijera. ¶

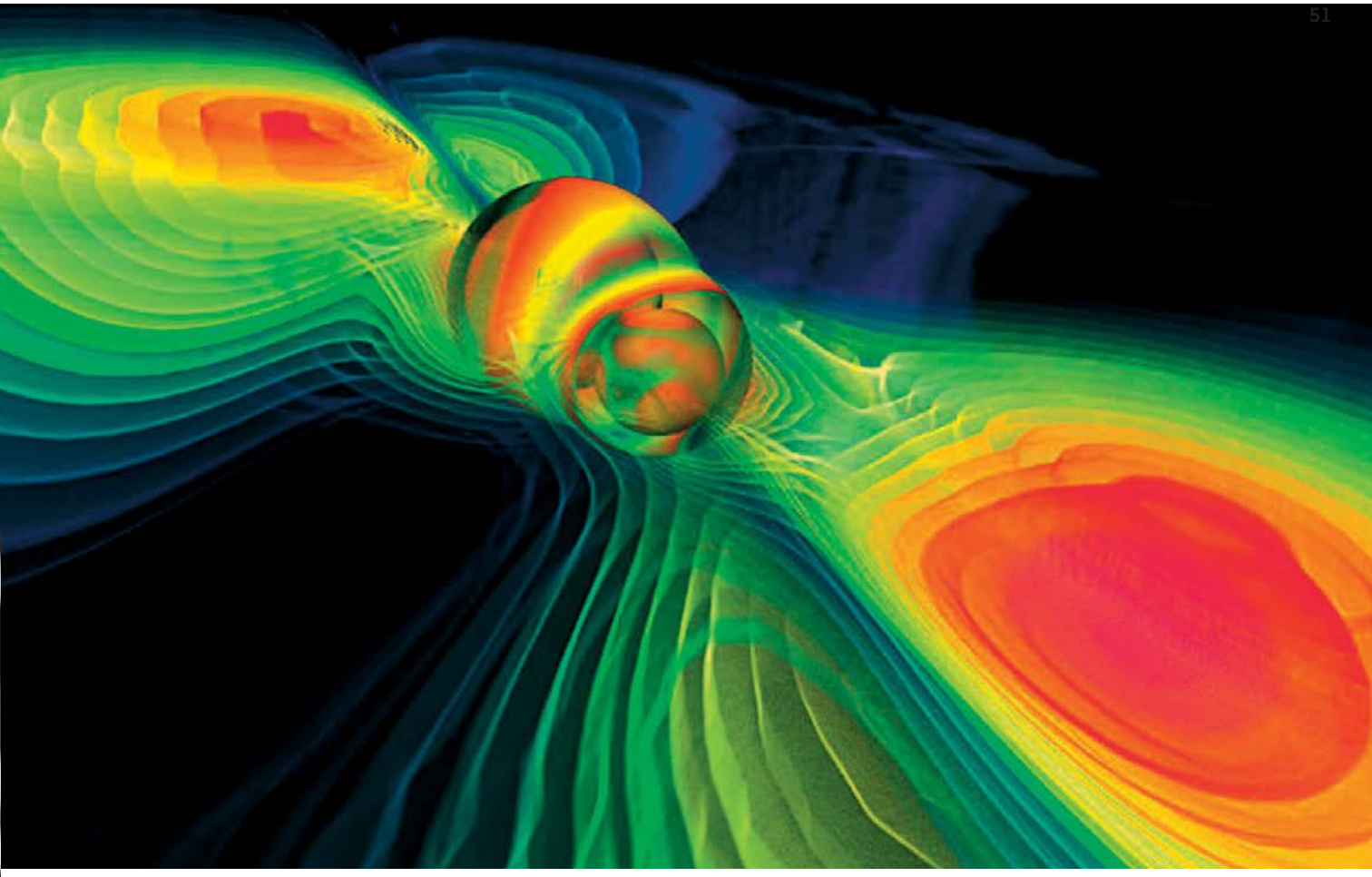
UROŠ MITROVIĆ

AJNŠTAJN JE OPET BIO U PRAVU

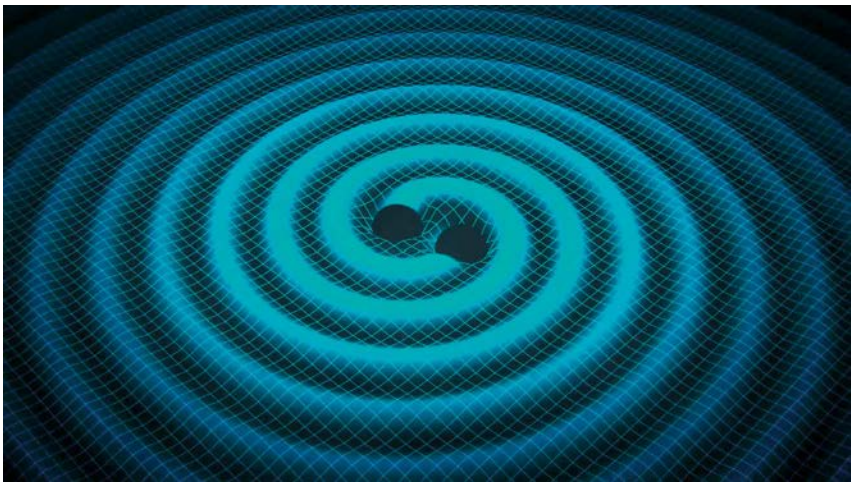
“Tamna materija i energija, supernove, gravitacioni talasi, teorija struna, sudbina vaseljene, sva ta savremena istraživanja imaju koren u opštoj teoriji relativiteta. Zato Ajnštajnovo delo spada u sam vrh ljudske misli i predstavlja kolosalno dostignuće civilizacije koje stoji rame uz rame sa Sikstinskom kapelom, Bahovom muzikom ili Antonionijevim filmovima”

"UMETNIK" I UMETNIČKE VIZIJE: Albert Ajnštajn; dve crne rupe i gravitacioni talasi – "poslednji valcer"
Fotografije: LIGO, AP i *wikipedia.org*

Možda ne živimo u najsrećnijoj državi na svetu, ali zato bar imamo sreću da živimo u zlatno doba nauke (malo li je?). Još nije izbledelo sećanje na CERN i otkriće Higsovog bozona iz 2012. godine za koje je Piter Higs nagrađen Nobelovom nagradom samo godinu dana kasnije, a već smo svedoci još jednog epohalnog naučnog otkrića. Na konferenciji za štampu održanoj 11. februara u Vašingtonu nedvosmisleno je potvrđeno ono o čemu je naučna javnost već mesecima spekulisala: gravitacioni talasi prvi put su opaženi 14. septembra 2015. a višemesečne naknadne provere otklonile su svaku sumnju.

Slavu otkrića poneo je LIGO ("Laser Interferometer Gravitational-Wave Observatory"), zajednički projekat univerziteta Kaltek i MIT, u saradnji sa brojnim drugim institucijama i univerzitetima. U projekat je uključeno oko 1000 naučnika iz celog sveta ali i preko 40.000 "amatera" koji pomoću javno dostupnog softvera i kućnih

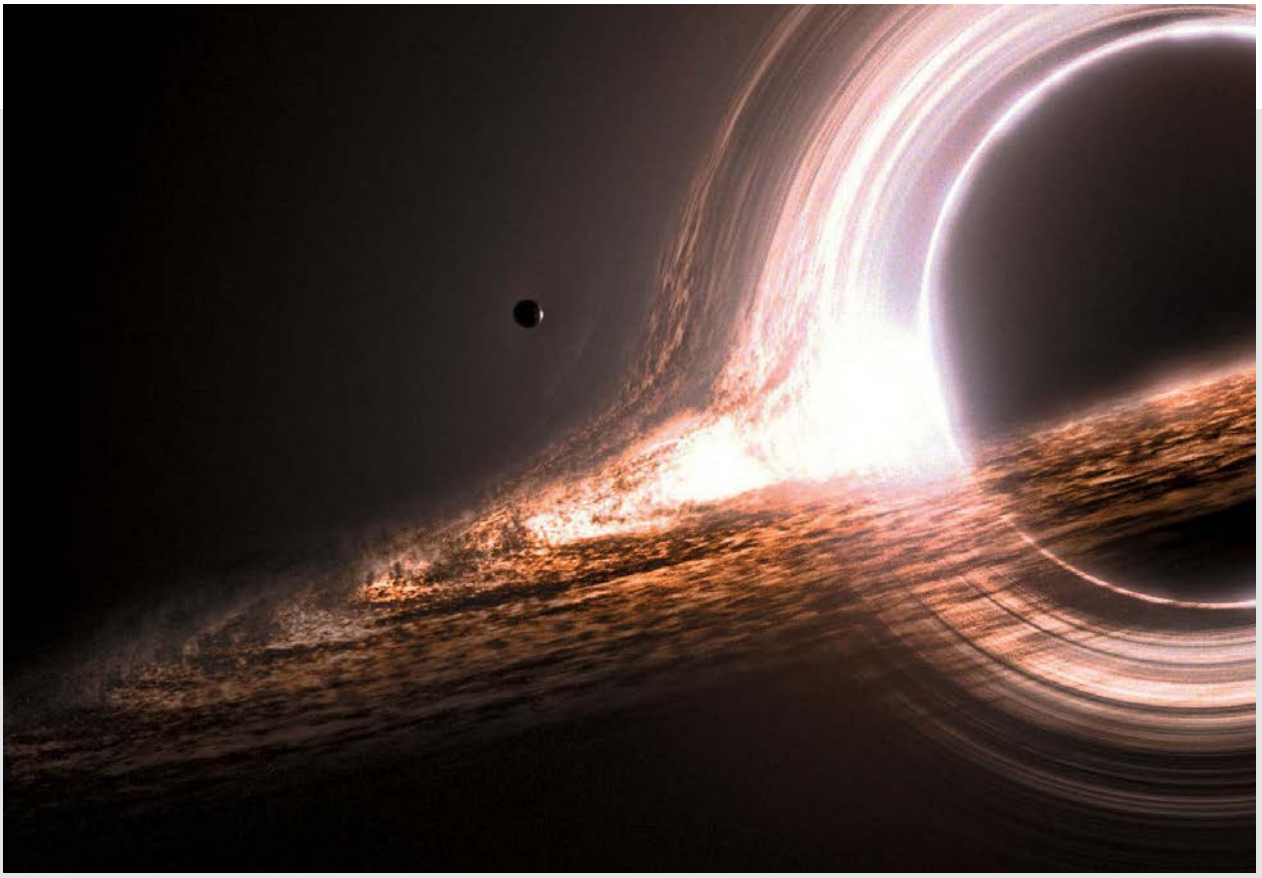
računara "prosejavaju" podatke koje sakuplja LIGO tražeći u njima karakteristični "potpis" gravitacionih talasa. Projekat zajednički finansiraju naučne institucije Amerike, Velike Britanije, Nemačke i Australije a dosadašnji troškovi veći su od 600 miliona dolara.

Put do otkrića bio je trnovit i početna merenja načinjena u periodu od 2002. do 2010. godine nisu otkrila ništa. Nakon toga LIGO je zatvoren na nekoliko godina kako bi se povećala preciznost instrumenata i tek kada su remontovana postrojenja u Livingstonu i Hanfordu puštena u rad, došlo je do napretka i otkrića.

OD NAGOVEŠTAJA DO POTVRDE

Postojanje gravitacionih talasa nagovestio je Ajnštajn u svojoj opštoj teoriji relativiteta. Iako je Ajnštajn bio skeptik da će oni ikad biti otkriveni pa je u par navrata razmišljao čak i da ih izbaci iz teorije, danas su gravitacioni talasi njen integralni deo i još jedan dokaz Ajnštajnove genijalnosti.

Kada se pomene Ajnštajnova "teorija relativiteta" običan svet najčešće pomisli na čuveni i rado citirani "paradoks blizanaca". Recimo da imate dva brata blizanca i da jedan od njih dvojice ode "vazduplohovom" na dugotrajno kružno »

FILMSKA CRNA RUPA: Gargantua iz *Interstellara*

Šta je crna rupa

U jezgru svake zvezde odvija se termonuklearna fuzija koja generiše energiju koju zvezda emituje u kosmos. Fuzija istovremeno stvara unutrašnji pritisak koji održava ravnotežu sa spoljnim slojevima koje gravitacija vuče ka centru zvezde. Dužina trajanja ove stabilne faze života zvezde tipično se meri milionima i milijardama godina.

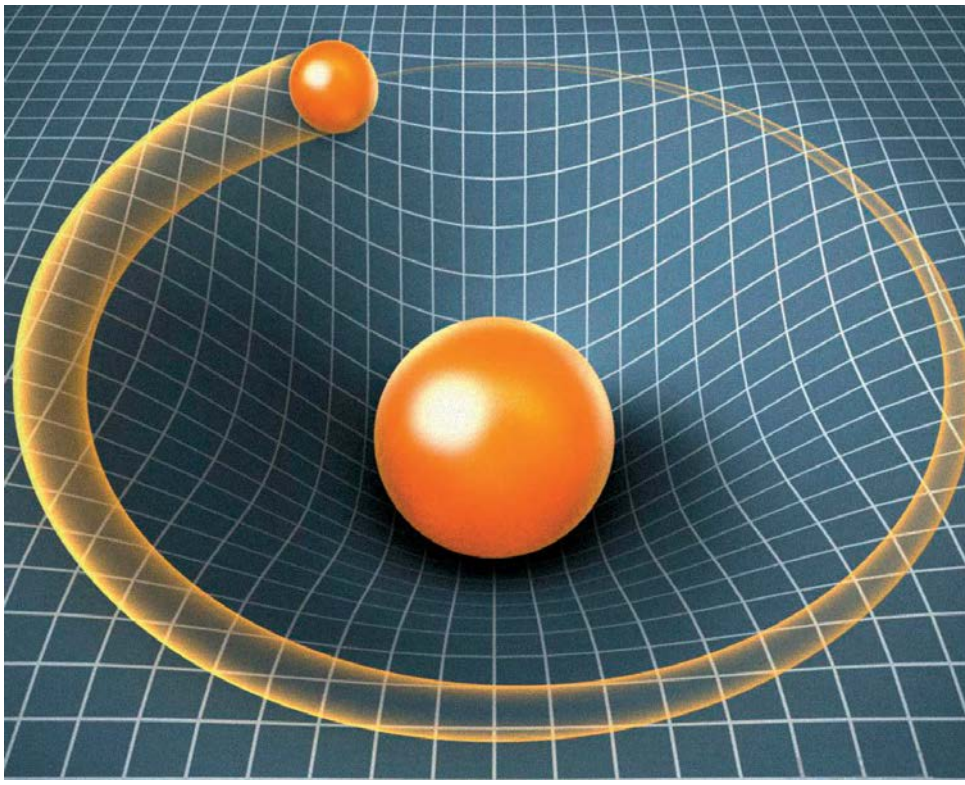
Kada veoma masivna zvezda, mnogo puta veća od našeg Sunca, istroši svoje nuklearno gorivo nastupaju dramatične promene: pritisak u jezgru zvezde više nije dovoljan da održava ravnotežu sa težinom spoljnih slojeva i zvezda počinje da se "urušava". Tokom kolapsa materija zvezde dostiže kolosalne brzine (preko 20 odsto brzine svetlosti) što rezultuje munjevitim porastom pritiska i temperature. Spoljašnji slojevi zvezde bivaju odbačeni u gigantskoj eksploziji koju nazivamo "supernova". Oslobođena energija u trenutku eksplozije toliko je velika da jedna supernova može svojim sjajem da zaseni čitavu matičnu galaksiju.

U slučaju najmasovnijih zvezda, čak ni eksplozija supernove ne može da zaustavi kolaps samog jezgra. Opšta teorija relativiteta kaže da će se njegova kompresija nastaviti sve dok celokupna raspoloživa materija pod dejstvom sopstvene gravitacije ne bude smeštena u matematičku tačke beskonačne gustine. To je tačka beskonačne zakrivljenosti prostor-vremena, tačka u kojoj naš matematički aparat (a bogami i glava) prestaje da funkcioniše. To je mesto gde je, kako neko reče, "bog delio s nulom", nešto što naučnici u svojim teorijama zovu "singularitet".

Na crtežima umetnika (jer direktne snimke nemamo) crna rupa izgleda kao uglancana crna lopta okružena vrtlogom materije koja upada u nju (setite se Gargantue iz *Interstellara*). Ta slika često odaje utisak da crne rupe imaju nekakvu čvrstu površinu i da su u pitanju kompaktna tela što je sasvim pogrešno. To što vidite na crtežima je, zapravo, "horizont događaja", nematerijalna granica koju možete da pređete samo u jednom pravcu. Što je masa crne rupe veća, veća je i sfera "horizonta događaja". Radoznali putnik koji bi zakoračio samo pola koraka preko tog horizonta nikad ne bi mogao da javi ili ispriča šta mu se desilo sa one strane, baš kao da ga je "pojeo mrak". Iza te granice više ne postoji mogućnost bekstva, unutar nje čak je i svetlost zarobljena i sve putanje vode u centar crne rupe. Zato je crna rupa – crna.

Jednom formirana crna rupa može da nastavi da raste usisavanjem okolne materije. Gornja granica ne postoji. Danas znamo da se u centrima većine galaksija nalaze gigantske crne rupe pri čemu ni naš Mlečni put nije izuzetak. Na oko 26.000 svetlosnih godina od nas nalazi se Sagitaurus A*, crna rupa koja je najmanje milion puta masivnija od našeg Sunca.

Crne rupe, međutim, nisu večne. Njihovo postojanje predvideo je Ajnštajn, a njihovu smrt Stiven Hoking, koji je pokazao da crne rupe, bez obzira na svoje "crnilo", ipak zrače određenu količinu energije i tako gube svoju masu. Proces je ekstremno spor i potrebna je čitava večnost da jedna crna rupa "ispari". Koliko je dugačka ta "večnost"? Mogli bismo da je napišemo koristeći jedinicu i gomilu nula, ali je mnogo bolju ilustraciju dao engleski pisac Dejvid Lodž: "Zamislite metalnu kuglu veličine Zemlje i zamislite jednu muvu koja na svakih milion godina nežno sleti i uzleti sa nje. Kad se ta kugla potpuno izliže do veličine zrna pirinča, e tad večnost još nije ni počela."

PROSTOR OD GUME: Ajnštajnov pogled na gravitaciju

putovanje po našem galaktičkom komšiluku brzinom koja je uporediva sa brzinom svetlosti (300.000 kilometara u sekundi). Po svom povratku na Zemlju on će ustanoviti da je njegov brat koji je ostao kući ostareo mnogo više od njega. Narodskim rečnikom, Ajnštajn kaže da sat koji se kreće kuca sporije, da vam se auto skraćuje u vožnji i da će vaš višak kilograma biti još veći ako trčite (toliko o tome da trčanje smanjuje kilažu). Sve su to popularni fragmenti Ajnštajnove specijalne teorije relativiteta prilično nebitni za gravitacione talase. Ali svaka priča o Ajnštajnu mora upravo tu da počne.

Klasična njutnovska mehanika, ona kojom su vas maltretirali u osnovnoj i srednjoj školi ("sila masi daje ubrzanje"), tvrdi nešto sasvim suprotno: prostor i vreme su apsolutni i ne zavise od kretanja i drugih fizičkih događaja. Prostor i vreme su neizmenljive i nedodirljive konstante našeg postojanja, kulise našeg bitisanja na koje ne možemo da utičemo. Mojih pet sekundi i vaših pet sekundi traju isto, moj metar i vaš metar uvek su jednaki. I reklo bi se da je njutnovska mehanika u apsolutnom skladu sa onim što svakodnevno opažamo. Na kraju krajeva, nikom od nas nije uspelo da uspori i zaustavi vreme (i tako prevari smrt) ili da parkira mercedes u prostor za fiću.

Pa ipak, krajem XIX i početkom XX veka počeli su da se nagomilavaju dokazi da sa Njutnovom teorijom nešto nije u redu. Apsolutni prostor implicirao je postojanje "etra", nepokretne materije koja prožima celokupan prostor. Postojanje etra opovrgli su Majkelson i Morli jednim genijalnim eksperimentom 1887. godine. Ajnštajn je bio dovoljno hrabar da sagradi mehaniku iznova polazeći od samo dve fundamentalne pretpostavke: jedne stare za koju je znao još Galilej (da zakoni prirode važe na isti način u svim sistemima koji se kreću ravnomerno) i jedne nove (da je brzina svetlosti ista kako god i gde god da je merite). U svom čuvenom radu iz 1905. godine Ajnštajn je formulisao osnove specijalne teorije relativiteta koja usklađuje

Prvi dokaz

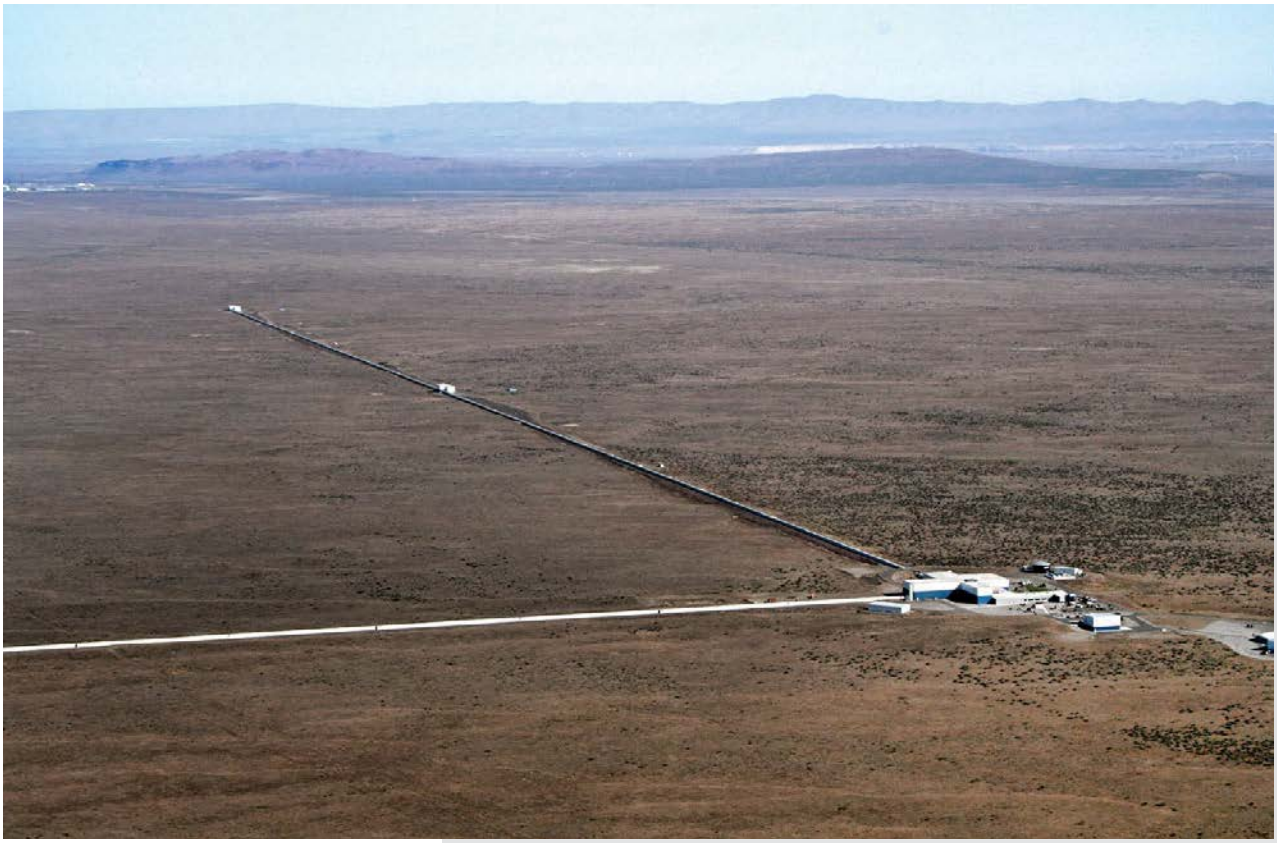

Ključnu ulogu u afirmaciji Ajnštajnove opšte teorije relativiteta imao je Artur Edington, poznati fizičar i astronom iz Kembridža (na slici). On je u maju 1919. godine otputovao na ostrvo Principe na zapadnoj obali Afrike u nameri da odatle posmatra totalno pomračenje Sunca. Njegov najvažniji zadatak bio je da fotografiše zvezde koje su se u trenutku pomračenja prividno nalazile u neposrednoj okolini zamračenog Sunčevog diska. Prema opštoj teoriji relativiteta, položaji zvezda čiji zraci prolaze tik pored Sunca bili bi, gledano sa Zemlje, nakratko "pomereni", jer Sunce svojim prisustvom "krivi" prostor kroz koji putuju svetlosni zraci. Totalno pomračenje Sunca omogućilo je da ove zvezde, inače izgubljene u Sunčevom sjaju, postanu vidljive na par minuta.

Na sednici Kraljevskog astronomskog društva u novembru 1919. godine Edington je saopštio da je tokom pomračenja Sunca registrovao prividno pomeranje položaja obližnjih zvezda u punom skladu sa Ajnštajnovom teorijom opšte relativnosti.

Nakon istorijske sednice ugledni naučnici razmileli su se po hodnicima, ushićeni zbog vesti koja će već sutradan osvanuti na naslovnim stranicama najuglednijih svetskih listova. U jednom trenutku Edingtonu je prišao poljski fizičar Ludvig Silberštajn, koji je u to vreme već imao jednu objavljenu knjigu na temu Ajnštajnove teorije. "Gospodine Edingtone", ushićeno mu se obratio Silberštajn, "vi mora da ste jedan od tri čoveka na svetu koji poznaju Ajnštajnovu opštu teoriju relativiteta." Kada je Edington uzvratio zbunjenim ćutanjem, Silberštajn se potrudio da ga ohrabri: "Molim vas, profesore, nema potrebe da budete tako skromni!" Na to je Edington odgovorio: "Ne, ne, naprotiv, samo pokušavam da se setim ko je treći."

»

NAJPRECIZNIJI INSTRUMENT NA SVETU: Postrojenje u Hanfordu

zakone elektromagnetizma sa principima mehanike.

U narednih deset godina Ajnštajn će otići korak dalje, proširujući principe relativnosti i na gravitaciju. Opštu teoriju relativiteta Ajnštajn je formulisao u nizu radova koji su počeli da se pojavljuju 1916. godine. Ključna posledica ove teorije je da vreme i prostor više nisu nezavisni od materije. Štaviše, prisustvo materije "zakrivljuje" prostor, što znači da se svetlost u blizini masivnih tela više ne kreće po pravoj liniji. Taj uticaj zakrivljenog prostora na tela i talase koji se kroz njega kreću nazivamo "gravitacijom". I da stvar bude još komplikovanija, prisustvo gravitacije utiče na protok vremena – što je zakrivljenost prostora veća, tj. što je gravitacija jača, i protok vremena je sporiji.

PROSTOR I GRAVITACIJA

Od svega ovoga, realno, može da prsne glava i nije čudo da običan čovek ima problema da shvati sve implikacije najvažnije Ajnštajnove teorije, čak i kada mu se serviraju na zabavan način u dobrom filmu kao što je *Interstellar*. Tačno je da vam je za razumevanje osnovnih jednačina specijalne teorije dovoljno solidno srednjoškolsko znanje matematike. Nažalost, za razumevanje opšte teorije

Gravitaciona astronomija

Da li ćemo zahvaljujući gravitacionim talasima sada moći da putujemo kroz vreme? Ili bar da se "teleprontujemo" kao kapetan Kirk u *Zvezdanim stazama* (ili Bata Gašić u Ministarstvu odbrane)? Da li ćemo pomoću njih moći da komuniciramo s vanzemaljskim civilizacijama? Da li ove talase možemo da "izvrnemo" i pomoću njih stvorimo antigravitaciju? Da li ćemo sad moći da se krećemo brže od svetlosti?

Odgovor na sva ova pitanja je – ne! Istina je jedino da su gravitacioni talasi započeli eru gravitacione astronomije. Sve do sada naše posmatranje svemira bilo je ograničeno na elektromagnetni spektar, bez obzira da li naši teleskopi koriste radio-talase, vidljivu, ultraljubičastu ili infracrvenu svetlost, X ili gama zrake. Postoje objekti i događaji koje na taj način ne možemo da vidimo dovoljno jasno, a spajanje dve crne rupe koje smo upravo detektovali tipičan je primer. Šta se dešava u unutrašnjosti supernova i neutronskih zvezda? Šta je uzrok povremenih "lavina" visokoenergetskih gama zraka? Kako funkcionišu kvazari? Takve probleme sada ćemo moći da izučavamo koristeći gravitacione talase i opštu teoriju relativiteta.

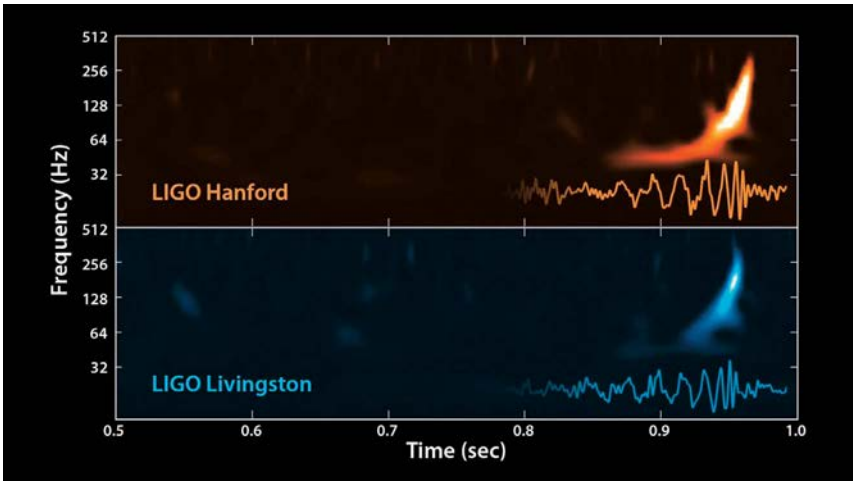
Gledanje u svemir zapravo je gledanje u prošlost. Kada pogledate u Mesec, vi vidite kako je on izgledao pre jedne sekunde. Sunce na nebu zapravo je njegova slika od pre osam minuta. Zvezdano nebo nad našim glavama predstavlja konglomerat slika čija se starost meri hiljadama godina. Što dublje gledate u prostor, to dublje putujete u prošlost, i ako biste imali dovoljno jak teleskop teoretski biste mogli da vidite i sam "Big Beng", trenutak nastanka čitavog univerzuma koji se zbio pre više od 13 milijardi godina.

U stvarnosti je to ipak malo drugačije: u prvih 380.000 godina postojanja kosmos je bio jonizovan i neprozračan tako da će prvi trenuci vaseljene ostati zauvek skriveni za klasične teleskope. Ali ne i za one zasnovane na gravitacionim talasima (koji tek treba da budu konstruisani) jer gravitacioni talasi prolaze kroz materiju neometano, besprekorno čuvajući informaciju o svom izvoru i "mestu porekla". Zamislite trenutak u budućnosti kada jedan gravitacioni teleskop uhvati gravitacione talase emitovane u trenutku kada je sve počelo, kada su u deliću sekunde stvoreni prostor i vreme i sve oko nas. Kakva će to slika da bude!

Foto:FoNet/AP

TRENUTAK SLAVE: Direktor projekta LIGO potvrđuje otkriće gravitacionih talasa na konferenciji za štampu; potpis gravitacionh talasa

relativiteta najčešće vam neće biti dovoljan ni jak doktorat, a doktorate naših vrlih ministara i gradonačelnika da i ne pominjem.

Umesto toga, zamislite idealno ravan meki dušek i kliker koji se kotrlja po njemu. U idealnom slučaju kliker će se po dušeku kretati po pravoj liniji. Ali ako u sredinu dušeka postavite nešto masivno (košarkašku loptu, na primer), dušek će se deformisati i putanja klikera koji se kreće po njemu više neće biti prava već kriva linija koja se savija ka lopti u sredini, kao da lopta deluje na kliker nekom misterioznom silom (vidi ilustraciju na str. 53).

Pomenuti dušek je, zapravo, prostor u kome se nalazimo a ta misteriozna sila je gravitacija. Taj prostor više nije statičan i nepromenljiv, on ima svoju strukturu i dinamiku. Što je telo masivnije i zakrivljenost prostora u njegovoj okolini je veća, samim tim raste i njegov uticaj na okolna tela. Celu priču najbolje je sumirao poznati teorijski fizičar Džon Arčibala Viler u svega dva stiha:

Matter tells space how to curve.
Space tells matter how to move.

Šta su onda gravitacioni talasi? Kada bacite kamen u vodu, nastaje poremećaj koji se u obliku koncentričnih krugova širi po površini vode. Ako posmatrate čamac koji plovi, videćete sličan fenomen, talase koji se šire u svim pravcima čija veličina lagano opada sa rastojanjem od mesta nastanka. Slično je i sa prostorom: njegova zakrivljenost menja se u zavisnosti od tela koja se kroz njega kreću. Svaka promena zakrivljenosti prostora prostire se u svim okolnim pravcima u vidu gravitacionih talasa. Gravitacioni talasi putuju brzinom svetlosti koja je konačna, tako kaže opšta teorija relativiteta.

Kad je već tako, i kad zahvaljujući Ajnštajnu već sto godina znamo da ovi talasi postoje, zašto smo ih otkrili tek sada? Gravitaciona sila je, od svih poznatih sila u prirodi, daleko najslabija, toliko slaba da je njen uticaj značajan samo kada je uticaj svih ostalih zanemarljiv. Dovoljno je da podignete jednu jabuku pa da shvatite da vaša ruka s lakoćom pobeđuju gravitacionu silu čitave Zemljine kugle. A to znači da su i gravitacioni talasi izuzetno slabi i da je potrebna vrhunska oprema kako bi se oni detektovali.

ZAGRLJAJ CRNIH RUPA

LIGO je najpreciznija merni instrument koji je ikad napravljen. Zasnovan je na laserskoj interferometriji, tj. na kombinovanju dva laserska snopa koji imaju isti izvor ali prelaze različite puteve pod različitim uslovima. Sitne perturbacije prostora izazvane gravitacionim talasima mogu da dovedu do toga da ova dva svetlosna snopa više nisu "u fazi" što dovodi do naizmeničnog slabljenja ili pojačanja svetlosnog signala odnosno "interferencije". Koristeći interferenciju, LIGO može da izmeri poremećaje veličine hiljaditog dela prečnika jednog protona, što je manje od bilo čega što možete da zamislite a da nije apsolutna nula.

S obzirom na svoju osetljivost, LIGO može da detektuje svašta, čak i minimalna pomeranja Zemljine kore, tako da je najveća pažnja poklonjena eliminaciji uticaja koji se mogu protumačiti kao gravitacioni talasi, iako to zapravo nisu. U tu svrhu, LIGO je repliciran na dve lokacije, u Livingstonu (Lujzijana) na jugozapadu SAD i Hanfordu (država Vašington), na krajnjem severozapadu. Oba instrumenta moraju da detektuju istovetnu pojavu u približno istom ali ne i potpuno identičnom trenutku, s obzirom da je rastojanje između dve lokacije oko 3000 kilometara i da gravitacioni talasi putuju konačnom brzinom.

Nažalost, ni hipersenzitivan instrument kao što je LIGO ne može da otkrije gravitacione talase koje, na primer, stvara Zemlja koja se kreće oko Sunca. Proračun pokazuje da je ukupna snaga gravitacionih talasa koje emituje naša planeta manja od 200 W što je na nivou jače sijalice. Takvi talasi su, jednostavno, suviše rasuti i slabi da bi proizveli bilo kakvo merljivo dejstvo. Mogli bismo da pokušamo da ih veštački proizvedemo u laboratoriji superbrzim obrtanjem jedne masivne avionske elise, ali takav eksperiment ne »

Savršena teorija

Opšta teorija relativiteta stekla je imidž teorije čiji se dometi i rezultati mogu porediti jedino s njenom složenošću. Teorija je formulisana jezikom vrhunske matematike koja daleko prevazilazi (nat)prosečno akademsko znanje, kamoli znanje običnog puka. Zašto je priroda tako komplikovana, zašto njeni zakoni nisu jednostavniji? Često zaboravljamo da priroda može da se ponaša kako joj se ćefne, da ona nije dužna da nam polaže računa ili objašnjava bilo šta.

Baš zato Ajnštajn nije postao prihvaćen, voljen i slavljen preko noći, iako su eksperimenti i brojke neprekidno govorili u njegovu korist. Ajnštajn je bio apsolutno ubeđen u valjanost svoje teorija i često je znao da kaže: "Ako se brojke ne slažu s teorijom, tim gore po brojke. Moja teorija je tačna."

Za delo koje će ga učiniti besmrtnim Ajnštajn nikada nije dobio Nobelovu nagradu, samo zato jer je njegov rad bio decenijama ispred svog vremena. Nobelovu nagradu dobio je za objašnjenje fotoelektričnog efekta, čime je odlučujuće doprineo nastanku kvantne fizike, u to vreme nove nauke koju Ajnštajn, pomalo ironično, nikad nije do kraja prihvatio ("Ja još uvek čekam da mi neko objasni šta je to kvant"). Jednačine kvantne mehanike, zasnovane na teoriji verovatnoće, kosile su se s Ajnštajnovom nepokolebljivom verom u determinizam prirode ("Bog se ne igra kockom").

"Da biste razumeli Ajnštajna, morate da uložite veliki trud, ali ćete za taj trud biti bogato nagrađeni", kaže profesor astrofizike Pedro Fereira. "Opšta teorija relativiteta ključni je element našeg razumevanja istorije i budućnosti univerzuma, prostora, vremena i njegovog porekla, evolucije galaksija i zvezda. To je teorija koja može da nam objasni šta se dešava u najudaljenijem kutku vasione i kako ti događaji utiču na nas, ovde i sada. Danas znamo da je stvarnost istkana od prostora i vremena koji u Ajnštajnovoj teoriji opšte relativnosti oživljavaju u kontaktu sa materijom, bez obzira da li se radi o trunčici prašine ili čitavoj galaksiji. Prostor više nije samo prazno mesto u kojem postoje stvari, niti je vreme običan časovnik čiji je ritam večan i nepromenljiv. Umesto toga, materija, prostor i vreme prepliću se u kosmičkoj igri na načine koji su ponekad neočekivani ili sasvim bizarni."

bi mogao da izdrži nijedan danas poznat materijal. Ostaje nam samo da osluškujemo kolosalne kosmičke događaje u kojima učestvuju masivna tela koja se kreću ogromnim brzinama.

Takav jedan događaj detektovao je LIGO u septembru prošle godine: dve crne rupe, jedna 29 a druga 36 puta masivnija od Sunca, odigrale su svoj poslednji "kosmički valcer" pre nego što su zagrlile i stopile u jedno. Događaj je bio sve, samo ne romantičan: u trenutku kolizije obe crne rupe imale su brzinu koja dostiže polovinu brzine svetlosti, a u trenutku sudara emitovale su gravitacione talase čija kolosalna energija nije iščezla čak ni nakon puta kroz svemir dugačkog milijardu i po svetlosnih godina.

ČEKAJUĆI "NOBELA"

Uspeh LIGO kooperacije samo će ubrzati planove da se opservatorijama u Americi pridruži još nekoliko međunarodnih. Treća opservatorija pod nazivom "Virgo" već je sagrađena u Italiji, u blizni Pize, a na leto će se ovim naporima pridružiti Japan i Indija. Evropska svemirska agencija uz to ima i planove za lansiranje orbitalne gravitacione opservatorije. Interesantno je da je NASA ovoga puta odigrala na pogrešnu kartu i ostala po strani – projekat je inicijalno ocenjen kao skup i nedovoljno perspektivan pa za njega nisu ni obezbeđena sredstva u budžetu. Kako god, uho kojim osluškujemo gravitacione talase biće tokom narednih godina sve veće i osetljivije.

Sada kada je otkriće potvrđeno, ostaje još samo da se utvrdi ko treba da dobije Nobelovu nagradu, koja je već "kaparisana". Za mnoge su to Kip Torn (SAD), Ron Drever (V. Britanija) i Rai Vajs (Nemačka), tri naučnika koja su tokom osamdesetih godina prošlog veka predložili koncept detekcije gravitacionih talasa koji je LIGO kasnije usvojio. Za Džima Hauga, jednog od pionira istraživanja na ovom polju, to bi bilo pošteno ali ne i najpoštenije: "Pogledajte odluku Nobelovog komiteta kada je Higsov bozon u pitanju. Niko ne spori da je Piter Higs zaslužio nagradu, ali je bio red da nagradu podele i naučnici i inženjeri koji su u CERN uložili čitave svoje karijere. Zato bih voleo i da ljudi koji su najzaslužniji za LIGO ovoga puta ne ostanu po strani, ali mi se čini da od toga opet neće biti ništa."

Ako celu priču treba da sumiramo u samo jednoj rečenici, najjednostavnije je reći da je Ajnštajn opet bio u pravu. Posebno je impresivna činjenica da je Ajnštajn svoje životno delo napisao za manje od deset godina a da je od tada pa sve do danas teorija u svim svojim fundamentalnim postavkama ostala praktično neizmenjena. Njene osnovne jednačine i dalje mogu da stanu u svega nekoliko elegantnih redova.

U međuvremenu, opšta teorija relativiteta uspešno je položila svaki ispit koji se našao pred njom i stekla reputaciju praktično savršene teorije koju možete da istražujete, dopunjujete i proširujete, ali ne i da menjate. Sva njena ključna predviđanja, ponekad toliko neočekivana i dalekosežna da je i sam Ajnštajn tvrdoglavo odbijao da ih prihvati, više puta su potvrđena rigoroznim eksperimentima i posmatranjima a novi dokazi u prilog teorije otkrivaju se svakodnevno. To je teorija koja ima ozbiljna, dalekosežna i smela predviđanja, poput onog o postojanju crnih rupa, a ne diletantska predviđanja našeg lokalnog demagoga koji vidi "bolji život za dve godine".

Pedro Fereira, profesor astrofizike sa Univerziteta u Oksfordu i jedan od vodećih eksperata za Ajnštajnovu teoriju relativiteta, u sjajnoj knjizi *Savršena teorija* kaže: "Tamna materija i energija, supernove, gravitacioni talasi, teorija struna, sudbina vaseljene, sva ta savremena istraživanja imaju koren u opštoj teoriji relativiteta. Zato Ajnštajnovo delo spada u sam vrh ljudske misli i predstavlja kolosalno dostignuće civilizacije koje stoji rame uz rame sa Sikstinskom kapelom, Bahovom muzikom ili Antonionijevim filmovima." ¶

DR SAŠA MARKOVIĆ

CEO SPEKTAR LOGISTIČKIH USLUGA

DTS nije samo transport, već ceo spektar logističkih usluga, integrisanih u redovno poslovanje klijenta.

DTS nudi kompletan set usluga, transport, skladištenje, špediciju i manipulaciju robom.

dts **DELTA TRANSPORTNI SISTEM**

Žorža Klemansoa 37
11000 Beograd
Tel: (+381 11) 3314-305
Fax: (+381 11) 3314-316
www.dts.rs

Testament za izgubljenog rođaka

Šta piše na margini naučnog rada koji je 11. februara uzdrmao planetu spoznajom da se gravitacioni talasi šire kroz prostorno-vremensko tkanje sveta? Ko nedostaje u porodičnom albumu

Fizičari ga ne uzimaju u usta bez preke potrebe. Neko bi rekao kako čak gledaju da ga ne spominju češće nego što je to nužno. U slavnoj porodici čestica koje prenose četiri znane fundamentalne interakcije – u čije se istraživanje ulaže stotine miliona evra, o kojima se pišu knjige i snimaju uzbudljivi dokumentarci, i zbog kojih se, naravno, dodeljuju Nobelove nagrade – jedan član familije je već predugo odsutan. Reč je o hipotetičkoj čestici sa spinom dva koju, kada se to pitanje baš potegne, nazivamo *graviton*, izgubljenom rođaku za koga ne znamo hoće li ikada izaći na svetlost dana i zatražiti da ponovo pročitamo testament.

Bez ikakve sumnje, njegovo pronalaženje bi istraživaču ili grupi naučnika koji bi ga ulovili donelo Nobela, a o dokumentarcima da ne govorimo. No, u međuvremenu, graviton je neugodan svedok nezgodne porodične tajne da ne uspevamo da dovedemo u vezu naše dve najbolje teorije koje neverovatno uspešno opisuju svet, kvantnu mehaniku i Ajnštajnovu teoriju gravitacije. Kako to biva sa porodičnim pitanjima, ova tajna, zapravo, i nije neka tajna – problem nepovezanosti zakona koje smo otkrili u unutrašnjosti atoma, u mikrosvetu elementarnih čestica i onih koje nalazimo na astronomskim, planetarnim i galaktičkim makroskalama, neprekidno se analizira i debatuje.

To pitanje opsedalo je prvo samog Ajnštajna sve do njegove smrti, a potom čitavu seriju vodećih umova najegzaktnije nauke o prirodi koji su pokušali da spoje zakone dva sveta i pronađu takozvanu Teoriju svega. U fizici je u XX veku zbog toga nastala cela lavina spekulativnih teorija, od kojih su neke čak napustile eksperimentalnu utemeljenost i izdajući osnovne njene vrednosti praktično pobegle izvan fizike. Međutim, graviton, čestica koja bi zapravo objasnila sve i spojila dva sveta, gravitaciju i Standardni model čestica, ostala je tek hipotetički konstrukt. Pojavljuje se tek ovlaš u popularnim tekstovima ili, ređe, u pojedinim naučnim radovima, kao nezvani gost ili deo dodatne analize.

Tako se i u poslednjem, spektakularnom otkriću gravitacionih talasa na američkim LIGO postrojenjima (videti tekst na strani 50-56), koje je još jednom potvrdilo da su ljudi sa svojim mašinama neverovatna stvorenja, a da je Ajnštajn ispravno napisao jednačine gravitacije, gotovo na margini pojavljuje ni manje ni više nego – graviton. U petom odeljku rada *Observation of Gravitational Waves from a Binary Black Hole Merger*, čiji je zaključak obišao svet, u delu gde se diskutuje izvor kaže se kako se karakteristike gravitacionih talasa mogu interpretirati kao da je (gornja) granica mase gravitona 1.2×10^{-22} eV/c2, što je inače vrlo, vrlo mala masa.

Šta je zapravo graviton? U svetu koji poznajemo deluju četiri osnovne interakcije: gravitaciona, elektromagnetna, jaka i slaba. Tri preostale imaju svoje davno snimljene i proučene čestice prenosioce, a to su foton, gluoni i W i Z bozoni. Kod elektromagnetne interakcije, na primer svetlosti, uloga fotona nam je savršeno jasna. Zato se odmah nakon što je Ajnštajn zamenio Njutnovu teoriju gravitacije novom, postavljenom kroz Opštu teoriju relativnosti, javila ideja da i gravitaciona interakcija ima svog prenosioca, česticu graviton.

Međutim, problem je što je gravitaciona sila mnogo manja u poređenju sa drugima – između dve čestice ona deluje 1.000.000.000.000.000.000.000.000.000.000.000.000.000 puta manjom silom od elektromagnetne sile između dva protona. Ako vas ovaj broj sa 39 nula plaši, zamislite samo, na primer, kako jedan majušni trajni magnet zakačen na frižideru savlađuje gravitacionu silu ogromne, masivne lopte kakva je planeta Zemlja. Prenosioca tako slabe sile nije lako snimiti.

Graviton se kao naziv prvi put pominje na neobičnom mestu – u članku iz 1934. godine ruskih autora Blokinsteva i Galjperina, objavljenom u sovjetskom časopisu "Pod znamenjem marksizma". Njih dvojica navode ime graviton u radu "Hipoteza neutrina i zakon održanja energije". Ideja da graviton postoji i danas je savršeno logična – osim što je mnogo slabija, zašto bi gravitacija bila drugačija od preostalih sila koje imaju svoje prenosioce. Međutim, usud marksizma kumovao je i gravitonu, ne samo oko imena. Kao i mnogo šta drugo objavljeno u pomenutom časopisu, graviton se pokazao samo kao hipotetička ideja.

Običan tenzorski račun iz Ajnštajnove teorije omogućuje da poznajemo jednu njegovu važnu osobinu – spin. Zbog velike "slabosti" gravitacije, eksperimenti u kojima bismo ga ulovili nisu samo skupi nego praktično nemogući, zahtevaju mase koje se procenjuju od mase Jupitera do crne rupe. No, glavobolja je mnogo veća od tehničkog izazova ma kako on bio masivan – mnogo šta nije u redu sa matematikom oko gravitona – na višim energijama, za razliku od elektromagnetne interakcije, gravitacija je kako fizičari enigmatično kažu *nerenormazibilna*. Matematičate to ne bi uzbudilo, naprotiv, ali za fizičare je to više od tragedije – situacija možda uporediva sa pokušajem da merite vreme otkucajima sata koji svake sledeće sekunde postaje ne samo dvostruko brži, nego se pretvara u dva nova sata. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Ajfone, otvori se

Za korisnike ajfona nema gore stvari nego da im se na ekranu pojavi poruka Error 53. To je smrtna presuda njihovom aparatu, znak da je softverski uništen do nepopravljivosti, i praktično u ruci drže gotovo bezvredan komad plastike. Eventualno ga mogu prodati za delove nekom neovlašćenom servisu koji popravlja Epl telefone. Recimo, onom koji im ga je već popravljao i doveo ga u takvo stanje.

Nije do majstora u servisu, odmah da razjasnimo, taj je često kadar da napravi čuda sa aparatom koji ne radi kako treba jer ima problem sa nekim dugmetom, slušalicom ili (polomljenim) ekranom. Kompanija Epl je, međutim, odlučila da kazni svakoga ko aparat dâ na popravku osobi koju Epl nije sertifikovao. Neovlašćeno otvaranje aparata kažnjava se pri sledećem unapređivanju softvera na bolju verziju. Nova verzija ga bezdušno ubija, natera ga da se večito vrti ukrug onemogućavajući vas da bilo šta uradite. Što je najgore, ni ako pokajnički odnesete aparat u Epl, priznate grehe i zamolite za oprost, neće vam pomoći. Eventualno vam mogu zameniti aparat, koji ste platiti nekih 600 do hiljadu evra, za novi uz doplatu od dvesta pedeset. Kao da ste ga razbili svojom krivicom.

Epl se oduvek držao tvrdo po pitanju čačkanja po uređajima. Nema otvaranja, nema popravke izvan zvaničnog servisa. Ali, do sada ste time samo gubili garanciju, ne i funkcionalnost uređaja. Sada smo u potpuno novoj situaciji. Ko je vlasnik aparata koji ste pošteno preplatili? Vi ili Epl? Da li je moguće da ste ga za hiljadu i više evra samo iznajmili?

Jedan novinar "Gardijana" opisao je svoj slučaj. Izveštavao je o izbegličkoj krizi u Makedoniji kada mu je telefon ispao iz ruke i razbio se ekran. Kako mu je telefon bio hitno potreban, a svi kontakti i sve što radi nalazi se unutra, otišao je u neki lokalni servis gde su ga lepo popravili te je nastavio da ga koristi tokom puta. Ali, kada se vratio kući i prihvatio uobičajeni apgrejd softvera, telefon je crkao. Njegov argument je da nije bio u prilici da traži ovlašćenog servisera ili da čeka najmanje sedam dana na popravku jer to ideju smartfona i stalne pristupačnosti obesmišljava. U redu mu je da izgubi garanciju, ali misli da je uništavanje telefona preterana kazna. On i masa drugih korisnika sada najavljuju tužbe.

Ako do njih dođe, a čini se da hoće, to bi mogla biti revolucija u poimanju intelektualne svojine. Poput oduzimanja automobila kao kazne za brzu vožnju (takođe diskutabilno, ali društveno prihvatljivije zbog ugrožavanja drugih). Ako Epl pobedi, moraćemo da prihvatimo činjenicu da kupovinom (?) uređaja prihvatamo da živimo u njihovom sistemu, prilično autoritarnom. I to se može dopasti i ostalima, tako da će čitava industrija sitnih opravki propasti, a velike kompanije će doći do dodatnih profita. A treba li podsećati koliko su njihove usluge skupe.

Ako Epl izgubi, dobićemo nazad ono što smo već imali, mogućnost da telefon popravimo van servisa. Dok ne smisle novi, pravno održiv način da nas porobe.

Inače, čitava IT industrija razvila se na čačkanju uređaja od strane zaluđenih klinaca. To što ih Epl sada udara po prstima čim bi da ga pipnu, znači da će većina umesto kreativaca postati konzumenti. Ali će im zato doći glave ona manjina koja uspe da preskoči ogradu ili nađe način da otključa vrata. Ajfone, otvori se. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije, uplatnicom	iz sveta, karticom
1 broj sa PDF-om	—	1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	23 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	30 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	37 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	50 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com,** faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** sa naznakom za šta je uplata izvršena. **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun broj 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (podatke možete naći na istoj veb adresi). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

Usluge internet pretplate na VREME vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

MALA OTKRIĆA (3)

ALEKSANDAR ZOGRAF.

ОДЛИКЕ НИШКОГ ИБРА
38 ДИН
20 ЦИГАРЕТА
ИБАР
DRAVA
КВАЛИТЕТ - ОПРЕМА - ЦЕНА
Za Vas...
ZETA
FNRJ
MOSTARSKA zeta
ŽIGICE-DRAVA-OSIJEK
FABRIKA DUVANA
SARAJEVO
DOLAC
TVORNICA ŠIBICA
PRAVI UŽITAK
je
HUNTAR
FNRJ
CIGARETA
ŽIGICE-DRAVA-OSIJEK
U PERIODU POSLE 1948. GODINE, TJ. NAKON SVAĐE IZMEĐU TITA I STALJINA, KADA SE JUGOSLAVIJA PRIBLIŽAVALA ZAPADNIM KULTURNIM OBRASCIMA, I ŠIBICE MENJAJU DIZAJN – POSTAJU POPULARNE REKLAME ZA CIGARETE, KOJE DELUJU KAO ODRAZ EGZALTACIJE NOVIM DOBOM, TEK NAGOVEŠTENIM I ZATO UZBUDLJIVIM...

Uputstvo za upotrebu mačke

Naše Nje više nema, ostao je samo zapis u kompjuteru, čak smo i ono isprintano – umrljano kolutovima od šalica za kavu, kečapom i raznim flekama – bacili kad nas je ostavila tužnima.

Naša Mačja brigada u sastavu: Steva, Mirko, Jasmina (ranije i Sanja, kasnije i Ćeba) pridržavala se godinama obaveznog uputstva, dobra vam stojim da je ono bilo jače od bilo kojeg autentičnog parlamentarnog tumačenja ičega.

UPUTSTVO ZA UPOTREBU

Maziš ju samo kad to ona hoće. To vidiš kad ti sama dođe, kaže *mrr*, prolazi ispod nogu kad sjediš na dvosjedu, pa te ona muva uzdignutim repićem.

I tada budeš pažljiv; ako zamahne šapicom, odustani.

Ujutro, oko 7h, ima običaj da se uvali u krevet u spavaćoj i da te škaklja brkovima i mazi vlažnom njuškicom. U tom slučaju, malo ju pomaziš, onda se okreneš na drugu stranu, tu ona odustane i izvali se na desnom ćošku od kreveta. Poslije je sve jasno: kad se probudiš, pomaziš ju, ona se izvrne naopačke, maše svim šapicama, pa ti da ju maziš po stomačiću. To traje dok ne spustiš noge s kreveta. Onda ona skoči, digne repić i vodi te u kuhinju. Znači, moraš da ju hraniš.

Foto: Iz lične arhive

UPUTSTVO ZA ODRŽAVANJE

Tebi u tom jutarnjem času nije ni do čega, pa joj najprije daš kekse. Ona će klopnuti kekse, ali te neće pustiti na miru, morat ćeš da joj daš i neku kesicu – skroz zna kad otvoriš ladicu s njenom klopom da si njen rob – pa joj daš malo toga, promijeniš vodu i sve to.

Onda odeš od kuće, a kad se vratiš, sve ti je isto. Ako nisi zatvorio vrata između antrea i trpezarije, njušku će ti gurnuti čim otvoriš blinda-vrata. Onda kažeš: *šic mac*, odjurit će iza vrata i imaš dovoljno vremena da uđeš u kuću i da ti ona ne zbriše na vrh stepeništa. Ako se to slučajno dogodi, samo upali svjetlo na stubištu, piči na vrh, ona te tamo čeka i sve što moraš uraditi jest da ju uzmeš u naručje i doneseš kući.

Inače, gospođi Mački Cici se, po definiciji i definitivno, obraća sa: *ljubavi, najljepša, mrvice, princezo, curice naša najljepša, okice naše zlatne, krzneno biće, brkata djevojčice, kučkice naša najmoralnija* i slično.

Kad se naljutite na istu, onda prizivate druga sranja; *napravit ću te na paprikaš*, to valja, iako ona ne vjeruje i iako imamo brdo recepata za mačke na paprikaš, iz Italije naravno. U principu, reagira na ono *šic, mac* i to je najefikasnije što smo ustanovili u smislu obrane nas kretena od razmažene životinjke.

KLOPA

Jede kekse i jednu vrećicu dnevno. Često i više. Uglavnom, važno je da ju nahranite da vas ne pojede. Ne nervirajte se ako nije pojela ništa od vrećice koju ste joj ujutro dali. Dajte joj drugu, u novu i čistu posudu, jer je puno razmažena. Ako i to ne pojede, ne nervirajte se, bacite u smeće. Kad vam se učini da vas baš zajebava, u njenoj ladici su konzervice najskuplje klope na svijetu, pa joj dajte to. Ako ni to ne jede – a i to se događa – znači da vas zajebava baš skroz i tu pomoći nema.

NJENA GAJBA

Sve je, dakako, u skladu s Gospođom Mačketinom. Gajba je njena.

Kad smo kod kuće, svi prozori na kojima su mreže otvoreni su. Kad nismo, spuštamo rolete.

Zatvaramo dnevnu sobu noću dok spavamo i kad nismo kući, iz razloga njene ljubavi prema kožnim foteljama: nemate pojma kakva je scena kad sjedi na centralnoj fotelji na svom debelom mačjem dupetu i grebe u egzaltaciji!

Ako zaboravite, nema frke, 'beš to sve, namještaj služi nama i mačkama, ne mi njemu!

Inače, kad odemo na duže od kuće, ostavimo joj klopu i vodu, ali još napunimo Mišine lončiće s vodom, komada dva, i stavimo pokraj kreveta u spavaćoj. Ona, naime, misli da je ta voda bolja od njene i coki ju stalno, danju i noću. To ako se sjetite.

NE ZABORAVITI!

Naša gđa Cicimačka je glupa i sebična i baš ju briga tko je uz nju. Mi vjerujemo onima koji kažu da nas doživljava kao svoje, kao pašče, ali i da će svakoga mimo nas iskoristiti za svoje dobro. Tako i jest.

Bezobrazna je, vrlo nalik na našeg kuma Miku, kojega je poderala i hoće opet (ako je za utjehu, on je usamljeni slučaj u njenom mačjem životu!), samoživa i sve tako. I neće vam biti zahvalna kao što ćemo mi biti nakon vaše karijere "čuvara Cici u ljetnom periodu": na nas će biti ljuta što smo otišli, na vas će biti ljuta tek onako, zato što nas nema, iako ćete biti njeni dobrotvori, ali sasvim smo Miša i ja sigurni da će vas to naše sebično biće voljeti nakon što neke dane provedete s njom.

Možda će se i pomaziti s vama!

OSTALO

Sjećate se kad je drug Tito rekao: čuvajte nam Jugoslaviju.

E sad, mi kažemo: čuvajte nam mačku!

Vole vas (i hvala) ¶

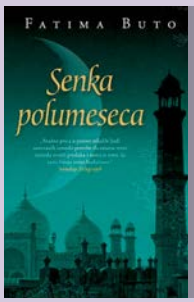
TANJA TAGIROV I MIŠA VASIĆ

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

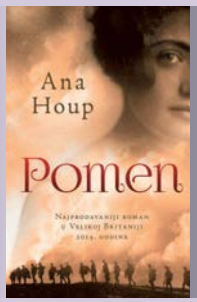
U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 22. januara do 25. februara 2016.

Fatima Buto
SENKA POLUMESECA
Priča s pakistansko-avgansitanske granice o savremenoj i divljoj borbi između zavodljive fantazije o ličnoj slobodi i večnih zahteva porodice, društva i istorije

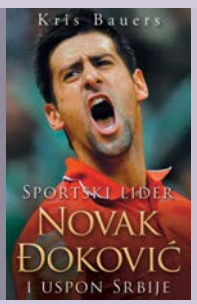

Leonardo Padura
JESENJI PEJZAŽ
Izvrstan krimić kubanskog pisca, dobitnika nagrada „Hemet", „Rejmond Čendler", Nacionalne nagrade za književnost i francuskog Ordena za umetnost

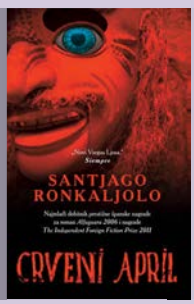

Ana Houp
POMEN
Engleska nakon Prvog svetskog rata i priča o ženama nevoljnim da kažu zbogom svetu koji je rat uništio, ali i spremnim da sa sebe zbace crninu i okrenu se budućnosti. Najprodavaniji roman u Velikoj Britaniji 2014. godine

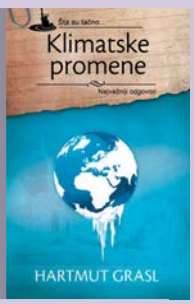
Kris Bauers
SPORTSKI LIDER NOVAK ĐOKOVIĆ I USPON SRBIJE
Biografija jednog od najboljih tenisera svih vremena, internacionalni bestseler u kome se prepliću sport i geopolitika

Santjago Ronkaljolo
CRVENI APRIL
Krvav detektivski roman sa serijskim ubicama i čudovišnim zločinima smešten u kontekst savremenog Perua, od pisca koga su kritičari prozglasili „novim Vargasom Ljosom"

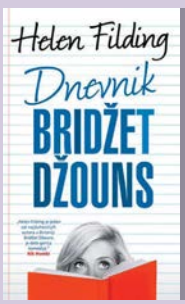

Hartmut Grasl
KLIMATSKE PROMENE
Naučnopopularna knjiga iz biblioteke „Šta je tačno?" koja donosi najvažnije činjenice i sve što treba da znate o klimatskim promenama, pisana stručno i jednostavno

Deni Volas
ULICA ŠARLOT
Priča o običnom mladiću u neobičnoj potrazi za devojkom, roman jednog od najboljih britanskih pisaca komedije, koji pripoveda duhovito poput Hornbija, neodoljivo kao Parsons

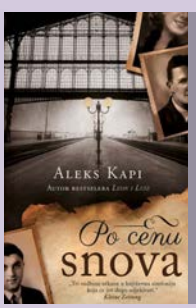

Helen Filding
DNEVNIK BRIDŽET DŽOUNS
Legendarni klasik čiklit literature, urnebesna ispovest jedne vedro očajne tridesetogodišnjakinje koja ne odustaje od namere da pronađe unutarnju ravnotežu i smirenost

Kristofer Mur
SVETA PLAVA
U julu 1890. Vinsent van Gog je otišao u kukuruzno polje i ubio se. Ili nije? Šta je bila istinska inspiracija slikara sa Monmartra? Urnebesno smešna rekonstrukcija umetničkog Pariza skraja XIX veka

Aleks Kapi
PO CENU SNOVA
Odličan istorijski roman u kome se tri istorijske ličnosti jednog dana 1924. sreću u Cirihu: mladi pacifista i Hajzenbergov student, buntovna devojka i buduća pevačica, i student umetnosti koji prati čuvenog arheologa Šlimana u Troju

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjižare d.o.o. "BIG" (Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Delfi knjžare d.o.o. "Jagodina" (Vivo shopping park, Jagodina)

www.erstebank.rs Erste telefon: 0800 201 201, 066 89 69 000

Jer ste iskusni
izaberite **Erste keš kredit.**

- ✓ NKS 5% fiksna kamata*
- ✓ **EKS 10,86%***
- ✓ Bez obaveze prenosa zarade
- ✓ Odobrenje u roku od **24 sata**
- ✓ Specijalna ponuda važi od **25.01.2016.** do **15.04.2016.**

ERSTE Bank

Nama ste uvek prvi.

Uslovi za gotovinski kredit u RSD: iznos kredita od 50.000,00 RSD do 2.500.000,00 RSD (minimalni limit bez žiranta 1.800.000,00 RSD). Fiksna kamatna stopa 5% tokom celog perioda otplate. Rok otplate kredita od 6 do 12 meseci. Bez obaveze prenosa zarade. Promotivni period u kojem važe uslovi: od 25.01.2016. do 15.04.2016. godine.

*Reprezentativni primer gotovinskog kredita u RSD: iznos kredita 100.000 RSD; rok otplate kredita 12 meseci NKS: 5% (fiksna, godišnja). Iznos mesečne rate: 8.560,75 RSD. Ukupno otplaćeno nakon 12 meseci 102.729,00 RSD. Trošak kamate 2.729,00 RSD. Trošak menice: 50,00 RSD. Trošak pribavljanja izveštaja Kreditnog biroa: 246,00 RSD. **EKS: 10,86%**. Naknada za obradu kreditnog zahteva 2,50% (2.500,00 RSD). Navedeni reprezentativni primer važi samo za konkretan slučaj kada je odobren kredit na iznos od 100.000,00 RSD i to na dan 25.01.2016. godine.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec